

PROGRAM WSPÓ/ PRACY TRANSGRANICZNEJ
POLSKA ó BIA/ ORU ó UKRAINA
2007-2013

T/ UMACZENIE WERSJI OSTATECZNEJ ZATWIERDZONEJ PRZEZ KE
(DECYZJA K(2008)6411) Z DN. 6 LISTOPADA 2008

Finansowane przez UE w ramach Programu Współpracy Transgranicznej
Polska ó Biaoru - Ukraina 2007 - 2013

Spis treści:

Streszczenie.....	3
Rozdział.....	6
1. Opis i analiza społeczno-gospodarcza obszaru objętego programem	6
1.1. Opis obszaru oraz analiza demograficzna	6
1.2. Struktura gospodarki.....	8
1.3. Infrastruktura	10
1.4. Edukacja, nauka i kultura	12
1.5. środowisko przyrodnicze i jego ochrona	12
2. Analiza SWOT	14
3. Zgodność programu z innymi programami i strategiami	17
4. Cele, priorytety i działania.....	20
4.1. Kontekst programu	20
4.2. Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności obszaru przygranicznego	21
4.2.1 Działanie 1.1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości.....	21
4.2.2 Działanie 1.2. Rozwój turystyki	23
4.2.3 Działanie 1.3. Poprawa dostępności regionu.....	24
4.3. Priorytet 2. Poprawa jakości.....	25
4.3.1 Działanie 2.1. Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym	25
4.3.2 Działanie 2.2. Sprawne i bezpieczne granice	27
4.4. Priorytet 3. Współpraca sieciowa oraz inicjatywy społeczno lokalnych	28
4.4.1 Działanie 3.1. Rozwój regionalnych i lokalnych możliwości współpracy transgranicznej.....	29
4.4.2 Działanie 3.2. Inicjatywy społeczno lokalnych	30
4.5. Pomoc techniczna	31
5. Wskaźniki.....	34
6. Indykatorywny Plan Finansowy	35
Rozdział.....	38
1. Instytucje odpowiedzialne za wdrożenie programu	38
1.1. Wspólny Komitet Monitorujący	38
1.2. Wspólna Instytucja Zarządzająca	40
1.3. Wspólny Sekretariat Techniczny	44
2. Procedury wdrażania programu.....	47
2.1. Procedury składania wniosków i zawierania umów	47
2.2. Przepływy finansowe	51
2.3. Monitoring, kontrola i audyt.....	54
2.4. Wdrażanie na poziomie projektu.....	57
2.5. Informacja, promocja i języki programu	59
Aneks 1. Plan informacji i promocji	60
Aneks 2. Informacja nt. postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko	63
Aneks 3. Wybrane dane o podregionach 2005.....	79
Aneks 4. Mapy	85

STRESZCZENIE

Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruż-Ukraina 2007-2013 (zwany dalej ŹprogramemŹ) w ramach Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa (EISP) kontynuuje i rozszerza wspóŁprac na obszarze pogranicza trzech krajów, która dotychczas rozwijana byŁa w ramach Programu Siedztwa Polska Ó Białoruż Ó Ukraina INTERREG IIIA/Tacis CBC 2004-2006 (Program Siedztwa).

Pomimo znaczcgo postpu wspóŁpracy transgranicznej, poziom integracji obszaru objtego programem wymaga dalszej poprawy co przyczyni si do peŁnego wykorzystania potencjaŁu spoŁecznego i gospodarczego regionu przygranicznego. Jest to tym wa niejsze, e poziom rozwoju gospodarczego obszaru objtego programem jest niedostateczny ó charakteryzuje si stosunkowo niskim PKB *per capita*, bardzo wysok stop bezrobocia w polskiej cz ci, stosunkowo du ym udziaŁem rolnictwa w strukturze zatrudnienia, relatywnie nisk konkurencyjno ci i innowacyjno ci MSP, niskimi nakŁadami na B+R oraz technicznymi standardami ochrony rodowiska.

Program uŁatwi wspóŁprac transgraniczn poprzez zbli anie do siebie ró nych osób i podmiotów ó mieszka ców, instytucji i organizacji, przedsi biorstw i spoŁeczno ci lokalnych ó w celu lepszego wykorzystywania mo liwo ci jakie niesie wspólny rozwój obszaru przygranicznego.

Program zostaŁ przygotowany przez wspóln grup robocz , która skŁadaŁa si z przedstawicieli wŁadz centralnych i regionalnych trzech krajów, zgodnie z *Rozporz dzeniem (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 pa dziernika 2006 r. okre laj cego przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa*. Rola koordynacyjna zostaŁa przypisana Ministerstwu Rozwoju Regionalnego Rzeczpospolitej Polskiej jako przyszŁej Wspólnej Instytucji Zarz dzaj cej programu.

Spotkania wspólnej grupy roboczej odbyŁy si w nast puj cych terminach i miejscach:

- é 17 lipca 2006, Lublin, Polska
- é 18 pa dziernika 2006, BiaŁystok, Polska
- é 29-30 listopada 2006, Lwów, Ukraina
- é 5 lipca 2007, Warszawa, Polska
- é 6 marca 2008, Warszawa, Polska

Konsultacje spoŁeczne projektu programu zostaŁy zorganizowane we wszystkich krajach/regionach obj tych programem. Projekt programu zamieszczony zostaŁównie na stronie internetowej Wspólnej Instytucji Zarz dzaj cej, a w regionach obj tych programem zorganizowano kilka spotka . Program zostaŁzaprezentowany wŁadzom lokalnym, partnerom spoŁecznym i gospodarczym, organizacjom pozarz dowym, instytucjom edukacyjnym i innym potencjalnym beneficjentom jak te narodowym instytucjom odpowiedzialnym za polityki sektorowe. Wyniki konsultacji spoŁecznych uwzgl dniono w ko cowej wersji projektu programu.

W trakcie opracowywania programu wzięto pod uwagę kwestie środowiskowe. Przeprowadzono postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w tym dodatkowe konsultacje społeczne. W prognozie oddziaływania na środowisko stwierdzono, iż prawdopodobieństwo negatywnego oddziaływania programu na środowisko jest znikome. Podkreślono, że realizacja Priorytetów 2. i 3. przyczyni się do podniesienia jakości środowiska i zdrowia publicznego. Rekomendacje płynące z konsultacji w ramach postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko uwzględniono w kolejnej wersji projektu programu.

Głównym celem programu jest **wspieranie transgranicznych procesów rozwojowych**. Cel programu realizowany będzie poprzez niekomercyjne projekty w ramach następujących priorytetów i działań:

Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności obszaru przygranicznego

- Działanie 1.1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości
- Działanie 1.2. Rozwój turystyki
- Działanie 1.3. Poprawa dostępu do regionu

Priorytet 2. Poprawa jakości

- Działanie 2.1. Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym
- Działanie 2.2. Sprawne i bezpieczne granice

Priorytet 3. Współpraca sieciowa oraz inicjatywy społeczno-lokalnych

- Działanie 3.1. Rozwój regionalnych i lokalnych możliwości współpracy transgranicznej
- Działanie 3.2. Inicjatywy społeczno-lokalnych

Cel programu zgodny jest z *European Neighbourhood and Partnership Instrument Cross-Border Cooperation Strategy Paper 2007-2013 (Strategy Paper)* i czterema celami strategicznymi zawartymi w *Strategy Paper*.

Trzy działania w ramach Priorytetu 1. odpowiadają Celowi 1. (Wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach po obu stronach wspólnych granic) określonymu w *Strategy Paper*. Dwa działania w ramach Priorytetu 2. zgodne są z Celem 2. *Strategy Paper* (Wspólne działania wobec wspólnych wyzwań w dziedzinach takich, jak środowisko, zdrowie publiczne oraz przeciwdziałanie i zwalczanie zorganizowanej przestępczości). Dodatkowo Działanie 2.2. jest zgodne z Celem 3. zawartym w *Strategy Paper* (Zapewnienie sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania granic). Dwa działania w ramach Priorytetu 3. odpowiadają Celowi 4. (Wspieranie transgranicznych inicjatyw społeczno-lokalnych) wskazanemu w *Strategy Paper*.

Program podzielony jest na dwa główne rozdziały.

Rozdział 1. zawiera strategiczną część programu. Składa się z 6 podrozdziałów. W pierwszym zamieszczono opis obszaru objętego programem oraz analizę społeczno-gospodarczą. Drugi zawiera analizę SWOT podsumowując analizę z pierwszego

podrozdział 6. W trzeciej części zaprezentowano informacje na temat zgodności programu z innymi programami i istniejącymi strategiami. Cele, priorytety oraz działania przedstawione zostały w podrozdziale 4, po którym zamieszczono wskaźniki programu (podrozdział 5.) oraz Indykatory Plan Finansowy (podrozdział 6.).

Rozdział 2. prezentuje struktury i procedury wdrożeniowe. Podzielony jest na 2 podrozdziały. Pierwszy opisuje struktury wdrożeniowe programu. Zależności dotyczą procedur wdrożeniowych, w tym aplikacyjnych, przepływów finansowych, monitoringu i działań promocyjnych opisane zostały w podrozdziale 2.

Załącznikami do programu są 4 aneksy. Pierwszy zawiera plan informacji i promocji. Aneks 2 prezentuje informacje nt. postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Dwa ostatnie aneksy zawierają wybrane dane statystyczne oraz mapy obszaru objętego programem.

ROZDZIAŁ 1

1. OPIS I ANALIZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA OBSZARU OBJĘTEGO PROGRAMEM

1.1. Opis obszaru oraz analiza demograficzna

Obszar programu obejmuje główne regiony wsparcia oraz regiony przyległe i składowane z następujących jednostek administracyjnych:

- w Polsce podregiony: krośnieński-przemyski (w województwie podkarpackim), białostocko-suwalski (w województwie podlaskim), białkopodlaski i chełmsko-zamojski (w województwie lubelskim), podregion ostrołęcko-siedlecki (w województwie mazowieckim) a także jako regiony przyległe: podregion rzeszowsko-tarnobrzeski (woj. podkarpackie), łomżyński (w województwie podlaskim) i lubelski (woj. lubelskie);
- w Białorusi: obwód grodzieński, obwód brzeski, siedem zachodnich rejonów obwodu mińskiego: Miadzieliż, Wilejka, Mołdeczno, Wołyn, Stołpce, Niewież, Kleck, oraz jako regiony przyległe: Mińsk (miasto) i wschodnia część obwodu mińskiego (15 rejonów) oraz obwód homelski;
- w Ukrainie: obwód lwowski, wołyński, zakarpacki i jako regiony przyległe: obwód tarnopolski, rówieński, iwanofrankowski.

Powierzchnia całego obszaru objętego programem wynosi 316,3 tys. km², w tym obszar:

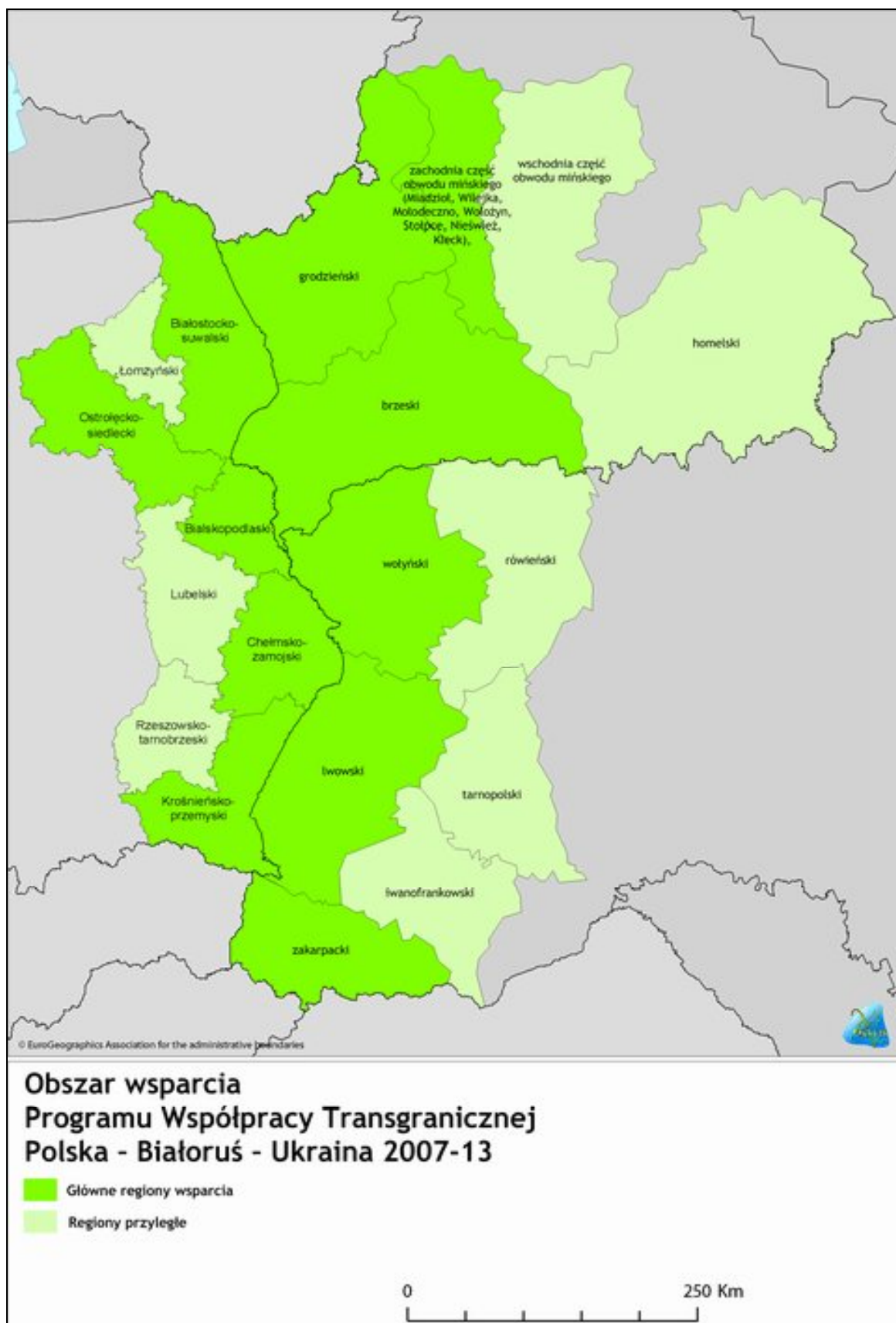
- polskiej części obszaru objętego programem wynosi 75,3 tys. km² (w tym: 22,7 tys. km² w regionach przyległych)
- białoruskiej: 138,5 tys. km² (w tym: 68,9 tys. km² w regionach przyległych)
- ukraińskiej: 102,5 tys. km² (w tym: 47,8 tys. km² w regionach przyległych).

Długość granicy polsko-białoruskiej wynosi 418 km, polsko-ukraińskiej 535 km a białorusko-ukraińskiej w części objętej programem 205 km.

Obszar objęty programem zamieszkuje 20,9 mln osób (2005 r.), w tym w polskiej części mieszka 5,1 mln osób, w białoruskiej 7,3 mln osób a w ukraińskiej 8,5 mln osób. Średnia gęstość zaludnienia na całym obszarze objętym programem wynosi 70 osób/km² (w polskiej części: 83 osoby/km²; w białoruskiej: 53 osób/km²; w ukraińskiej: 83 osoby/km², zob. Aneks 3 i 4).

¹ Zgodnie z definicją głównych regionów wsparcia oraz regionów do nich przylegających w: *European Neighbourhood and Partnership Instrument Cross-Border Cooperation Strategy Paper 2007-2013*.

Obszar objęty programem:

Obszar ten charakteryzuje się spadkiem liczby mieszkańców na przestrzeni ostatnich lat, mimo iż w 4 polskich podregionach (rzeszowsko-tarnobrzeskim, krośnieńskim, ostrołęcko-siedleckim i łomżyńskim) występuje dodatni przyrost naturalny. Wyludnienie spowodowane jest ujemnym saldem migracji na całym obszarze przygranicznym oraz dodatkowo ujemnym przyrostem naturalnym na większych terenach objętych programem.

Struktura narodowościowa (mimo, że stosunkowo homogeniczna wewnątrz granic państwowych)² oraz powiązania historyczne tworzą duży potencjał współpracy na obszarze objętym programem.

W 2005 r. przeważała wciąż ludność na obszarze objętym programem była w wieku produkcyjnym (65,3%). 18,1% ludności tego obszaru była w wieku przedprodukcyjnym a 16,6% w wieku poprodukcyjnym.

1.2. Struktura gospodarki

W porównaniu do średniego PKB *per capita* UE, obszar objęty tym programem jest słabo rozwinięty gospodarczo i charakteryzuje się stosunkowo dużym udziałem rolnictwa i przemysłu w zatrudnieniu oraz niewystarczającą konkurencyjnością i innowacyjnością gospodarki. Najwyższy udział rolnictwa w zatrudnieniu (ponad 50%) odnotowano w podregionach: ostrołęcko-siedleckim, białkopodlaskim, chełmsko-zamojskim i łomżyńskim. W białoruskiej części udział ten wahał się od 10% (obwód homelski) do ponad 16% (obwody miński i grodzieński), a w ukraińskiej od 26% (obwód iwanofrankowski) do prawie 29% (obwód zakarpacki). Jedyne obszary miejskie charakteryzują się niskim udziałem rolnictwa i wysokim udziałem usług w zatrudnieniu. Natomiast średni udział rolnictwa w strukturze zatrudnienia w UE wynosi 4,9% w 2005 r. Ponieważ rolnictwo na obszarze objętym programem ma tak duże znaczenie, konieczny jest rozwój przetwórstwa produktów rolnych. Oznacza to pakowanie zgodne z wymogami marketingu, transport i koordynację logistyczną – tylko wtedy produkty rolne trafią do odbiorców w najlepszym stanie. Wymaga to także koordynacji rozwoju sieci dróg na obszarach wiejskich, parku samochodowego i pakowania. Rozbudowa lokalnej i regionalnej infrastruktury transportowej konieczna jest także do wzrostu znaczenia gospodarczego turystyki.

Średni PKB *per capita* w polskiej części tego obszaru w roku 2005 wynosił ok. 3,7 tys. EUR a w ukraińskiej 1,2 tys. EUR. W białoruskiej części średni PKB *per capita* w 2005 r. wynosił 2,5 tys. EUR. Średni PKB *per capita* w UE-25 wyniósł w 2005 r. 23,4 tys. EUR. Obszar przygraniczny charakteryzuje się wzrostem gospodarczym – w 2005 r. średnioroczny wzrost PKB sięgnął 9,2% w części białoruskiej, 3,2% w polskiej i 2,6% w ukraińskiej³. W UE wzrost PKB w 2005 r. wyniósł średnio 1,7%.

² Struktura narodowościowa – zob. Aneks 3.

³ Dane Banku Światowego.

Rynek pracy na obszarze objętym programem charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. Stopa bezrobocia w polskiej części tego obszaru w 2005 r. wahała się między 15% a 21%, w ukraińskiej od 7 do 10%, w białoruskiej oficjalna stopa bezrobocia rejestrowanego nie przekraczała 2%. Dużym problemem jest szczególnie widocznym w polskiej części obszaru objętego programem dotyczy ono ponad 50% bezrobotnych. W polskiej części kobiety stanowi około 50% ogółu bezrobotnych, w białoruskiej około 70%, a w ukraińskiej około 60%.

Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w ukraińskiej i białoruskiej części obszaru objętego programem jest znacznie słabszy niż w UE. W 2005 r. liczba MSP w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców wahała się między 57 a 102 w polskiej części obszaru przygranicznego, 3-5 w części ukraińskiej i 2-3 w białoruskiej. Średni wskaźnik dla UE w 2005 r. wynosi 47. Ze względu na różnice w systemach instytucjonalnych i w zakresie funkcjonowania gospodarki rynkowej między Polską, Ukrainą i Białorusią ramy działania i rozwoju MSP są zróżnicowane. Jednakże nawet w polskiej części obszaru przygranicznego, która dzięki największemu zaawansowaniu procesów restrukturyzacyjnych gospodarki i czynnikiem w UE ma najlepsze możliwości funkcjonowania a także wspierania MSP, sektor ten nadal napotyka wiele barier i trudności w rozwoju (np. bariery administracyjne i biurokratyczne). W porównaniu z poziomem rozwoju gospodarczego i poziomem zamożności mieszkańców tego obszaru tworzy to stosunkowo trudne uwarunkowania funkcjonowania MSP.

W porównaniu ze średnią UE, gospodarka obszaru objętego programem charakteryzuje się niewystarczającą konkurencyjnością, szczególnie w zakresie jakości i zaawansowania technologicznego, oraz niską innowacyjnością. Do produkcji i eksportu na obszarze objętym programem należy wprowadzać nowe, bardziej zaawansowane technologicznie i o wyższej wartości dodanej produkty i usługi. To wymaga rozwoju branż zorientowanych eksportowo, w których wytwarzane są wysokiej jakości towary (np. produkty spożywcze, meble, papier, buty, odzież, opakowania).

Wskaźnik HRST (Human Resources in Science and Technology) – udział zasobów ludzkich zatrudnionych w działaniu naukowo-technologicznym jako procent siły roboczej – w UE wynosi 42,2% w 2005 r. W polskich podregionach objętych programem wskaźnik ten wahał się między 29,5 a 32,4%. Niewystarczające są nakłady na badania i rozwój, a współpraca instytucji naukowych (szczególnie uczelni wyższych) z biznesem i administracją publiczną nie jest dobrze rozwinięta. W Polsce w 2005 r. wydatki na badania i rozwój sięgały 0,56% PKB, na Białorusi 0,68%⁴, podczas gdy średnio w UE wskaźnik ten wynosi 1,85%. Mimo licznych atutów, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do obszaru przygranicznego jest ograniczony. W tym zakresie istnieje duża, niewykorzystana potencjał głównymi barierami ograniczającymi napływ BIZ jest słaba infrastruktura transportowa,

⁴ Wydatki krajowe brutto, wg danych Państwowego Komitetu Nauki i Technologii Republiki Białoruś.

niedostateczna współpraca transgraniczna, zrównianie systemów instytucjonalnych oraz niewystarczająca promocja gospodarcza.

1.3. Infrastruktura

Połączenie obszaru objętego programem z perspektywy potencjału rozwojowego transportu jest korzystne. Leży on na drodze głównych szlaków tranzytowych pomiędzy sieciami Europy i Azji, dzięki czemu stanowi solidną podstawę rozwoju międzynarodowego transportu drogowego i kolejowego. Znaczący udział w transporcie towarów ma przesyłanie gazu, ropy oraz produktów ropopochodnych rurociągiem. Obszar przecinają Paneuropejskie Korytarze Transportowe:

- II: Berlin - Warszawa - Mińsk - Moskwa - Niżny Nowogród. Korytarz ten składa się z modernizowanego szlaku kolejowego C-E20 oraz szlaku drogowego E30, który na terytorium Polski będzie stanowił autostradę A-2,
- III: Berlin - Drezno - Wrocław - Katowice - Kraków - Rzeszów - Medyka - Lwów - Kijów. W skład tego korytarza wchodzi m.in.: szlak kolejowy E30 (Drezno - Wrocław - Katowice - Kraków - Rzeszów - Medyka - Lwów - Kijów) i szlak drogowy E40 (Drezno - Wrocław - Kraków - Rzeszów - Korczowa - Lwów - Kijów), który na terytorium Polski będzie stanowił autostradę A-4,
- IX: Kijów-Homel-Witebsk i odgańlenie Mińsk-Wilno,
- V: Kosy - Czop-Lwów-Równe-Mińsk,
- Morze Bałtyckie - Morze Czarne Międzynarodowy Korytarz Transportowy: porty bałtyckie i polskie porty bałtyckie - Dorohusk - Jagodzin - Kowel - / - uck - Równe - Tarnopol - porty Morza Czarnego.

Istnieją plany dokończenia do 2013 r. budowy autostrady A-4 (Berlin - Wrocław - Katowice - Kraków - Rzeszów - Lwów) oraz drogi ekspresowej S19 (Kunica - Białystok - Białystok - Lublin - Rzeszów - Barwinek - Koszyce - Bukareszt) biegnącej przez obszar objęty programem.

Istniejąca infrastruktura transportowa⁵, szczególnie drogowa jest niewystarczająca zarówno w zakresie jej gęstości jak i jakości. Największą gęstość dróg występuje w polskich podregionach (od 40 do 78 km na 100 km²). W części ukraińskiej waha się ona między 25 i 38 km na 100 km² a w białoruskiej od 27 do 47 km na 100 km². Po obu stronach zewnętrznej granicy UE znajdują się linie kolejowe zarówno o standardowym jak i szerokim rozstawie osi, które mogłyby wykorzystywane do przewozu osób.

Wykorzystanie potencjału tranzytowego wymaga rozbudowy i modernizacji dróg ekspresowych i obwodnic, linii i infrastruktury kolejowej oraz infrastruktury granicznej. Poprawy wymaga także bezpieczeństwo transportu. Transport i logistyka odgrywa

⁵ Zob. Aneks 4 (mapa infrastruktury transportowej)

kluczow rol w tworzeniu warunków do kierowania produkcji z obszaru obj tego programem na rynki zagraniczne.

Istnieje potrzeba rozwoju i podniesienia poziomu istniejących przej granicznych oraz budowy nowych w celu zapewnienia odpowiedniej obsługi obecnego ruchu granicznego oraz tworzenia warunków do jego rozwoju, zarówno w aspekcie biznesowym jak i turystycznym. Na granicy polsko-białoruskiej jest 13 przej granicznych (8,8 mln przekrocze granicy w 2005 r., 8,8% więcej ni w 2004 r.) a na granicy polsko-ukraińskiej: 12 przej granicznych (17,8 mln przekrocze granicy w 2005 r., wzrost o 46,5% w stosunku do 2004 r.).

Na obszarze obj tym programem znajduje si 7 lotnisk międzynarodowych i 7 lotnisk regionalnych. Międzynarodowe porty lotnicze znajduj si w: Mińsku (2 lotniska), Brześciu, Grodnie, /ucku, Lwowie i Tarnopolu. Regionalne lotniska usytuowane s w: Rzeszowie, Lublinie, Ivano-Frankivsku, Równem, Mukaczewie, Homlu i Mozyrze. Infrastruktura transportu lotniczego wymaga unowocześnienia i rozbudowy, aby spełniała potrzeby rosnącego popytu na usługi lotnicze.

Poprawę wymaga dostępnosci i jako telekomunikacji, choć rozwój telefonii komórkowej zdecydowanie polepszył dostępnosci do telefonii na całym polsko - białorusko - ukraińskim obszarze obj tym programem. Stosunkowo niska jest uśredniona internetu. Udział gospodarstw domowych posiadających dostępnosci do internetu w Polsce w 2005 r. wyniósł 30%, na Białorusi 25%⁶, na Ukrainie 15%, podczas gdy w UE 48%. Niedostatecznie rozwinięta jest także infrastruktura telefonii stacjonarnej. Liczba głównych i telefonicznych w przeliczeniu na 100 osób w Polsce w 2003 r. wyniosła 32, na Ukrainie 23, a na Białorusi 36, podczas gdy w UE wyniosła 50. W 2003 r. 46% ludności Polski było abonentami telefonii komórkowej (w 2004 r. odsetek ten wzrósł do 60%), na Ukrainie 13%, na Białorusi 42%, a w UE 81%.

Również infrastruktura użyteczności publicznej (wodociąg, kanalizacja, składowiska odpadów i oczyszczalnie ścieków) wymaga rozbudowy i modernizacji. W 2004 r. długość sieci wodociągowej wynosiła od 5,8 km na 100 km² w obwodzie rówieńskim do 375 km na 100 km² w Mińsku. Długość sieci kanalizacyjnej wynosiła natomiast między 0,3 km na 100 km² w obwodzie mińskim a 185,4 km na 100 km² w Mińsku. W ukraińskiej części obszaru obj tego programem wartościami te wahają się między 2,5 km a 10 km na 100 km², a w polskich podregionach: między 4,0 a 54,7 km na 100 km². Stosunek długości sieci wodociągowej a długości sieci kanalizacyjnej wciąż pozostaje nierównowagony.

Stosunkowo słabo rozwinięta jest infrastruktura turystyczna, w tym szczególnie w zakresie standardów jakości. Dostępność całonocnych miejsc noclegowych (116,9 tys. w 2005 r., zob. Aneks 3) jest za małą w stosunku do potrzeb. Wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru obj tego programem oraz rozwój kontaktów biznesowych i kulturalnych wymaga rozbudowy i modernizacji bazy noclegowej.

⁶ The Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom, the Republic of Belarus.

1.4. Edukacja, nauka i kultura

Infrastruktura edukacyjna na obszarze objętym programem jest stosunkowo dobrze rozwinięta, choć wymaga ona modernizacji i dostosowania do potrzeb rynku pracy. Na obszarze objętym programem znajduje się 179 uczelni wyższych, w których studiuje ponad 1,2 mln studentów.

Struktura wykształcenia ludności zamieszkującej polsko-białorusko-ukraiński obszar nadgraniczny jest stosunkowo dobra, chociaż konieczny jest dalszy wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym. Wątkiem jest także profil kształcenia, który obecnie nie odpowiada wymogom nowoczesnej gospodarki. Brakuje specjalistów w dziedzinach zorientowanych rynkowo.

Najwyższy udział osób z wyższym wykształceniem w ogólnej liczbie mieszkańców odnotowano w Mińsku (35%), obwodzie lwowskim (29%) i rówieńskim (27%), podczas gdy w polskiej części obszaru przygranicznego waha się on między 12 a 21%. W pozostałych podregionach białoruskich udział ten waha się między 18 a 19,8%.

Także system finansowania nauki nie odpowiada potrzebom gospodarki opartej na wiedzy. W porównaniu do sytuacji w UE, sektor naukowo-badawczy w zbyt małym stopniu współpracuje z gospodarką, niewielki jest zakres komercjalizacji badań. Na obszarze objętym programem konieczne jest lepsze wykorzystanie stosunkowo dużej potencjału naukowo-badawczego. Liczne i na dobrym poziomie uczelnie wyższe mogą stać się dobrym zapleczem dla efektywnego systemu innowacyjnego, działającego według koncepcji *triple helix* (współpraca biznesu, nauki i administracji publicznej).

Pogranicze polsko-białorusko-ukraińskie charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, zarówno materialnym jak i niematerialnym. Liczne zabytki, w tym o znaczeniu, oraz bogactwo kultury niematerialnej stanowi atuty dla rozwoju nie tylko turystyki, ale także życia kulturalnego mieszkańców tego obszaru. Bogata jest także infrastruktura kultury (teatry, opery, kina, biblioteki, lokalne ośrodki kultury), choć wymaga ona nakładów inwestycyjnych na modernizację.

1.5. Rodowisko przyrodnicze i jego ochrona

Na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim występują niezanieczyszczone obszary o ogromnych walorach krajobrazowych i rodowiskowych. Dużą część obszaru pogranicza znajduje się na terenie tak zwanych Zielonych Płuc Europy (ZPE). Obszar objęty programem obejmuje miejsca, które odgrywają ważną rolę w Europejskiej Sieci Rodowiskowej NATURA 2000 (na obszarze przygranicznym zajmują one łącznie ponad 31 tys. km²). Tereny objęte ochroną stanowią od 1% do 62% obszarów poszczególnych podregionów objętych programem. Największy udział obszarów chronionych charakteryzuje polską część obszaru przygranicznego.

Dzięki stosunkowo niezniszczonemu rodowisku, malowniczym krajobrazom i bogatemu dziedzictwu kulturowemu, pogranicze polsko-białorusko-ukraińskie dysponuje korzystnymi warunkami do rozwoju turystyki różnych typów (w tym agro-

i ekoturystyki, turystyki zdrowotnej, rekreacyjnej i pielgrzymkowej). Malaria i zanieczyszczenie, szczególnie powietrza, jest dobrym przyczynkiem do dalszego zrównoważonego rozwoju gospodarczego bez wzrostu zagrożeń środowiskowych i zdrowotnych.

Infrastruktura ochrony środowiska jest niedostateczna. Wiele wsi i mniejszych miejscowości nie jest wyposażona w systemy kanalizacji i oczyszczania ścieków. Brakuje także nowoczesnych systemów zbierania, składowania i recyklingu odpadów. Obszar objęty programem charakteryzuje się wysokim zagrożeniem powodziowym oraz powodziowym ze względu na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę przeciwpowodziową.

Istniejąca infrastruktura wymaga rozbudowy i unowocześnienia. Zdecydowanej poprawy wymaga także wiadomość ekologiczna mieszkańców pogranicza. Ze względu na charakterystykę geograficzną (transgraniczne połączenie kompleksów leśnych, rzek i obszarów chronionych), wyzwania w zakresie ochrony przyrody wymagają współpracy transgranicznej.

2. ANALIZA SWOT

	Silne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Gospodarka	• do wiadczenie i tradycje w niektórych branżach, m.in.: przetwórstwa drewna i miśa, browarniczym, tytoniowym, chemicznym i lekkim oraz w rzemieślnictwie • pośnienie geograficzne sprzyja kontaktom handlowym z UE, Wschodni Europ i Azji • tradycje handlowe • wysokiej jakości baza surowcowa dla produkcji głównie, przetwórstwa drewna i przemysłu elektromaszynowego • występowanie surowców mineralnych • wzrastająca liczba MSP	• koncentracja produkcji w upadających gałęziach • koncentracja produkcji jedynie wokół miast • niski poziom innowacyjności i zaawansowania technologicznego firm • niski poziom inwestycji, w tym napływu kapitału • słabo rozwinięty system wspierania biznesu i informacji handlowej • zły prawodawstwo w zakresie infrastruktury zagospodarowania odpadów • niska efektywność wykorzystania energii • prawne i administracyjne bariery współpracy biznesowej, w tym wymogi wizowe	• wprowadzenie nowoczesnych technologii • inicjatywy wspierające aktywność ekonomiczną, szczególnie w sektorze MSP • napływ kapitału • rozwój transgranicznej współpracy biznesowej • ułatwienia wizowe dla przedsiębiorców • wspólne / skoordynowane transgraniczne planowanie strategiczne rozwoju regionalnego	• rosnące dysproporcje rozwojowe między obszarami miejskimi i wiejskimi • dalszy brak wspólnego/skoordynowanego planowania przestrzennego i gospodarczego • konkurencja w zakresie przyciągania inwestycji • bariery administracyjne utrudniające konkurencję rynkową, szczególnie w sektorze rolnym • dalsze utrudnienia wizowe
Infrastruktura	• dogodne pośnienie tranzytowe z punktu widzenia ruchu pasażerskiego i towarowego • wystarczająca gęstość sieci transportowej • dobry dostęp do infrastruktury transportowej gazu, ropy i paliw	• brak autostrad i obwodnic miast • słaba jakość i przepustowość dróg • niewystarczająca liczba i przepustowość przejść granicznych w stosunku do potrzeb ruchu granicznego • brak lokalnych przejść granicznych • niewystarczająca dostępność usług telekomunikacyjnych (internet, telefonia stacjonarna i mobilna) • niewystarczająca infrastruktura	• rozwój infrastruktury granicznej, w tym przejść granicznych dla pieszych • ponowne otwarcie przejść dla masowego ruchu przygranicznego • modernizacja i rozbudowa dróg, w tym autostrad i dróg ekspresowych • rozwój istniejących systemów transportowych pod kątem międzynarodowego tranzytu towarowego • rewitalizacja istniejących,	• negatywne oddziaływanie środowiskowe rozbudowywanej infrastruktury transportowej i komunikacyjnej • brak środków na rozwój i modernizację systemów komunikacyjnych i infrastruktury granicznej • brak wspólnego/skoordynowanego transgranicznego planowania przestrzennego

		zagospodarowania odpadów i cieków • niskie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii	nieużytych lotnisk • rozwój infrastruktury turystyki wzdłuż dróg szybkiego ruchu • rozwój infrastruktury informatycznej i komunikacyjnej • rozwój parków technologicznych i przemysłowych	
Rynek pracy, edukacja i instytucje społeczne	• dobrze rozwinięta baza edukacji na poziomie wyższym • wysoki udział populacji w wieku produkcyjnym • wysoka jakość kapitału ludzkiego w zakresie wykształcenia i umiejętności • niskie koszty pracy • duża potencjał przedsiwzięci • duża liczba nowych NGO-sów • wysoka mobilność ludności • etniczna i kulturowa różnorodność	• wysoki poziom rejestrowanego i ukrytego bezrobocia • wysoki poziom bezrobocia absolwentów • niekorzystna struktura zatrudnienia • niski poziom dochodów per capita • bariery językowe • niewystarczająca infrastruktura społeczna i edukacyjna • brak podstawowej infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich • słaba współpraca instytucjonalna	• lepsza dostępność i jakość systemów edukacyjnych, w tym transgranicznych programów i wymian studentów/pracowników • rozwój społeczeństwa obywatelskiego • wzrost dostępności i stopnia integracji lokalnych rynków pracy • transgraniczny przepływ know-how i umiejętności • uświadomienia w zakresie współpracy między samorządami lokalnymi i społecznościami lokalnymi • wymiana doświadczeń w zakresie samorządności	• strukturalne niedopasowanie na rynku pracy • wykluczenie społeczne i zjawiska patologiczne • niewystarczające kompetencje i fundusze na poziomie lokalnym • emigracja i śródreina mózgowi, szczególnie w rodzinach i wykwalifikowanych osób
rodowisko przyrodnicze	• znaczny obszar terenów chronionych, w tym istniejących i projektowanych rezerwatów biosfery UNESCO - MAB • niski poziom zanieczyszczenia • wysoka różnorodność biologiczna, zwłaszcza ekosystemów lądowych i wodnych	• niewystarczająca ochrona krajobrazu oraz siedlisk flory i fauny wobec oddziaływania antropogenicznego • niska świadomość ekologiczna obywateli • brak wspólnego programowania, zapobiegania i monitoringu w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego • brak infrastruktury	• współpraca w zakresie transgranicznych obszarów chronionych • rozwój zaawansowanych technologii ochrony środowiska we współpracy z instytucjami naukowymi • rozwój wspólnej równowagi polityki ekologicznej • wprowadzanie	• niska dostępność do środków inwestycyjnych na ochronę środowiska • brak środków na ochronę środowiska i unikatowych zasobów fauny i flory • dalsze zanieczyszczanie wód powierzchniowych i jezior • nierównowaga w rozwoju gospodarczym,

		• i technologii zagospodarowania odpadów • duża liczba obiektów stanowiących zagrożenie ekologiczne • niewystarczające rozpoznanie walorów przyrodniczych • pozostawianie poza systemem obszarów chronionych pewnej części terenów o wysokich walorach przyrodniczych	standardów ISO • wspólne wdrażanie protokołu z Kyoto • rozwój wspólnych systemów informacyjnych dla oceny oddziaływania na środowisko	szczególnie rozwój działalności gospodarczej na obszarach chronionych • wysokie ryzyko katastrof ekologicznych • zmiana klimatu • rozwój infrastruktury transportowej i budownictwa • zmiany zachodzące w gospodarce rolnej
Turystyka i kultura	• wytkowane walory przyrodnicze i krajobrazowe • liczne miejsca o walorach leczniczych • wspólne dziedzictwo historyczne i kulturowe • liczne miejsca o walorach historycznych i turystycznych • liczne obiekty wpisane na list światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO • duża liczba obiektów agroturystycznych • współpraca w zakresie kultury i turystyki, w tym wspólne produkty turystyczne	• niski standard infrastruktury turystycznej • niedostatek wysokiej jakości miejsc noclegowych w motelach i hotelach • brak infrastruktury sportowej i wypoczynkowej • niedorozwój systemu informacji turystycznej • zły stan zabytków • brak wspólnej strategii turystycznej regionów przygranicznych • słaba promocja produktów turystycznych regionu • zamknięcie przejść granicznych dla lokalnego ruchu turystycznego	• rewitalizacja i rozbudowa infrastruktury turystycznej • wdrożenie wspólnej transgranicznej strategii turystycznej • renowacja zabytków • ulepszenie sieci współpracy kulturalnej • rozwój produktów kultury, wydarzeń i inicjatyw kulturalnych, w tym o charakterze transgranicznym i międzynarodowym • szybki rozwój agroturystyki • stworzenie centrów informacji turystycznej • wprowadzenie wspólnych standardów turystycznych	• niewystarczające inwestycje w sektor turystyki, w tym sport i rekreację • brak wspólnej transgranicznej strategii turystycznej • brak niekomercyjnej promocji turystycznej • niezrównoważony rozwój turystyki

3. ZGODNO PROGRAMU Z INNYMI PROGRAMAMI I STRATEGIAMI

Program Współpracy Transgranicznej Polska-BiaÓru -Ukraina 2007-2013 w ramach Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa (EISP) kontynuuje i rozszerza współprac na obszarze pogranicza trzech krajów, która dotychczas rozwijana była w ramach: Programu Siedztwa Polska Ó BiaÓru Ó Ukraina INTERREG IIIA/Tacis CBC 2004-2006 (Program Siedztwa).

Program Siedztwa zarz dzany byÓ przez polskie ministerstwo odpowiedzialne za rozwój regionalny. Wspólny Sekretariat Techniczny usytuowany byÓtak e w Polsce. Zarz dzanie i wdra anie Programu Siedztwa na wszystkich etapach przebiegaÓ w cisÓej współpracy z partnerami biaÓruskimi i ukrai skimi. Pomimo ró nic w sposobie finansowania projektów w ramach EFRR i Tacis CBC, udaÓ si z sukcesem przeprowadzi wiele wspólnych dziaÓ i przedsi wzi o widocznym transgranicznym charakterze. EISP przewiduje ustanowienie programu współpracy transgranicznej, w ramach którego uczestnicz ce kraje podlegaj tym samym zasadom i maj równy dost p do jednego, wspólnego bud etu.

Program Siedztwa wspieraÓwspólne przedsi wzi cia w wielu obszarach, w ramach trzech priorytetów: wzrost konkurencyjno ci regionów przygranicznych poprzez modernizacj i rozbudow infrastruktury transgranicznej, rozwój kapitaÓ ludzkiego i instytucjonalnych form współpracy transgranicznej oraz poprawa bezpiecze stwa na granicach Unii Europejskiej, a tak e pomoc techniczna.

Wnioski dla programu EISP:

- Program Siedztwa wspieraÓrozwój infrastruktury, turystyki, kultury, ochrony rodowiska, zasobów ludzkich i projekty typu "people to people". Zrealizowane projekty pozwoliÓ nawi za nowe kontakty mi dzy regionami przygranicznymi i przeÓamywa bariery współpracy transgranicznej. Rol nast pcy Programu Siedztwa jest wzmocnienie tych osi gni .
- Decentralizacja zarz dzania oraz uproszczenie procedur przyspieszy i polepszy wdra anie programu EISP.
- WÓczenie do programu wi ksze go zakresu beneficjentów i zapewnienie udziaÓ wi kszej liczby partnerów z BiaÓrusi i Ukrainy (obj tych wspÓfinansowaniem) uÓtwi przygotowywanie prawdziwie wspólnych, transgranicznych projektów.
- Zwi kszenie grantów pozwoli na wdra anie du ych projektów inwestycyjnych.
- Priorytety i dziaÓnia nie powinny by podzielone na inwestycyjne i nieinwestycyjne, gdy to mogÓby utrudni tworzenie wielu interesuj cych projektów.
- Naley poÓ y nacisk na decentralizacj systemu zarz dzania, szczególnie w odniesieniu do mikroprojektów (projekty do 50 tys. EURO).

Przed 2004 r. dziaÓnia podejmowane na obszarze polskiego przygranicza wschodniego byÓ wspierane przez program PHARE "Polska granica wschodnia", który uruchomiono w roku 1997. Program ten funkcjonowaÓjako cz narodowego programu PHARE.

rodki były głównie przeznaczane na wzmocnienie zabezpieczenia polskiej granicy wschodniej. Program ten zawierał wiele elementów związanych bezpośrednio ze współpracą transgraniczną, w skład którego wchodziły przede wszystkim projekty infrastrukturalne na polskiej granicy wschodniej, jak również:

- Fundusz Małych Projektów, zarządzany przez euroregiony: Karpacki, Bug, Niemen, Puszcza Białowieska - o wspieranie małych projektów typu "people to people" o oddziaływaniu transgranicznym; większość projektów ukierunkowana na współpracę transgraniczną w ramach kultury i turystyki.
- Fundusz Małych Projektów Infrastrukturalnych, zarządzany przez euroregiony: Karpacki, Bug, Niemen, Puszcza Białowieska - o wsparcie projektów w dziedzinie transgranicznych działań infrastrukturalnych na terenach, związanych z turystyką, ochroną środowiska, współpracą kulturalną i rozwojem ekonomicznym.
- Fundusz Infrastruktury Okołobiznesowej, zarządzany przez euroregiony: Karpacki, Bug, Niemen, Puszcza Białowieska - o rozwój biznesowej współpracy transgranicznej polskich instytucji na granicy wschodniej z ich zagranicznymi partnerami.

Od 1996 r. Program Współpracy Transgranicznej Tacis stał się najistotniejszym źródłem finansowania z funduszy UE pomocy technicznej dla Białorusi i Ukrainy. W rozbiciu na sektory (budęty lat 1996-1999 dla Białorusi), 42 % przeznaczono na Systemy Graniczne, w tym program zarządzania granicami, 55% na ochronę środowiska, a 3% wydano na projekty finansowane z Funduszu Małych Projektów. W latach 1996-2003 pomoc przekazywano w ramach trzech priorytetów: infrastruktura graniczna, środowisko, rozwój regionów granicznych.

W ramach programu Tacis CBC uruchomiono projekt Polsko-Ukraińskiej Agencji Współpracy Transgranicznej - Razem ku przyszłości. W ramach tego projektu opracowano strategię rozwoju regionów przygranicznych (dwóch polskich: lubelskiego i podkarpackiego, oraz dwóch ukraińskich: lwowskiego i wołyńskiego) na lata 2005-2015. Celem strategii jest określenie obszarów bi- i multilateralnej współpracy transgranicznej. W ramach innego projektu finansowanego z programu Tacis CBC powołano Brzeskie Transgraniczne Centrum Informacji przy Regionalnym Komitecie Wykonawczym w Brześciu. Zadania Centrum to ułatwianie współpracy transgranicznej między Polską a Białorusią.

W procesie programowania i wdrażania współpracy transgranicznej w poprzednim okresie, silnie zaangażowane były działania na obszarze granicy polsko-białorusko-ukraińskiej cztery euroregiony: Niemen, Puszcza Białowieska, Bug i Karpacki. Były one odpowiedzialne za zarządzanie Funduszem Małych Projektów i Funduszem Małych Projektów Infrastrukturalnych w ramach programu PHARE "Polska granica wschodnia". W ramach Programu Siedziwa, euroregiony były odpowiedzialne za wdrażanie Funduszu Mikroprojektów (Priorytet 2, działanie 2 - o wsparcie inicjatyw społeczno lokalnych).

Priorytety określone w programie EISP są zgodne z priorytetami rozwoju dla Polski, Białorusi i Ukrainy wyznaczonymi w podstawowych dokumentach programowych

i planistycznych przyjętych przez rząd tych trzech krajów oraz ze strategiami rozwoju społeczno-gospodarczego realizowanymi na szczeblu regionalnym.

W Polsce priorytety programu są spójne z celami Strategii Rozwoju Kraju i Narodowej Strategii Spójności (NSS) ó Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (National Strategic Reference Frameworks) na lata 2007-2013, w tym z Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej i regionalnymi programami operacyjnymi.

Program jest spójny z innym instrumentem UE, a mianowicie Funduszem Granic Zewnętrznych, który służy polepszeniu kontroli na nowych zewnętrznych granicach UE oraz budowaniu struktur administracyjnych i instytucjonalnych. Fundusz Granic Zewnętrznych po polskiej stronie regionu granicznego finansowa będzie infrastrukturę przejściową granicznych (modernizacja i budowa), konieczny sprzęt, jak również podstawowe i specjalistyczne szkolenia dla personelu przejściowych granicznych oraz oficerów operacyjnych.

Program jest zgodny z dokumentami strategicznymi przyjętymi przez rząd białoruski:

- Narodowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Ekonomicznego Republiki Białorusi do roku 2020;
- Programem Rozwoju Społeczno-Ekonomicznego Republiki Białorusi na okres 2006-2010.

Priorytety programu pozostają w zgodzie ze strategicznymi celami następujących dokumentów przyjętych przez władze ukraińskie:

- Państwowy Program Rozwoju Społeczno-Ekonomicznego Ukrainy
- Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego Ukrainy na lata 2004-2015
- Ustawa o współpracy transgranicznej
- Koncepcja Państwowego Programu rozwoju współpracy transgranicznej na lata 2007-2010
- Program Integracji z Unią Europejską
- Plan Działania Unia Europejska-Ukraina (EU-Ukraine Action Plan).

Program jest zgodny z innymi Programami Współpracy Transgranicznej i Programami Współpracy Transnarodowej takimi jak:

- Litwa-Polska;
- Polska-Słowacja;
- Węgry-Słowacja-Rumunia-Ukraina;
- Litwa-Polska-Obwód Kaliningradzki;
- /otwa-Litwa-Białoruś ;
- Rumunia-Ukraina-Republika Mołdowy;
- Region Morza Bałtyckiego;
- Europa środkowa.

4. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA

4.1. Kontekst programu

Najważniejsze wnioski wynikające z analizy społecznej i gospodarczej obszaru objętego programem, są następujące:

- **poziom rozwój gospodarczego obszaru objętego programem jest niedostateczny** ó charakteryzuje się stosunkowo niskim PKB *per capita*, bardzo wysoką stopą bezrobocia w polskiej części, stosunkowo dużym udziałem rolnictwa w strukturze zatrudnienia, relatywnie niską innowacyjnością MSP i niskimi nakładami na B+R;
- na obszarze objętym programem występują niezanieczyszczone obszary o ogromnych walorach krajobrazowych i środowiskowych ó ale **infrastruktura ochrony środowiska i wiadomo ekologiczna mieszkalność obszaru przygranicznego wymaga poprawy**;
- obszar objęty programem ma wysoki potencjał do rozwoju sektora turystyki, w tym agroturystyki, dzięki sprzyjającym walorom środowiska przyrodniczego, niskiemu zanieczyszczeniu oraz obiektom dziedzictwa kulturowego ó ale **infrastruktura turystyczna wymaga poprawy**;
- położenie geograficzne obszaru objętego programem sprzyja rozwojowi transportu i dzięki temu w znaczący sposób może przyczynić się do rozwoju gospodarczego ó ale **istniejąca infrastruktura transportowa i graniczna wymaga poprawy**;
- na obszarze objętym programem infrastruktura edukacyjna **jest stosunkowo dobrze rozwinięta, choć wymaga ona modernizacji i dostosowania do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy**;
- pomimo znaczącego postępu dzięki dotychczasowej współpracy transgranicznej, **poziom integracji obszaru objętego programem wymaga dalszej poprawy** co umożliwi pełne wykorzystanie potencjału społecznego i gospodarczego regionu przygranicznego;
- pomimo pozytywnych efektów funduszy zarządzanych przez euroregiony, **brakuje efektywnych i stałych struktur współpracy**.

Głównym celem programu ó odzwierciedlającym powyższe wnioski z analizy społecznej i gospodarczej ó jest **wspieranie transgranicznych procesów rozwojowych**.

Cel główny programu zgodny jest z *European Neighbourhood and Partnership Instrument Cross-Border Cooperation Strategy Paper 2007-2013 (Strategy Paper)*⁷ i czterema celami strategicznymi zawartymi w *Strategy Paper*. Cel główny realizowany

⁷ Przyjety na podstawie art. 7 p. 3 Rozporządzenia (WE) NR 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. określającego przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Siedziwstwa i Partnerstwa, OJ L 310, 9.11.2006.

będzie w ramach trzech priorytetów i siedmiu działań. Trzy działania w ramach Priorytetu 1. odpowiadają Celowi 1. (Wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach po obu stronach wspólnej granicy) określonymu w *Strategy Paper*. Dwa działania w ramach Priorytetu 2. zgodne są z Celem 2. *Strategy Paper* (Wspólne działania wobec wspólnych wyzwań w dziedzinach takich, jak środowisko, zdrowie publiczne oraz przeciwdziałanie i zwalczanie zorganizowanej przestępczości). Dodatkowo Działanie 2.2. jest zgodne z Celem 3. zawartym w *Strategy Paper* (Zapewnienie sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania granic). Dwa działania w ramach Priorytetu 3. odpowiadają Celowi 4. (Wspieranie transgranicznych inicjatyw społeczno-ekonomicznych) wskazanemu w *Strategy Paper*.

4.2. Priorytet 1. Wzrost konkurencyjności obszaru przygranicznego

Priorytet 1. skupia się na działaniach promujących i wspierających tworzenie lepszych warunków dla przedsiębiorczości, rozwoju turystyki i połączeń transportowych.

Polsko-białorusko-ukraiński obszar przygraniczny charakteryzuje się niską konkurencyjnością gospodarki. Zwiększenie konkurencyjności obszaru objętego programem wymaga pełnego wykorzystania istniejącego potencjału społecznego i gospodarczego regionu oraz jego dalszego rozwoju. Wzmacnianie konkurencyjności jest jednym z najważniejszych wspólnych wyzwań rozwoju społecznego i gospodarczego stojących przed obszarem przygranicznym. Dlatego też, Priorytet 1. jest w pełni zgodny z celem globalnym programu. Ponieważ obszar objęty programem cechuje się niewystarczającymi wskaźnikami zatrudnienia (szczególnie w polskiej części), zrównoważony jego rozwój wymaga ułatwiania tworzenia nowych miejsc pracy.

Analiza kontekstu społeczno-gospodarczego jednoznacznie wykazała, iż wzrost konkurencyjności obszaru objętego programem uzależniony jest od istotnej poprawy warunków przedsiębiorczości (Działanie 1.1.), rozwoju turystyki (Działanie 1.2.) a także znaczącej poprawy dostępu do transportowej (Działanie 1.3.). Projekty w ramach tych trzech działań skierowane są na podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i potencjału rozwojowego. W ramach Priorytetu 1. realizowane będą także projekty służące przygotowaniu wdrażania wspólnych inicjatyw (plany, studia, opracowania).

Priorytet 1. wdrażany będzie na całym obszarze objętym programem. Projekty inwestycyjne (infrastrukturalne) finansowane będą jedynie w głównych regionach wsparcia (zob. Mapa obszaru objętego wsparciem- str. 7).

4.2.1 Działanie 1.1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości

Celem Działania 1.1. jest poprawa warunków rozwoju biznesu. Podniesienie jakości i dostępu do infrastruktury, w tym infrastruktury nowych technologii, przyczyni się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej, zarówno dla inwestorów wewnętrznych jak i zewnętrznych. W ramach Działania 1.1. wspierane będą także działania o charakterze miksowym, których celem będzie rozwój społeczno-gospodarczy obszaru programu.

Wsparcie uzyskaj działania nakierowane między innymi na: promocję i marketing regionu, promocję handlową i inwestycyjną, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój lokalnych i regionalnych rynków pracy, rozwój społeczeństwa informacyjnego, nowych technologii, poprawę współpracy między biznesem i nauką, rekultywację i odnowę społeczno-gospodarczą obszarów zdegradowanych (w tym skalonych).

Działanie 1.1. odpowiada Celowi 1. (Wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach po obu stronach wspólnej granicy) określonymu w *Strategy Paper*.

Indykatoryczne przedsięwzięcia:

- wspólne inicjatywy w zakresie marketingu regionalnego oraz promocji handlowej i inwestycyjnej;
- wspólne inicjatywy struktur przedsiębiorczych we wsparciu dla MSP (agencji rozwoju, fundacji biznesowych, izb handlowych i przemysłowych, izb rzemieślniczych, parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości itp.) skierowane na poprawę absorpcji innowacji i wzrost kompetencji w sektorze biznesu;
- wspólne inicjatywy skierowane na wzmocnienie sieci kooperacji między MSP w obszarze objętym programem;
- wspólne inicjatywy promujące i wspierające współpracę między biznesem a instytucjami badawczymi/naukowymi i wzmocniają one sieci badawcze (uniwersytety i instytucje B+R) w kierunku ich lepszych powiązań z przedsiębiorstwami oraz lokalnymi i regionalnymi władzami;
- wspólne inicjatywy skierowane na rozwój praktycznych rozwiązań związanych z wykorzystywaniem wyników międzynarodowych badań w praktycznych działaniach biznesowych;
- wspólne inicjatywy promujące i wspierające rekultywację i odnowę społeczno-gospodarczą obszarów zdegradowanych (w tym skalonych) i technologicznie przekształconych;
- wspólne inicjatywy instytucji rynku pracy skierowane na poprawę mobilności i jakości siły roboczej;
- wspólne inicjatywy instytucji rynku pracy skierowane na przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom na transgranicznym rynku pracy (w tym: średnia owi mózgowi, bezrobociu młodych, wykluczeniu ze względu na wiek lub płeć, starzeniu się społeczeństwa itp.)
- wspólne inicjatywy urzędów pracy, organizacji biznesowych, związków zawodowych i instytucji edukacyjnych skierowane na opracowywanie praktycznych rozwiązań w zakresie edukacji i kształcenia ustawicznego, adaptowalnych do zmieniających się wymogów rynku pracy;
- wspólne inicjatywy skierowane na rozwój praktycznych rozwiązań związanych z dostępnosćią usług edukacyjnych i nowych form kształcenia (np. *e-learning*) na rynku pracy obszaru objętego programem.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty władz publicznych na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/instytucje państwowe;
- organizacje pozarządowe i *non profit*, takie jak: organizacje wspierające przedsiębiorczość, lokalne agencje przedsiębiorczości, agencje rozwoju, izby handlowe, agencje turystyczne, instytucje edukacyjne i szkoleniowe, instytucje badawcze, organizacje producentów, związki zawodowe, agencje zatrudnienia;
- odpowiednie euroregiony.

4.2.2 Działanie 1.2. Rozwój turystyki

Celem Działania 1.2. jest poprawa i pełne wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru przygranicznego. Obszar objęty programem dysponuje potencjałem rozwoju turystyki, w tym agroturystyki, dzięki wielu zasobom środowiska przyrodniczego i obiektom dziedzictwa kulturowego, tym niemniej infrastruktura turystyczna wymaga poprawy. Dlatego też, wsparcie skoncentruje się na rozwoju infrastruktury i usług turystycznych. Działanie 1.2. skierowane jest również na promowanie działań o charakterze miedzy innymi, w tym: promocji regionalnej, rozwojowi turystyki i agroturystyki oraz ochronie dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1.2. odpowiada Celowi 1. (Wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach po obu stronach wspólnych granic) określonego w *Strategy Paper*.

Indykatywne przedsięwzięcia:

- przygotowywanie i wdrażanie inwestycji w zakresie infrastruktury turystycznej i agroturystycznej oraz usług turystycznych;
- wspólne inicjatywy skierowane na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego;
- wspólne tworzenie zrównoważonych produktów turystycznych (np. transgraniczne ścieżki tematyczne) respektujących potrzeby ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- wspólne przedsięwzięcia promujące turystyczne walory obszaru przygranicznego.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty władz publicznych na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;

- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/institucje państwowe;
- organizacje pozarządowe i *non profit*, takie jak: organizacje wspierające przedsiębiorców, lokalne agencje przedsiębiorczości, agencje rozwoju, izby handlowe, agencje turystyczne, instytucje edukacyjne i szkoleniowe, organizacje producentów;
- odpowiednie euroregiony.

4.2.3 Działanie 1.3. Poprawa dostępu do regionu

Połączenie geograficzne obszaru objętego programem sprzyja rozwojowi potencjału transportowego co może w sposób istotny przyczynić się do rozwoju gospodarczego regionu. Wymaga to jednak poprawy istniejącej infrastruktury transportowej i granicznej. Dlatego też, w ramach Działania 1.3. wspierane będą inicjatywy zmierzające do poprawy dostępu do infrastruktury społecznej i gospodarczej, z naciskiem na infrastrukturę transportu, energetyki, systemy logistyczne, bezpieczeństwo transportu oraz zaopatrzenie w wodę.

Rozwój infrastruktury zwiększy dostępność obszaru przygranicznego dla inwestorów, podniesie standard życia mieszkańców a także jego atrakcyjność turystyczną i gospodarczą.

Działanie 1.3. odpowiada Celowi 1. (Wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach po obu stronach wspólnych granic) określonymu w *Strategy Paper*.

Indykatoryczne przedsięwzięcia:

- inwestycje zmierzające do poprawy dostępu do infrastruktury społecznej i gospodarczej, z naciskiem na infrastrukturę transportu, energetyki, systemy logistyczne, bezpieczeństwo transportu oraz zaopatrzenie w wodę;
- przygotowywanie i wdrażanie studiów wykonalności systemów transportowych w obszarze objętym programem;
- wspólne inicjatywy właścicieli infrastruktury, przewoźników i operatorów transportowych skierowane na poprawę jakości i tworzenie nowych połączeń transportowych;
- wprowadzanie praktycznych rozwiązań zwiększających jakość i stopień zrównoważenia transportu pasażerskiego i towarowego na obszarze objętym programem.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty władz publicznych na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;

- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/institucje państwowe;
- przedsiębiorstwa publiczne zarządzania drogami i kolejami;
- publiczne przedsiębiorstwa transportowe;
- organizacje pozarządowe;
- odpowiednie euroregiony.

4.3. Priorytet 2. Poprawa jakości

Priorytet 2. skupia się na zarządzaniu zagrożeniami środowiskowymi i działaniach promujących równowagę wykorzystywanie zasobów naturalnych, rozwój odnawialnych źródeł energii i oszczędzanie energii. Celem jest również wzrost efektywności infrastruktury i procedur granicznych oraz zwiększenie bezpieczeństwa na granicach.

Poprawa jakości i potencjału równowagi rozwoju na obszarze objętym programem zależy od polepszenia ochrony środowiska przyrodniczego w obszarze przygranicznym (Działanie 2.1.). To doprowadzi do podniesienia standardu życia mieszkańców oraz zwiększenia atrakcyjności obszaru jako celu turystycznego i inwestycyjnego. Również ważne dla poprawy jakości na obszarze objętym programem jest wzrost efektywności i bezpieczeństwa na granicach (Działanie 2.2.). Inwestycje oraz działania organizacyjne w tej dziedzinie przyczynią się do zwiększenia szybkości i bezpieczeństwa przepływu osób i towarów na granicy. Będzie one miały również pozytywny wpływ na stopień integracji społecznej i ekonomicznej w obszarze objętym programem a także na wzrost bezpieczeństwa. Jest to kluczowe dla zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności całego regionu przygranicznego. W ramach Priorytetu 2. możliwe także będzie współfinansowanie projektów mających na celu opracowywanie planów i studiów prowadzących do wdrażania wspólnych inicjatyw.

Priorytet 2. wdrażany będzie na całym obszarze objętym programem. Projekty inwestycyjne (infrastrukturalne) finansowane będą jedynie w głównych regionach wsparcia (zob. Mapa obszaru objętego wsparciem str. 7).

4.3.1 Działanie 2.1. Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym

Celem Działania 2.1. jest ochrona i poprawa jakości środowiska naturalnego. Poprawa jakości środowiska naturalnego prowadzi do podniesienia standardu życia mieszkańców oraz zwiększenia atrakcyjności obszaru jako celu turystycznego i inwestycyjnego. Cel ten będzie realizowany przede wszystkim poprzez inwestowanie w infrastrukturę środowiskową o znaczeniu regionalnym lub lokalnym oraz polepszenie transgranicznej współpracy w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego.

Działanie to będzie promować przedsięwzięcia mające na celu ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa naturalnego, w tym przede wszystkim: poprawę zarządzania odpadami i ciekami, monitoring stanu i profilaktykę zagrożeń środowiska, zapobieganie transgranicznym zanieczyszczeniom oraz redukcję zanieczyszczenia. Wspierane będą systemy zarządzania sytuacjami kryzysowymi w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego a także rozwój i modernizacja systemów zarządzania zagrożeniami naturalnymi. Wspierane również będą działania promujące oszczędzanie energii, działania na rzecz szerszego wykorzystywania i rozwoju odnawialnych źródeł energii. Działania związane z poprawą współpracy transgranicznej w zakresie ochrony środowiska, ściśle związane z zarządzaniem dorzeczami rzek będą wspierane w ramach tego priorytetu.

Działanie 2.1. jest zgodne z Celem 2. *Strategy Paper* (Wspólne działania wobec wspólnych wyzwań w dziedzinach takich, jak środowisko, zdrowie publiczne oraz przeciwdziałanie i zwalczanie zorganizowanej przestępczości).

Indykatoryczne przedsięwzięcia:

- inwestycje w infrastrukturę ochrony środowiska o oddziaływaniu regionalnym i lokalnym, ze szczególnym naciskiem na zarządzanie wodami i odpadami;
- wspólne inicjatywy związane z kształceniem na poziomie lokalnym i regionalnym stopie przygotowania do działań w razie klęsk żywiołowych i katastrof ekologicznych, w tym rozwój transgranicznych systemów zarządzania sytuacjami kryzysowymi i związane z nimi infrastruktura;
- wspieranie rozwoju kompetencji i współpracy między lokalnymi i regionalnymi władzami w zakresie planowania rezerw i nowoczesnego zarządzania zasobami wody;
- wymiana wiedzy, opracowywanie i wdrażanie wspólnych działań w obszarze odnawialnych źródeł energii i wzorców oszczędzania energii;
- wspólne badania, testowanie i przygotowywanie pilotażowych inwestycji o małej skali w zakresie odnawialnych źródeł energii;
- opracowywanie transgranicznych strategii ochrony i wykorzystywania naturalnych zasobów, obszarów i krajobrazów;
- tworzenie i zarządzanie transgranicznymi obszarami chronionymi.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty świadczące publiczne usługi na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/instytucje państwowe;
- lokalne i regionalne podmioty publiczne zajmujące się zarządzaniem wodami, ciekami, ochroną rzek i przeciwpowodziową;

- lokalne agencje ochrony przyrody;
- instytucje publiczne odpowiedzialne za zarządzanie obszarami chronionymi, parkami naturalnymi i zasobami leśnymi;
- przedsiębiorstwa publiczne zarządzania drogami i kolejami;
- publiczne przedsiębiorstwa transportowe;
- jednostki ratownicze;
- organizacje pozarządowe i non-profit;
- odpowiednie euroregiony.

4.3.2 Działanie 2.2. Sprawne i bezpieczne granice

Celem Działania 2.2. jest zwiększenie efektywności infrastruktury i procedur granicznych oraz podniesienie bezpieczeństwa na granicach. Wskaźniki przepustowości granic i ich bezpieczeństwa warunkują realizację pozostałych celów programu. Wykorzystanie i rozbudowa potencjału społecznego i gospodarczego obszaru objętego programem wymaga przede wszystkim usunięcia administracyjnych, instytucjonalnych i infrastrukturalnych przeszkód w swobodnym przepływie towarów, usług i ludzi przez granice. Wspierane będą działania zwiększające przejrzystość i wydajność procedur celnych i odprawy granicznej. Celem tych działań musi być przyspieszenie procedur granicznych a efektem może być szybkiego i bezpiecznego przekraczania granicy. Przedsięwzięcia związane z lokalnym ruchem granicznym, w tym także w tym przedsięwzięcia wdrażane zgodnie z Rozporządzeniem o Lokalnym Ruchu Granicznym⁸, będą wspierane w ramach tego działania. Rozwijane także będą usługi okołograniczne. Wspierana będzie budowa nowych przejść granicznych o dodatkowych w stosunku do budowy i rozbudowy infrastruktury granicznej finansowanej z Funduszu Granic Zewnętrznych⁹. W ramach Działania 2.2. planowane jest współfinansowanie dużych projektów strategicznych dotyczących nowych przejść granicznych i modernizacji już istniejących. Projekty te będą wybierane i uzgadniane w późniejszym etapie przez Wspólny Komitet Monitorujący. W ramach Działania 2.2. podejmowane będą także przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa granic, w tym przede wszystkim zapobieganie oraz zwalczanie nielegalnych migracji i przemytu, walka ze zorganizowaną przestępczością, zapobieganie przenoszeniu przez granic chorób ludzi, zwierząt i roślin, a także zapobieganie i eliminacja nielegalnego handlu rzadkimi i zagrożonymi gatunkami.

Działanie 2.2. jest zgodne z Celem 3. (Zapewnienie sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania granic) oraz Celem 2. (Wspólne działania wobec wspólnych wyzwań w dziedzinach takich, jak środowisko, zdrowie publiczne oraz przeciwdziałanie i zwalczanie zorganizowanej przestępczości) zawartymi w *Strategy Paper*.

⁸ Rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1931/2006 z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawia regulacje lokalnego ruchu granicznego na zewnętrznych przejściach granicznych Państw Członkowskich i zmienia postanowienia Konwencji z Schengen, Dz. U. WE L405, 30.12.2006.

⁹ Jakiegokolwiek współfinansowanie z dwóch programów będzie eliminowane.

Indykatywne przedsięwzięcia:

- wspólne inicjatywy zwiększające przejrzystość i efektywność procedur celnych i odprawy granicznej;
- strategiczne projekty dotyczące nowych przejść granicznych i modernizacji już istniejących;
- wspólne przedsięwzięcia mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa granic, w tym przede wszystkim zapobieganie oraz zwalczanie nielegalnych migracji i przemytu, walka ze zorganizowanymi przestępcami, zapobieganie przenoszeniu przez granic chorób ludzi, zwierząt i roślin.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty świadczące publiczne usługi na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/instytucje państwowe;
- regionalne oddziały Straży Granicznej i organów celnych;
- organizacje pozarządowe i non-profit;
- odpowiednie euroregiony.

4.4. Priorytet 3. Współpraca sieciowa oraz inicjatywy społeczno lokalnych

Priorytet 3. skupia się na działaniach promujących i wspierających współpracę transgraniczną poprzez rozbudowę zdolności instytucjonalnych jak również wspieranie lokalnych inicjatyw w zakresie współpracy międzyludzkiej.

Poziomą integrację społeczną i gospodarczą obszaru objętego programem wymaga zwiększenia. Sytuacja w tym zakresie poprawia się stopniowo dzięki dotychczasowej współpracy transgranicznej. Zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy obszaru polsko-białorusko-ukraińskiego pogranicza wymaga dalszego rozszerzenia i pogłębienia współpracy transgranicznej w celu zwiększenia stopnia integracji. Celem tego priorytetu jest wspieranie działań społecznych i gospodarczych co doprowadzi do polepszenia warunków do rozwoju polsko-białorusko-ukraińskiego obszaru przygranicznego.

W ramach Działania 3.1. wspierane będzie przede wszystkim tworzenie struktur stałej współpracy między lokalnymi i regionalnymi organizacjami i instytucjami. Celem będzie wzmocnienie zdolności do transgranicznej współpracy. Zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy obszaru polsko-białorusko-ukraińskiego pogranicza będzie możliwy jedynie, jeżeli społeczno lokalne będą współpracowały systematycznie w jak największej liczbie dziedzin (Działanie 3.2.). Projekty realizowane w ramach tego priorytetu skupia się przede wszystkim na wzmocnianiu różnych aspektów współpracy

instytucjonalnej, ze szczególnym naciskiem na kooperację wśród lokalnych i regionalnych, współprac biznesow i naukow , kulturaln , edukacyjn , w zakresie rynku pracy a tak e odpowiadania na wspólne wyzwania zrównowa onego rozwoju społeczno-gospodarczego. Efektywna współpraca transgraniczna prowadzi ca do integracji społeczno ci lokalnych b dzie najwa niejszym zasobem programu.. W ramach Priorytetu 3. realizowane b d tak e projekty s c ce przygotowaniu wdra ania wspólnych inicjatyw (plany, studia, opracowania).

Priorytet 3 wdra any b dzie na ca m obszarze obj tym programem. Projekty inwestycyjne (infrastruktura) finansowane b d jedynie w gównych regionach wsparcia (zob. Mapa obszaru obj tego wsparciem- str. 7).

4.4.1 Działanie 3.1. Rozwój regionalnych i lokalnych możliwości współpracy transgranicznej

Celem Działania 3.1. jest poprawa transgranicznych zdolności do współpracy na poziomie lokalnym i regionalnym. Wspierane b d przede wszystkim działania zmierzaj ce do podniesienia instytucjonalnego potencjału współpracy. Rozwój tego potencjału nast pi dzi ki tworzeniu zinstytucjonalizowanych form współpracy transgranicznej. Promowana b dzie tak e wymiana informacji i do wiadcz , współpraca sieciowa, w tym z wykorzystaniem internetu.

Ważna jest również współpraca instytucji publicznych, przede wszystkim jednostek samorządu terytorialnego, szczególnie w zakresie wspólnego planowania strategicznego i przestrzennego. Promowane b d wspólne przedsięwzięcia w poszczególnych dziedzinach, zmierzaj ce do zwi kszenia stopnia zintegrowania obszaru obj tego programem. Nacisk zostanie po ony tak e na rozpowszechnianie przykładów dobrej praktyki w zakresie obj tym programem. Promowana b dzie transgraniczna współpraca tak e w zakresie przygotowania, wdra ania i wykorzystywania technologii komunikacyjnych i informacyjnych dla stymulowania tej współpracy.

Działanie 3.1. odpowiada Celowi 4. (Wpieranie transgranicznych inicjatyw społeczno ci lokalnych) wskazanemu w *Strategy Paper*.

Indykatywne przedsięwzięcia:

- wspólne inicjatywy tworzące struktury współpracy transgranicznej;
- tworzenie i rozwój trwałych sieci współpracy między organizacjami pozarządowymi i non-profit w specyficznych dziedzinach, np. kultury i dziedzictwa kulturowego, środowiska i dziedzictwa przyrodniczego, młodzieży, opieki społecznej i zdrowotnej, rozwoju społeczności lokalnych itp.;
- działania zwi kszej ce możliwości instytucjonalne skierowane na rozwój transgranicznych sieci współpracy wśród odpowiedzialnych za zarządzanie specyficznymi dziedzinami, np. kultury i dziedzictwa kulturowego, środowiska i dziedzictwa przyrodniczego, młodzieży, opieki społecznej i zdrowotnej, rozwoju społeczności lokalnych itp.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty władz ce publiczne usługi na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje i inne instytucje publiczne zaangażowane w ochronę zdrowia i rozwój społeczny;
- szkoły, uniwersytety i instytucje edukacyjne;
- organizacje i instytucje działające w dziedzinach objętych programem;
- organizacje pozarządowe i non-profit, takie jak: organizacje wspierające przedsiębiorczość, lokalne agencje rozwoju i przedsiębiorczości, izby handlowe, organizacje turystyczne, instytucje edukacyjne i szkoleniowe, organizacje kulturalne związki zawodowe, organizacje producentów.

4.4.2 Działanie 3.2. Inicjatywy społeczno lokalnych

Ogólnym celem jest społeczna, naukowa, edukacyjna i kulturalna integracja obszaru pogranicza. W ramach Działania 3.2. wspierany będzie rozwój transgranicznych kontaktów międzyludzkich i inicjatyw społecznych, współpracy naukowej i edukacyjnej, imprez kulturalnych i sportowych. Wspierana będzie współpraca transgraniczna szkół oraz uczelni wyższych, w tym wymiana studentów, uczniów, nauczycieli oraz naukowców, konferencje i seminaria naukowe. Wsparcie otrzymają projekty ukierunkowane na rozwój inicjatyw społecznych, imprez kulturalnych i sportowych. Wsparcie będzie udzielane projektom społeczno lokalnych, w tym ukierunkowanych na promocję i podtrzymywanie wspólnych tradycji obszarów przygranicznych. Tworzone będą warunki na rzecz ułatwienia wzajemnych kontaktów społeczno lokalnych przygranicznych. Wsparcie uzyskają także działania na rzecz kultywowania różnorodności kulturowej, na rzecz mniejszości narodowych a także szeroko rozumianego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnot lokalnych.

Społeczno lokalnie zamieszkujący obszar pogranicza polsko-białorusko-ukraińskiego są społeczeństwa wiązane kulturowymi i historycznymi. Jednak mimo istotnego rozwoju współpracy, w dalszym ciągu ważną jest przełamywanie barier kulturowych, psychologicznych czy językowych. Ważną jest tworzenie nowych powiązań poprzez wspieranie transgranicznej współpracy pomiędzy różnymi podmiotami, których efektem będzie dalsza integracja. Ważnym elementem takich powiązań są sieci miast. Działania takie przyczynią się do wzmocnienia poczucia tożsamości mieszkańców obszaru, wzajemnego zrozumienia i przełamywania istniejących barier.

Rozwijanie współpracy na wielu płaszczyznach, w tym edukacyjnej i kulturalnej, pozwoli na poszerzenie wiedzy o regionie, m.in. jego różnorodności kulturowych i gospodarczych, prowadząc do dalszej integracji lokalnych społeczno lokalnych. Intensyfikacja współpracy sprzyjać będzie również rozwiązywaniu wspólnych problemów.

Działanie 3.2. odpowiada Celowi 4. (Wpieranie transgranicznych inicjatyw społeczno lokalnych) wskazanemu w *Strategy Paper*.

Indykatywne przedsięwzięcia:

- wspólne inicjatywy zwiększające zaangażowanie społeczno lokalnych i instytucji, struktur administracyjnych, mediów oraz organizacji pozarządowych w realizacji działań w dziedzinach takich, jak: ochrona środowiska, dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, rozwój społeczny i gospodarczy;
- wspólne inicjatywy zwiększające współpracę transgraniczną szkół oraz uczelni wyższych, w tym wymiana studentów, uczniów, nauczycieli oraz naukowców, konferencje i seminaria naukowe;
- konferencje, seminaria szkoleniowe i wizyty studyjne służące wymianie dobrych praktyk i doświadczeń;
- przygotowywanie transgranicznych wydarzeń kulturalnych i sportowych;
- przygotowywanie pilotażowych i innowacyjnych projektów skupiających się na wspólnych wyzwaniach takich, jak: ochrona środowiska, promocja równouprawnienia płci i równowaga płciowego zatrudnienia, rozwój społeczny i gospodarczy.

Przykładowi beneficjenci:

- władze lokalne i regionalne; podmioty władz publicznych usługi na zlecenie tych władz, inne podmioty prawa z udziałem tych władz lub działające w ich imieniu;
- instytucje centralne odpowiedzialne w imieniu władz regionalnych i lokalnych za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- regionalne i lokalne przedstawicielstwa/agendy władz centralnych odpowiedzialne za realizację zadań publicznych na poziomie regionalnym/lokalnym;
- organizacje/instytucje państwowe;
- instytucje edukacyjne i szkoleniowe, organizacje i inne podmioty zaangażowane w działalność kulturalną, społeczną i sportową;
- organizacje pozarządowe i non-profit, takie jak: organizacje wspierające przedsiębiorczość, lokalne agencje rozwoju i przedsiębiorczości, izby handlowe, organizacje turystyczne, organizacje producentów, związki zawodowe, agencje zatrudnienia, organizacje kulturalne.

4.5. Pomoc techniczna

Celem Pomocy Technicznej jest efektywna realizacja programu poprzez zapewnienie sprawnego przygotowania, zarządzania, wdrażania, monitoringu, audytu i kontroli programu, a także wspieranie inicjatyw poszukiwania partnerów oraz wspieranie działań promocyjno-informacyjnych dotyczących programu.

Sprawną realizacją programu wymaga działanie na rzecz przygotowania odpowiedniego systemu zarządzania i wdrażania. Pomoc techniczna dla instytucji odpowiedzialnych za

przebieg powyższych procesów jest nieodzowna. Również konieczne jest zapewnienie efektywnego systemu w zakresie promocji i informacji dotyczących programu. Wsparcie zostanie przeznaczone m.in. na przygotowanie i ocenę projektów, przeprowadzenie ewaluacji, przygotowanie dokumentów programowych, jak również na wsparcie eksperckie.

Szczególne uwagi będą dotyczyć przede wszystkim wzmocnienia zdolności beneficjentów i instytucji do korzystania ze środków programu. Wspierane będą działania mające przyczynić się do rozwoju kadr oraz ukierunkowane na podniesienie jakości funkcjonowania instytucji zaangażowanych w proces zarządzania i wdrażania programu, w szczególności działań realizowanych przez Wspólną Instytucję Zarządzającą, Wspólny Komitet Monitorujący, Wspólny Sekretariat Techniczny i punkty informacyjne programu.

W ramach Pomocy Technicznej wspierane będą projekty w zakresie poszukiwania partnerów oraz promocji i informacji o programie. W szczególności dotyczy to przede wszystkim informowania potencjalnych beneficjentów o możliwościach pozyskania wsparcia w ramach programu, konsultacji dla wnioskodawców, propagowania dobrych praktyk. Wspierane będzie także prowadzenie działań informacyjnych w zakresie zarządzania, monitorowania i ewaluacji programu. Wspierane będą działania mające na celu zapewnienie właściwego przepływu informacji pomiędzy instytucjami i podmiotami zaangażowanymi w proces zarządzania i wdrażania programu.

Ze środków pomocy technicznej będą realizowane również różnorodne działania promocyjne i informacyjne. Organizowane będą m.in. szkolenia, seminaria, konferencje mające na celu podniesienie znajomości programu i jego celów. Informacje dotyczące programu będą rozpowszechniane, m.in. poprzez telewizję, radio, prasę, strony internetowe, broszury, ulotki, itd. Działania informacyjne będą kierowane do potencjalnych wnioskodawców, beneficjentów i do społeczeństwa w celu podniesienia poziomu znajomości programu.

Indykatywne przedsięwzięcia:

- przygotowanie, wybór, ocena i monitoring projektów;
- spotkania Wspólnego Komitetu Monitorującego (w tym koszty podróży członków WKM), funkcjonowanie Wspólnej Instytucji Zarządzającej i Wspólnego Sekretariatu Technicznego i punktów informacyjnych programu;
- promocja i działania informacyjne dotyczące programu (np. seminaria, strona internetowa programu, publikacje);
- wsparcie, konsultacje i koordynacja beneficjentów i instytucji zaangażowanych we wdrażanie programu;
- analizy, ankiety, badania i eksperci, ewaluacje i raporty niezbędne do wdrożenia i zarządzania programem;
- tłumaczenia.

Przykładowi beneficjenci:

- instytucje i podmioty zaangażowane w zarządzanie i wdrażanie programu, w szczególności Wspólna Instytucja Zarządzająca, Wspólny Sekretariat Techniczny i punkty informacyjne programu, Wspólny Komitet Monitorujący.

5. WSKAŹNIKI

Priorytety	Wkład budżetowy	Wskaźnik produktu	Wskaźnik rezultatu
1. Wzrost konkurencyjności obszaru przygranicznego	30% budżetu programu	Liczba projektów poprawiających warunki dla przedsiębiorców	Dodatkowa liczba przedsiębiorstw obsługiwanych przez poprawioną infrastrukturę Liczba innowacyjnych inicjatyw dla przedsiębiorców Liczba sieci angażujących przedsiębiorców/podmioty gospodarcze
		Liczba projektów w zakresie rozwoju turystyki	Dodatkowa liczba osób obsługiwanych przez poprawioną infrastrukturę turystyczną Liczba stworzonych transgranicznych usług i produktów turystycznych Liczba wspólnych wydarzeń lub usług informacyjnych zwiększających atrakcyjność obszaru objętego programem
		Liczba projektów zmniejszających izolację poprzez poprawę dostępu do transportu, sieci i usług w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych	Dodatkowa liczba osób obsługiwanych przez poprawioną infrastrukturę Liczba stworzonych/przetestowanych narzędzi/metod/rozwiązań modelowych zwiększających stopień integracji obszarów o małym dostępie Liczba nowych transgranicznych publicznych połączeń transportowych.
2. Poprawa jakości życia	35% budżetu programu	Liczba projektów poprawiających ochronę środowiska w obszarze przygranicznym	Dodatkowa liczba osób obsługiwanych przez poprawioną infrastrukturę ochrony środowiska Dodatkowa liczba osób objętych kampaniami zwiększającymi wiedzę ekologiczną Liczba stworzonych/przetestowanych narzędzi/metod/rozwiązań modelowych w zakresie ochrony środowiska Liczba wspólnych działań/inicjatyw planistycznych
		Liczba projektów zwiększających efektywność i bezpieczeństwo na granicach	Liczba stworzonych/przetestowanych narzędzi/metod/rozwiązań modelowych zwiększających efektywność i bezpieczeństwo na granicach Dodatkowa przepustowość nowych przejść granicznych
3. Współpraca sieciowa oraz inicjatywy społeczno-ci lokalnych	25% budżetu programu	Liczba zrealizowanych projektów zwiększających regionalne i lokalne możliwości współpracy transgranicznej	Liczba instytucji, które ustanowiły nowe transgraniczne kontakty
		Liczba zrealizowanych mikroprojektów wspierających inicjatywy społeczno-ci lokalnych	Liczba osób uczestniczących we wspólnych transgranicznych inicjatywach lokalnych

6. INDYKATYWNY PLAN FINANSOWY

Indykatywny Plan Finansowy Programu Współpracy Transgranicznej Polska - Białoruś - Ukraina 2007-13, uwzględniający indykatywne kwoty finansowania w podziale na priorytety na cały okres realizacji programu Priorytety wg rodzaju finansowania (w euro):				
	Wkład UE (a) *	Współfinansowanie (b)	Wskaźnik współfinansowania (w %) (c) **	Całkowite finansowanie (d) = (a)+(b)
Priorytet 1	55 860 410.10	5 586 041.01	10%	61 446 451.11
Priorytet 2	65 170 478.45	6 517 047.85	10%	71 687 526.30
Priorytet 3	46 550 341.75	4 655 034.18	10%	51 205 375.93
Pomoc Techniczna	18 620 136.70	0.00	-	18 620 136.70
Razem	186 201 367.00	16 758 123.03	9%	202 959 490.03

* Zgodnie ze Strategy Paper.

** Wskaźnik współfinansowania obliczany jest na podstawie kwoty środków wspólnotowych przeznaczonych na program, pomniejszonej o kwotę pomocy technicznej finansowanej ze środków wspólnotowych (por. art. 20.1 Rozporządzenia KE nr 951/2007).

Tabela finansowa programu

	A	B	C	D
	INDYKATYWNE ZOBOWIĄZANIA UE	WSPÓŁFINANSOWANIE	INDYKATYWNE ZOBOWIĄZANIA PROGRAMU - wkład UE -	INDYKATYWNE PÓJCIENIE PROGRAMU - wkład UE -
2008				
Projekty	25 596 969,00	0,00	0,00	0,00
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	931 005,84	931 005,84
RAZEM 2008			931 005,84	931 005,84
2009				
Projekty	27 981 547,00	1 612 609,11	16 126 091,10	6 450 436,44

Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	2 793 020,51	2 793 020,51
RAZEM 2009			18 919 111,61	9 243 456,95
2010				
Projekty	28 541 178,00	5 007 551,63	50 075 516,34	20 030 206,54
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	2 793 020,51	2 793 020,51
RAZEM 2010			52 868 536,85	22 823 227,05
2011				
Projekty	36 605 653,00	6 073 266,80	60 732 667,98	32 356 112,74
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	2 793 020,51	2 793 020,51
RAZEM 2011			63 525 688,49	35 149 133,25
2012				
Projekty	37 187 893,00	3 246 916,15	32 469 161,49	39 638 031,88
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	2 793 020,51	2 793 020,51
RAZEM 2012			35 262 182,00	42 431 052,39
2013				
Projekty	30 288 127,00	817 779,43	8 177 794,29	38 645 003,34
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	1 862 013,67	1 862 013,67
RAZEM 2013			10 039 807,96	40 507 017,01
2014				
Projekty	N.D.	0,00	0,00	22 307 847,54
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	1 862 013,67	1 862 013,67

RAZEM 2014			1 862 013,67	24 169 861,21
2015				
Projekty	N.D.	0,00	0,00	7 335 813,29
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	1 862 013,67	1 862 013,67
RAZEM 2015			1 862 013,67	9 197 826,96
2016				
Projekty	N.D.	0,00	0,00	817 779,43
Pomoc techniczna		(nie dotyczy)	931 006,91	931 006,91
RAZEM 2016			931 006,91	1 748 786,34
		X	X	
RAZEM 2007-2016	186 201 367,00		186 201 367,00	186 201 367,00
WSKA NIK WSPÓŁFINANSOWANIA OGÓŁEM			%	%

** Podlega ewaluacji programu w pojęciu okresu realizacji

Indykatorywny budżet i pomocy technicznej*

Pozycje:	Planowany budżet (EISP):	% całkowitego budżetu i pomocy technicznej EISP:
Koszty personelu (przewidywana liczba personelu, pochodne od kosztów personelu, itp.)	9 868 672,45	53,00%
Organizacja posiedzeń Wspólnego Komitetu Monitorującego	316 542,32	1,70%
Ocena projektów (wynagrodzenie ekspertów zewnętrznych**, posiedzenia ekspertów, itp.)	1 955 114,35	10,50%
Strategia komunikacji (strona internetowa, ulotki, itp.) oraz generowanie projektów (dni informacyjne itp.)	1 862 013,67	10,00%
Roczne audyty (audyt projektów, audyt zewnętrzny)	1 228 929,02	6,60%
Inne (wyposażenie, tłumaczenia, baza danych, ewaluacja, itp.)	3 388 864,88	18,20%
Razem	18 620 136,70	100,00%
* Tabela jest całkowicie indykatorywna. Wszelkie modyfikacje powyższej tabeli w trakcie wdrażania nie będą oznaczają modyfikacji programu.		
** W przypadku gdy członkami komisji oceniającej są urzędnicy państwowi, nie będzie możliwości podwójnego finansowania ich pracy.		

ROZDZIAŁ 2

1. INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA WDRÓŻENIE PROGRAMU

W celu realizacji programu ustanawia się następujące wspólne instytucje:

- Wspólny Komitet Monitorujący (WKM),
- Wspólna Instytucja Zarządzająca (WIZ) - Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej,
- Wspólny Sekretariat Techniczny (WST) - zlokalizowany w Centrum Projektów Europejskich w Polsce.

Instytucje Krajowe (IK) w krajach partnerskich to:

- na Białorusi: Ministerstwo Spraw Zagranicznych Białorusi wraz z Jednostką Koordynującą Białorusi ds. Programu Unii Europejskiej TACIS,
- na Ukrainie: Ministerstwo Gospodarki Ukrainy.

Instytucje Krajowe współpracują ze Wspólną Instytucją Zarządzającą w okresie przygotowawczym i wdrożeniowym i są odpowiedzialne za koordynację procesu programowania i wdrażania w krajach uczestniczących.

Wspólne struktury są powołane zgodnie z *Rozporządzeniem (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. określającym przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa*¹⁰ oraz *Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 951/2007 z dnia 9 sierpnia 2007 r. ustanawiającym zasady stosowania programów współpracy transgranicznej finansowanych w ramach rozporządzenia (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady określającego przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa (środek wykonawczy)*¹¹.

1.1. Wspólny Komitet Monitorujący

Kompetencje Wspólnego Komitetu Monitorującego

Wspólny Komitet Monitorujący (WKM) jest odpowiedzialny za jako i skuteczność wdrażania programu. W związku z tym w szczególności podejmuje następujące decyzje dotyczące programu:

¹⁰ Dz. U. WE L310, 9.11.2006.

¹¹ Dz. U. WE L210, 10.08.2007.

- zatwierdza program pracy WIZ i WST oraz analizuje decyzje WIZ dotyczące zarządzania programem,
- powołuje członków komisji oceniających,
- zatwierdza kryteria wyboru projektów oraz podejmuje ostateczną decyzję co do wyboru projektu do dofinansowania, w tym co do wysokości kwoty dofinansowania,
- decyduje o wielkości i podziale budżetu pomocy technicznej, w tym o rodzajach przeznaczonych na zasoby ludzkie;
- analizuje wszystkie sprawozdania przedstawione przez Wspólną Instytucję Zarządzającą i w razie potrzeby podejmuje odpowiednie działania,
- na każdym posiedzeniu, na podstawie dokumentów przedstawionych przez Wspólną Instytucję Zarządzającą, ocenia i monitoruje postępy w realizacji celów programu,
- rozpatruje przypadki odzyskiwania nienależnie pobranego dofinansowania zgłaszane przez Wspólną Instytucję Zarządzającą.

Skład Wspólnego Komitetu Monitorującego

Członkami Wspólnego Komitetu Monitorującego są: przedstawiciele głównych regionów wsparcia (jeden przedstawiciel władz regionalnych z jednego regionu), przedstawiciele władz centralnych odpowiedzialnych za wdrażanie programu (dwóch przedstawicieli władz centralnych z jednego kraju) i inni przedstawiciele powołani przez każdy kraj uczestniczący. Każdy kraj może powołać maksymalnie 8 członków WKM. Członkowie Wspólnego Komitetu Monitorującego zostaną powołani przez kraje uczestniczące w ciągu 3 miesięcy od zatwierdzenia programu przez Komisję Europejską.

Następujące instytucje centralne z Polski, Białorusi i Ukrainy powołują przedstawiciela z prawem głosu do Wspólnego Komitetu Monitorującego: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej i Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Białorusi i Jednostka Koordynująca Białorusi ds. Programu Unii Europejskiej TACIS, Ministerstwo Gospodarki Ukrainy i Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy.

Każdy kraj może również nominować zewnętrznych obserwatorów WKM bez prawa uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji. Zgodnie z art. 11 Rozporządzenia wykonawczego, w celu włączenia różnych uczestników lokalnych w proces wdrażania programu, inni uczestnicy, oprócz stałych przedstawicieli w WKM, będą mieli prawo uczestnictwa w posiedzeniach Komitetu, po uzyskaniu zgody przewodniczącego WKM.

Skład WKM zagwarantuje również, że aspekty środowiskowe będą uwzględniane w trakcie realizacji programu.

Komisja jest zapraszana na każde posiedzenie Wspólnego Komitetu Monitorującego w tym samym czasie co uczestnicy i jest informowana o wynikach prac Komitetu.

Komisja może uczestniczyć w całym posiedzeniu Komitetu lub w jego części z własnej inicjatywy, jako obserwator i bez uprawnień decyzyjnych¹².

Zasady działania Wspólnego Komitetu Monitorującego

Wspólny Komitet Monitorujący podejmuje decyzje w drodze konsensusu. Każdy kraj uczestniczący posiada jeden głos. Szczegóły dotyczące funkcjonowania WKM są opisane w jego regulaminie, który zostanie przyjęty jednogłośnie na pierwszym posiedzeniu WKM.

Przewodnictwo WKM jest sprawowane przez WIZ. Współprzewodniczącym WKM może być, na zasadzie rotacji, przedstawiciel kraju, w którym odbywa się posiedzenie WKM. Przedstawiciel WST pełni rolę sekretarza WKM.

Wspólny Komitet Monitorujący zbiera się tyle razy ile jest to konieczne, lecz co najmniej raz w roku. Posiedzenia zwoływane są przez WIZ lub na uzasadniony wniosek jednego z członków WKM lub Komisji Europejskiej. Komitet może również podejmować decyzje w drodze procedury pisemnej na wniosek Wspólnej Instytucji Zarządzającej lub jednego z krajów uczestniczących. W przypadku sporu każdy członek może wnioskować o rozpatrzenie spornej kwestii podczas posiedzenia. Pierwsze posiedzenie Wspólnego Komitetu Monitorującego zwołuje WIZ.

Wspólny Sekretariat Techniczny jest odpowiedzialny za organizację i prowadzenie sekretariatu posiedzeń Wspólnego Komitetu Monitorującego. Po każdym posiedzeniu Wspólnego Komitetu Monitorującego przewodniczący i sekretarz sporządzą protokół z posiedzenia i przekazują go do wszystkich członków w celu zatwierdzenia. Ostateczna wersja protokołu jest wysyłana do każdego członka, do obserwatorów zewnętrznych, jeżeli zostali powołani oraz do Komisji.

Wspólna Instytucja Zarządzająca i Instytucje Krajowe wspierają członków Wspólnego Komitetu Monitorującego w uzyskiwaniu wiz.

1.2. Wspólna Instytucja Zarządzająca

Wspólną Instytucją Zarządzającą jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Rzeczypospolitej Polskiej¹³.

¹² W celu promowania wysokich efektów przedsięwzięć transgranicznych, począwszy od możliwych relacji synergicznych i spójności z projektami lub programami finansowanymi w ramach polityk UE, a także uniknięcia powielania działań, informacja o finansowaniu przedsięwzięcia w ostatnim czasie będzie wymieniana pomiędzy Dyrekcjami Generalnymi (DG) przed uruchomieniem wniosków. Z tego powodu, AIDCO poprosi każdą DG o wyznaczenie jednego lub więcej punktów kontaktowych w celu przeprowadzenia konsultacji propozycji przedstawionych we wnioskach. Wewnętrzna konsultacja KE zostanie przeprowadzona w okresie pomiędzy datą wysłania dokumentów przez WST na posiedzenie WKM, a datą posiedzenia WKM (nie krótszym niż 10 dni roboczych).

¹³ <http://www.mrr.gov.pl>, <http://www.interreg.gov.pl>.

Ogólne kompetencje Wspólnej Instytucji Zarządzającej

Wspólna Instytucja Zarządzająca (WIZ) odpowiada za wdrożenie programu zgodnie z zasadami ekonomii, skuteczności i efektywności oraz odpowiada za zapewnienie legalności i prawidłowości realizowanych przez niego działań. W tym celu zapewnia odpowiedni system audytu i kontroli oraz system i standardy księgowości. Funkcje zarządzania operacyjnego oraz funkcje zarządzania finansowego w WIZ są zorganizowane w sposób wzajemnie niezależny. Funkcje Urzędnika Zatwierdzającego i Urzędnika Księgowości są niezależne i wzajemnie wykluczają się.

Organizacja Wspólnej Instytucji Zarządzającej

Wspólna Instytucja Zarządzająca kieruje Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

W WIZ funkcjonują cztery niezależne jednostki: jednostka operacyjna, jednostka finansowa, jednostka partnerska i jednostka audytu wewnętrznego. Jednostki te współpracują ze sobą przy realizacji swoich określonych zadań.

Urzędnikiem Zatwierdzającym¹⁴ jest podsekretarz stanu w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego lub upoważniony dyrektor lub zastępca dyrektora Departamentu Współpracy Terytorialnej.

Jednostka operacyjna

Odrębna jednostka Departamentu Współpracy Terytorialnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełni rolę **jednostki operacyjnej** i w tym zakresie jest odpowiedzialna za:

- organizację i prowadzenie sekretariatu posiedzeń Wspólnego Komitetu Monitorującego, w tym sporządzanie protokołów z posiedzeń (przy wsparciu WST),
- ogłoszanie naborów wniosków oraz ogłoszanie przetargów (przy wsparciu WST),
- przyjmowanie wniosków oraz organizowanie prac komisji oceniających, przekazywanie Wspólnemu Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej sprawozdania zawierającego rekomendacje komisji oceniających (przy wsparciu WST),
- zawieranie umów z beneficjentami i wykonawcami podpisanych przez Urzędnika Zatwierdzającego,
- monitorowanie operacyjne projektów i zarządzanie finansowe (we współpracy z jednostkami finansowymi i partnerskimi),
- przygotowanie ewentualnych analiz oddziaływania na środowisko na poziomie programu (przy wsparciu WST),
- niezwłoczne informowanie Wspólnego Komitetu Monitorującego o wszelkich przypadkach odzyskiwania nielegalnie wypłaconych kwot,

¹⁴ Authorising Officer.

- przygotowanie systemu monitoringu, w którym gromadzone są dane dotyczące wdrażania niezbędne do zarządzania finansowego, monitoringu, weryfikacji, audytów i oceny (we współpracy z jednostką finansową i partnerem),
- zarządzanie budżetem pomocy technicznej,
- sporządzanie rocznych sprawozdań operacyjnych oraz rocznych sprawozdań z wdrażania rocznego planu audytu projektów oraz przekazywanie ich wraz ze sprawozdaniami finansowymi Wspólnemu Komitetowi Monitorującemu i Komisji Europejskiej,
- wdrażanie planu informacji i promocji (przy wsparciu WST).

Jednostka finansowa

Odrębna jednostka Departamentu Współpracy Terytorialnej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełni rolę **jednostki finansowej** i w tym zakresie jest odpowiedzialna za:

- zwracanie się z wnioskiem do jednostki partnera o założenie rachunku bankowego programu,
- weryfikację czy koszty są rzeczywiste, prawidłowe i potwierdzone dokumentami przechowywanymi przez beneficjentów (przy wsparciu WST) oraz upoważnienie jednostki partnera do wykonania płatności,
- korekty finansowe i monitoring odzyskiwania nie należnych kwot,
- składanie do Komisji Europejskiej wniosków o płatność,
- przygotowanie szczegółowych rocznych budżetów programu,
- przygotowanie rocznego planu audytu projektów,
- sporządzanie rocznych sprawozdań z wdrażania rocznego planu audytu projektów,
- sporządzanie rocznych sprawozdań finansowych.

Jednostka partnera

Urządnikiem Księgowym jest główny księgowy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Odrębna jednostka Departamentu Ekonomiczno-Finansowego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełni rolę **jednostki partnera** i w tym zakresie jest odpowiedzialna za:

- założenie i zarządzanie rachunkiem bankowym programu,
- ustanowienie systemu księgowego programu; system księgowy jest szczególnie, odrębny i dotyczy wyłącznie operacji związanych z programem, pozwalając na analizę w podziale na operacje, priorytet i działanie,
- otrzymywanie płatności od Komisji Europejskiej i przekazywanie ich do beneficjentów i wykonawców.

Jednostka audytowa

Stanowisko ds. Audytu Wewnętrznego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego pełni rolę **jednostki audytowej** i jest odpowiedzialne za:

- coroczny audyt wewnętrznych procedur WIZ i prawidłowości ich stosowania,
- sporządzenie rocznego sprawozdania z audytu wewnętrznego.

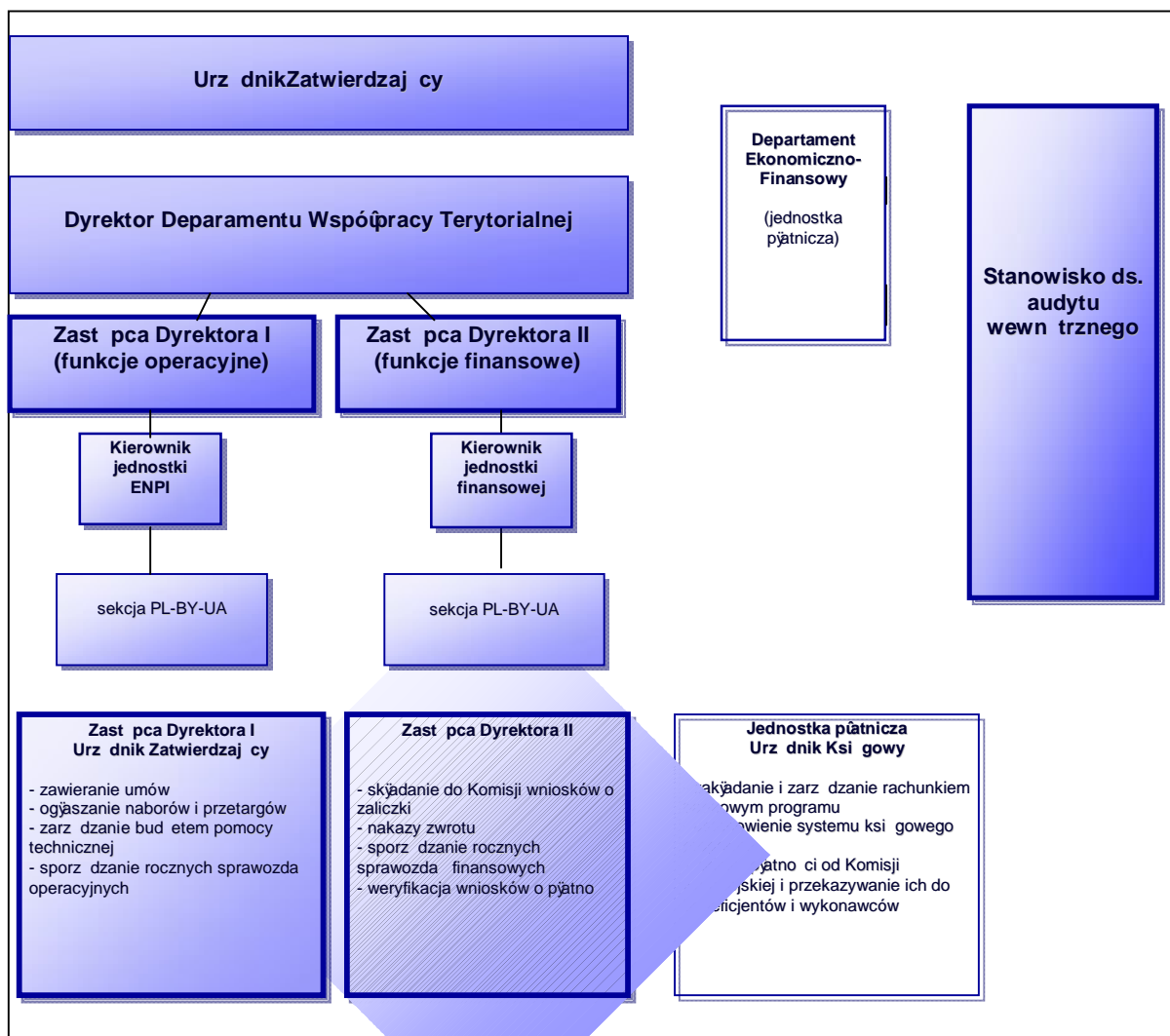
Ogólna liczba personelu WIZ zajmującego się programem to około 12 osób.

Koszty funkcjonowania Wspólnej Instytucji Zarządzającej związane z wdrażaniem programu są pokrywane z budżetu pomocy technicznej programu.

Wydatki bezpośrednio WIZ z budżetu pomocy technicznej realizowane będą zgodnie z polskim Prawem Zamówień Publicznych.

Niektóre z wyżej wymienionych zadań zostaną oddelegowane przez Wspólną Instytucję Zarządzającą na jej odpowiedzialność do Wspólnego Sekretariatu Technicznego, zgodnie z opisem zawartym w punkcie 1.3.

Struktura Wspólnej Instytucji Zarządzającej:

1.3. Wspólny Sekretariat Techniczny

Wspólny Sekretariat Techniczny (WST) jest utworzony przez WIZ w celu udzielania wsparcia WIZ w codziennym zarządzaniu programem. WST jest zlokalizowany w instytucji państwowej - Centrum Projektów Europejskich, które jest jednostką budżetową odpowiedzialną bezpośrednio przed Ministrem Rozwoju Regionalnego¹⁵.

WST zatrudnia białoruskie obywateli polskich, białoruskich i ukraińskich. Szacuje się, że w WST pracowało około 25 pracowników. Wewnętrzna struktura WST zostanie ustanowiona w porozumieniu z WIZ. Funkcje zarządzania operacyjnego i zarządzania finansowego w WIZ są zorganizowane w sposób wzajemnie niezależny.

Jednostka audytu wewnętrznego WST co roku sporządza sprawozdanie, podobnie jak WIZ (art. 29 Rozporządzenia wykonawczego). WST podlega audytowi zewnętrznemu, podobnie jak WIZ (art. 31 Rozporządzenia wykonawczego).

¹⁵ Centrum Projektów Europejskich

Koszty funkcjonowania Wspólnego Sekretariatu Technicznego są pokrywane z budżetu pomocy technicznej programu.

Wydatki bezpośrednio WST z budżetu pomocy technicznej realizowane będą zgodnie z polskim Prawem Zamówień Publicznych i zgodnie z dyrektywami Wspólnoty Europejskiej mającymi zastosowanie w stosunku do procedur zamówień publicznych.

W odniesieniu do wydatków WST na Białorusi i Ukrainie mogą również być stosowane przepisy *Przewodnika po procedurach zawierania umów dla zewnętrznych działań Wspólnot Europejskich (PRAG)*¹⁶. W przypadku gdy stosowane są przepisy PRAG i kiedy wymagana jest publikacja na poziomie międzynarodowym (ze względu na wielkość zamówienia) język, w którym oferta jest przygotowana lub na który jest przeznaczona powinien umożliwić wszystkim krajom uczestniczącym w programie wziąć udział w procedurze przetargowej.

Funkcje Wspólnego Sekretariatu Technicznego

Poniższe zadania będą wykonywane przez Wspólny Sekretariat Techniczny:

• organizacja i prowadzenie sekretariatu przy Wspólnym Komitecie Monitorującym, w tym sporządzanie protokołów z posiedzeń,

• przygotowanie pakietu aplikacyjnego i innej dokumentacji, zgodnie ze wzorami załączonymi do PRAG, dostosowanymi jeżeli to konieczne w celu odzwierciedlenia specyfiki współpracy transgranicznej,

• ogłaszanie naborów i przetargów,

• przyjmowanie i rejestracja wniosków,

• uczestnictwo w procesie oceny, organizacja i prowadzenie sekretariatu komisji oceniających,

• przygotowanie umów do podpisania przez WIZ i weryfikacja całości niezbędnej dokumentacji,

• nadzór nad procedurami przetargowymi,

• przyjmowanie i weryfikacja wniosków o płatność i sprawozdań złożonych przez beneficjentów,

• przeprowadzanie kontroli na miejscu (zgodnie z decyzjami WIZ),

• sporządzanie rocznych sprawozdań operacyjnych i finansowych,

• wydanie planu informacji i promocji,

• inne zadania wspierające WIZ w codziennym wdrażaniu programu.

Punkty Informacyjne Programu

¹⁶ http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm.

Aby zapewnić odpowiednią promocję i dostęp do informacji potencjalnym wnioskodawcom i beneficjentom, na obszarze objętym programem na Białorusi i Ukrainie zostaną utworzone punkty informacyjne programu. Szacowana liczba personelu w jednym punkcie informacyjnym to 3 osoby. Koszty ponoszone przez punkty informacyjne są pokrywane z budżetu pomocy technicznej. Wydatki z budżetu pomocy technicznej poniesione przez punkty informacyjne są kontrolowane przez WIZ i podlegają audytowi zewnętrznemu (art. 31 Rozporządzenia wykonawczego), podobnie jak WIZ.

Punkty informacyjne programu będą realizowały następujące zadania, pod nadzorem WIZ i WST:

- wdrażanie planu informacji i promocji,
- wsparcie w organizacji posiedzeń Wspólnego Komitetu Monitorującego,
- gromadzenie danych dla poprawy monitoringu projektów,
- inne zadania wspierające WIZ i WST w codziennym wdrażaniu programu.

WIZ może zdecydować, że wnioski o dofinansowanie będą przyjmowane przez punkty informacyjne i przekazywane do WST w Warszawie.

Punkt informacyjny na Białorusi będzie zlokalizowany w Brześciu, w Transgranicznym centrum informacyjnym¹⁷. Punkt informacyjny na Ukrainie będzie zlokalizowany we Lwowie, w instytucji wyznaczonej przez Administrację Państwową Obwodu Lwowskiego.

---

¹⁷ Brest Transboundary Infocentre.

2. PROCEDURY WDRANIA PROGRAMU

Wdrażanie programu powinno być zgodne z następującymi przepisami:

- Rozporządzenia (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne w sprawie Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa (Dz. U. WE L310, 9.11.2006),
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 951/2007 z dnia 9 sierpnia 2007 r. ustanawiające przepisy wykonawcze programów współpracy transgranicznej finansowanych zgodnie z Rozporządzeniem (WE) nr 1638/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającym przepisy ogólne w sprawie Europejskiego Instrumentu Siedztwa i Partnerstwa (Dz. U. WE L210, 10.08.2007),
- Rozporządzenia Komisji (WE, Euratom) Nr 1605/2002 z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (Dz. U. WE L 248, 16.9.2002),
- Rozporządzenia Komisji (WE, Euratom) Nr 2342/2002 z dnia 23 grudnia 2002 r., ustanawiającego szczególne zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE, Euratom) Nr 1605/2002 w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (Dz. U. WE L 357, 31.12.2002).

Procedurami właściwymi do zawierania umów przy udzielaniu zamówień i dotacji niezbędnymi dla wdrożenia programu będą procedury stosowane do zawierania umów w ramach działań zewnętrznych Unii Europejskiej (*Praktyczny Przewodnik po procedurach zawierania umów dla zewnętrznych działań Wspólnot Europejskich* ó tzw. PRAG), z uwzględnieniem zmian wspomnianych w niniejszym dokumencie programowym, wprowadzonych w celu odzwierciedlenia specyfiki współpracy transgranicznej, wymogów przepisów regulujących pracę Wspólnej Instytucji Zarządzającej i w innych przypadkach, jeżeli to konieczne w celu skutecznego wdrożenia programu.

2.1. Procedury składania wniosków i zawierania umów

Procedury składania wniosków

Proces tworzenia koncepcji projektu i dalszy jego rozwój jest ważną częścią wdrażania programu, która powinna zapewnić wystarczającą liczbę projektów dobrych merytorycznie, obejmujących wszystkie regiony, priorytety i działania programu. W ciągu całego procesu przygotowania projektu, instytucje odpowiedzialne za wdrażanie programu zapewnią wsparcie dla potencjalnych wnioskodawców¹⁸.

¹⁸ Zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia Komisji (WE, Euratom) Nr 1605/2002 z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich

Wspólna Instytucja Zarządzająca przy wsparciu Wspólnego Sekretariatu Technicznego organizuje nabory i jest odpowiedzialna za dostateczne rozpowszechnienie informacji dotyczących składania wniosków i prowadzenie działań związanych z promocją. Przy pomocy Wspólnego Sekretariatu Technicznego, Wspólna Instytucja Zarządzająca przygotowuje pakiet aplikacyjny i udostępnia informacje dotyczące składania wniosku o dofinansowanie. Wnioski są rejestrowane przez Wspólny Sekretariat Techniczny.

Ocena wniosków

Wszystkie wnioski podlegają ocenie formalnej i ocenie merytorycznej. W trakcie oceny formalnej sprawdzane jest czy wniosek spełnia kryteria administracyjne i czy wnioskodawca, jego partnerzy, projekt i koszty są kwalifikowane w ramach programu i naboru. Ocena merytoryczna jest przeprowadzana na podstawie formularza oceny przyjętego przez Wspólny Komitet Monitorujący (jako czynniki Wytycznych dla wnioskodawców).

W swojej decyzji dotyczącej kryteriów kwalifikowalności i oceny Wspólny Komitet Monitorujący uwzględni następujące elementy:

- projekt musi obejmować partnerstwo transgraniczne nad granicami UE, tzn. powinien być zrealizowany wspólnie przez beneficjentów z Polski i Białorusi lub Ukrainy,
- projekt musi być wdrożony w obszarze wsparcia programu, a działania inwestycyjne (infrastruktura) mogą być realizowane wyłącznie w głównych regionach wsparcia,
- ogólna wartość działań finansowanych w regionach przyległych nie może przekraczać 20% ogólnego budżetu programu,
- projekty zintegrowane będą traktowane jako priorytetowe,
- równowaga środowiskowa (projekty z poważnym negatywnym wpływem na środowisko nie mogą otrzymać dofinansowania w ramach programu, a wpływ pozytywny będzie wzięty pod uwagę w procesie oceny).

Ocena formalna jest przeprowadzana przez Wspólny Sekretariat Techniczny pod nadzorem WIZ. Wyniki oceny formalnej będą zatwierdzane przez komisję oceniającą.

Ocena merytoryczna jest przeprowadzana przez komisje oceniające. Pracownicy komisji oceniających przewodniczący WIZ, a sesje organizowane przez WST, który pełni rolę sekretariatu komisji oceniających (zgodnie z przepisami PRAG dotyczącymi komisji oceniających dla grantów).

Komisja oceniająca jest powoływana przez WKM i składa się z przewodniczącego bez prawa głosu, sekretarza bez prawa głosu i nieparzystej liczby członków (minimum

---

(Dz. U. WE L 248, 16.9.2002, s.1 z późn. zm.), Rozporządzenia Komisji (WE, Euratom) Nr 2342/2002 z dnia 23 grudnia 2002 r., ustanawiającego szczególne zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE, Euratom) Nr 1605/2002 w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (Dz. U. WE L 357, 31.12.2002, s.1) i Praktycznego Przewodnika po procedurach zawierania umów dla zewnętrznych działań Wspólnot Europejskich, a w szczególności zasady przejrzystości, uczciwej konkurencji i równego traktowania wnioskodawców.

trzech). Członkowie z prawem głosu muszą posiadać wiedzę i doświadczenie niezbędne do formułowania opinii dotyczących wniosków.

Ostateczny wybór wniosków

Komisja oceniająca przygotowuje sprawozdanie z oceny zawierające list rankingowy i przedstawia je Wspólnemu Komitetowi Monitorującemu. Komisja oceniająca może rekomendować wniosek do dofinansowania warunkowo, wskazując list drobnych poprawek, których należy dokonać we wniosku.

Wspólny Komitet Monitorujący podejmuje ostateczną decyzję dotyczącą wyboru projektów do dofinansowania. Jeden z projektów, które nie przeszły oceny merytorycznej nie może być zatwierdzony do dofinansowania.

Jeżeli Wspólny Komitet Monitorujący zdecyduje nie stosować się do wszystkich lub części rekomendacji komisji oceniającej wyrażonej w swojej decyzji, na podstawie której ta zostanie następnie przesłana przez Wspólną Instytucję Zarządzającą do Komisji Europejskiej, w celu uzyskania zatwierdzenia. Komisja Europejska przedstawia opinię Wspólnej Instytucji Zarządzającej w ciągu 15 dni roboczych. Jeżeli w ciągu 15 dni roboczych Komisja nie przedstawi Wspólnej Instytucji Zarządzającej swojej opinii, decyzja WKM uznaje się za zaakceptowaną przez Komisję.

Indykatorywny harmonogram naborów i posiedzeń WKM mających na celu wybór projektów		
Rok	Okres naboru	Posiedzenia WKM mające na celu wybór projektów
2009	(1) Luty-Kwiecie	Lipiec
	(2) Wrzesień-Listopad	
2010		Luty
	(3) Kwiecie -Czerwiec	Wrzesień
2011	(4) Październik-Grudzień	
		Marzec
2012	(5) Kwiecie -Czerwiec	Wrzesień
	(6) Październik-Grudzień	
2013		Marzec
	(7) Kwiecie -Czerwiec	Wrzesień
	(8) Październik-Grudzień	

Tabela jest charakterystycznie intrygująca. Wszelkie modyfikacje powyższej tabeli w trakcie wdrażania nie będą oznaczane modyfikacją programu.

Zawieranie umów o dofinansowanie projektów

Wspólny Sekretariat Techniczny informuje wszystkich wnioskodawców o decyzji Wspólnego Komitetu Monitorującego. WST przygotowuje umowy, wraz ze wszystkimi wymaganymi dokumentami towarzyszącymi. Wzory dokumentów załączone do PRAG, mogą być dostosowane przez WIZ, po zaakceptowaniu przez Komisję Europejską¹⁹, w celu odzwierciedlenia specyfiki współpracy transgranicznej, przepisów regulujących działania WIZ i w innych przypadkach jeżeli to konieczne w celu skutecznego wdrożenia programu.

Po przygotowaniu umowy i załączników przez WST (jeżeli to konieczne, we współpracy z beneficjentami) WST dostarcza dokumenty do WIZ. Jednostka operacyjna i finansowa WIZ weryfikują dokumenty. Następnie dokumenty są przesyłane do jednostki partnerskiej w celu zatwierdzenia przez Urzędnika Księgowego. Urzędnik Zatwierdzający podpisuje umowę.

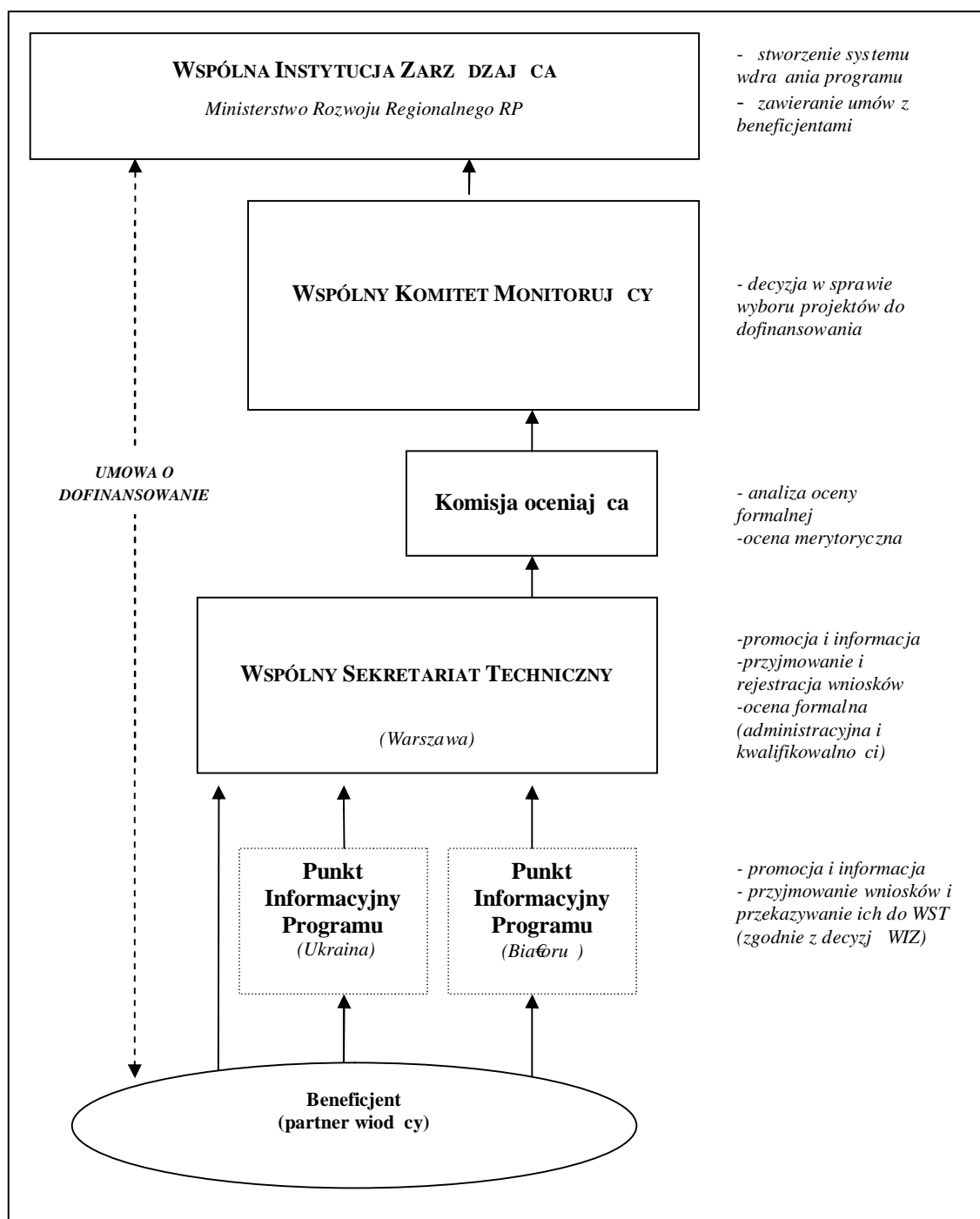
Lista zawartych przez WIZ umów o dofinansowanie projektów jest publikowana przez WIZ na jej stronie internetowej.

Dotyczy projektów strategicznych

Dotyczy projektów strategicznych dotyczących nowych przejść granicznych i modernizacji istniejących przejść granicznych mogą być wdrażane w działaniu 2.2 (Skuteczne i bezpieczne granice). Dotyczy projektów strategicznych nie będą wybierane w drodze standardowego naboru, ale będą wspólnie zidentyfikowane i wybrane na dalszym etapie przez Wspólny Komitet Monitorujący, w porozumieniu z Komisją Europejską. Procedury wyboru tych projektów będą zgodne z PRAG i oparte na pełnej dokumentacji wniosków projektów.

---

¹⁹ Chyba, że w celu cię komórki Komisji Europejskiej wydadzą odpowiednie derogacje.

Procedury składania wniosków i zawierania umów:**2.2. Przepływy finansowe****Umowa z Komisją Europejską na rzecz programu**

Komisja Europejska przyjmuje roczne zobowiązania zgodnie z tabelą finansową zawierającą przewidywany roczny podział środków w ramach programu oraz zależności od postępu w realizacji programu i dostawki środków.

Oprócz wstępnego zobowiązania budżetowego, towarzyszącej decyzji o zatwierdzeniu programu, corocznie, najpóźniej do 31 marca każdego roku, Komisja przyjmuje odpowiednie zobowiązanie budżetowe. Komisja informuje Wspólną Instytucję Zarządzającą o dokonanym terminie przyjęcia rocznego zobowiązania budżetowego.

Po otrzymaniu od Komisji informacji dotyczących wstępnego i rocznego zobowiązania, WIZ składa wnioski o wypłatę zaliczki w kwocie nie większej niż 80% środków wspólnotowych z bieżącego roku budżetowego. Na podstawie wniosku WIZ o wypłatę zaliczki, po weryfikacji odpowiednich sprawozdań i przeprowadzeniu oceny faktycznych potrzeb finansowych programu, Komisja dokonuje płatności całej kwoty wnioskowanej zaliczki lub jej części. W ciągu roku Wspólna Instytucja Zarządzająca może zwrócić się z wnioskiem o wypłatę całej lub części salda rocznych środków wspólnotowych tytułem dodatkowej zaliczki.

W drugim półroczu każdego roku realizacji programu Komisja rozlicza wcześniejsze zaliczki na podstawie rzeczywiście poniesionych wydatków kwalifikowanych po wiadczonych w rocznym raporcie z audytu zewnętrznego (o którym mowa w art. 31 Rozporządzenia wykonawczego). Na podstawie wyników rozliczenia Komisja dokonuje w razie potrzeby niezbędnych korekt finansowych.

Finansowanie EISP będzie przekazane przez Komisję Europejską na odrębny rachunek bankowy w euro, założony specjalnie na potrzeby programu, otworzony i zarządzany przez jednostkę partnerską Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (Departament Ekonomiczno-Finansowy). Rachunek obsługiwany jest na podstawie dwóch podpisów: aby operacja została zrealizowana musi być zaakceptowana przez Urzędnika Zatwierdzającego i Urzędnika Księgowego.

Płatności ze Wspólnej Instytucji Zarządzającej na rzecz beneficjentów

WIZ dokonuje płatności na rzecz beneficjentów na podstawie zawartej umowy. Płatności mogą przybrać formę pierwszej raty zaliczki, dalszych rat zaliczki i płatności końcowej. Formy płatności dla każdego projektu będą określone w umowie.

Co do zasady beneficjenci projektu będą musieli współfinansować co najmniej 10% całkowitych kosztów kwalifikowanych projektu. Beneficjenci projektu przekazują odpowiedni udział płatności do swoich partnerów zgodnie z wcześniejszym podpisanym porozumieniem o partnerstwie.

Beneficjent i partner realizują działania zaplanowane w opisie projektu. Wydatki poniesione w ramach projektu są przedstawiane w formie sprawozdania ze stanu wydatków, które musi być zweryfikowane zgodnie z wymogami umowy. Wzory dokumentów dotyczących weryfikacji wydatków załączone PRAG, mogą być dostosowane przez WIZ, po zaakceptowaniu przez Komisję Europejską²⁰, w celu odzwierciedlenia specyfiki współpracy transgranicznej, przepisów regulujących

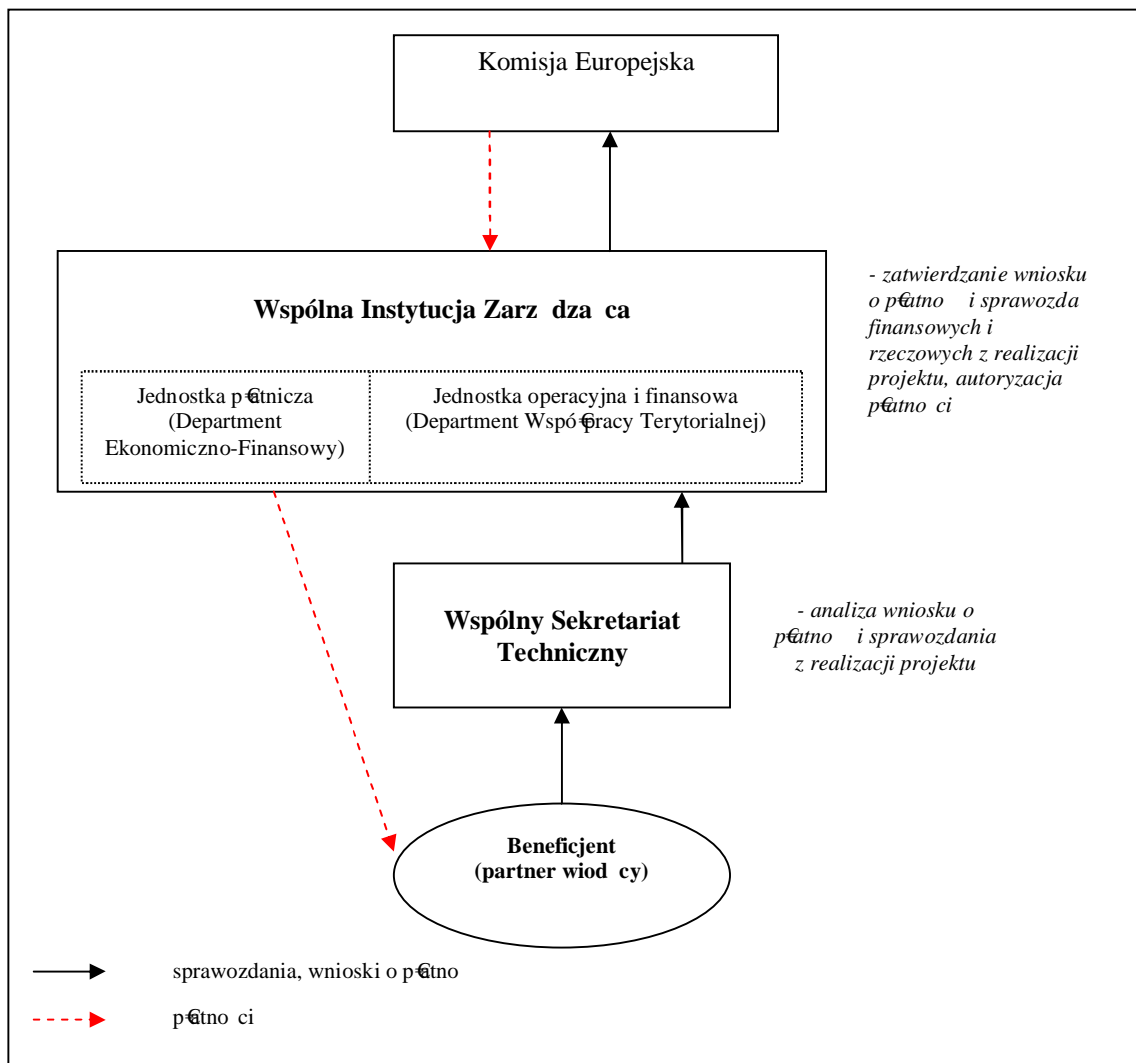
²⁰ Chyba, że właściwe komórki Komisji Europejskiej wydadzą odpowiednie derogacje.

działania WIZ i w innych przypadkach jeżeli to konieczne w celu skutecznego wdrożenia programu.

Beneficjenci przygotowują sprawozdania z realizacji projektu składające się z części finansowej i rzeczowej oraz wniosku o płatność z tytułu całości projektu. Sprawozdania finansowe obejmują poświadczony stan wydatków wszystkich partnerów. Obowiązki beneficjentów dotyczące terminu składania sprawozdań zostaną określone w umowie.

Beneficjenci mogą wnioskować o wypłatę dalszych zaliczek i płatności kolejno po przedstawieniu dowodu na postęp w realizacji projektu zgodnie z umową. Sprawozdania z realizacji projektu i wnioski o płatność będą składane do WST, który, po niezbędnej weryfikacji, przekazuje je do WIZ do ostatecznego zatwierdzenia. Jednostka operacyjna i finansowa WIZ weryfikują dokumenty, następnie dokumenty są przesyłane do jednostki partnerskiej w celu zatwierdzenia przez Urzędnika Księgowego i dokonania płatności.

Schemat przepływu środków finansowych:

2.3. Monitoring, kontrola i audyt

Monitoring

Wspólny Komitet Monitorujący i Wspólna Instytucja Zarządzająca są odpowiedzialne za monitorowanie programu. Realizują to zadanie w odniesieniu do wskaźników i celów określonych w programie i z wykorzystaniem systemu monitorowania, w którym gromadzone są dane dotyczące wdrażania niezbędne dla monitoringu. Obowiązki beneficjentów dotyczące sprawozdań z postępu rzeczowego i finansowego projektu zostaną określone w umowie.

Wspólna Instytucja Zarządzająca odpowiada za przygotowanie systemu, który gromadzi rzetelne informacje finansowe i operacyjne dotyczące wdrażania programu. Odpowiednia baza danych w formie elektronicznej, obejmująca informacje dotyczące wybranych operacji i płatności dokonanych na rzecz beneficjentów będzie opracowana i obsługiwana przez WIZ przez cały okres realizacji programu. System monitorowania będzie obejmował odpowiednie aspekty środowiskowe.

Wspólna Instytucja Zarządzająca przygotowuje każdego roku sprawozdanie z wdrażania programu, wraz z częściami finansową i operacyjną, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Rozporządzenia wykonawczego. To sprawozdanie powinno zawierać kwestie ochrony środowiska. Komisja przeprowadzi ocenę okresową programu zgodnie z *Strategy Paper*.

Kontrola i audyt

W trakcie realizacji programu będą przeprowadzane następujące kontrole i audyty:

Rodzaj kontroli/audytu:	Instytucje przeprowadzające kontrol /audyt:
Weryfikacja wydatków w ramach projektu (Aneks VII PRAG do umowy). Weryfikacja wydatków może również obejmować kontrolę na miejscu. Weryfikacja będzie przeprowadzona dla każdego projektu.	Audytory zewnętrzeni (metodologia zapewniona przez WIZ, oparta na PRAG).
Weryfikacja sprawozdań rzeczowych i finansowych i wniosków o płatności. Weryfikacja może również obejmować kontrolę na miejscu.	Wspólny Sekretariat Techniczny (w oparciu o decyzje WIZ).
Audyt projektów (art. 30 i 37 Rozporządzenia wykonawczego) - kontrola przeprowadzona na próbie projektów finansowanych w ramach programu.	Zewnętrzne firmy audytowe (metodologia zapewniona przez WIZ). Kompetentni pracownicy WIZ mogą przeprowadzać audyt z własnej inicjatywy i przy wsparciu WST.
Audyt wewnętrzny WIZ (art. 29 Rozporządzenia wykonawczego) - kontrola procedur	Stanowisko ds. Audytu Wewnętrznego w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego

wewn trznych i nale ytego ich stosowania przez WIZ.	Stanowisko ds. Audytu Wewn trznego w WST
Audyt zewn trzny (art. 31 Rozporz dzenia wykonawczego) - po wiadczanie stanu wydatków i dochodów zadeklarowanych przez WIZ w rocznym sprawozdaniu finansowym, a w szczególno ci stwierdzenie, czy zadeklarowane wydatki zosta y faktycznie poniesione oraz czy s prawid owe i kwalifikowane.	Główny Inspektor Kontroli Skarbowej, który przeprowadza audyt przy pomocy Departamentu Certyfikacji i Po wiadczce rodków z Unii Europejskiej Ministerstwa Finansów i Urz dów Kontroli Skarbowej. Zewn trzne firmy audytowe w przypadku punktów informacyjnych na Bia rusi i Ukrainie.

Koszty wszystkich powy szych kontroli i audytów s pokrywane z bud etu programu: z bud etu pomocy technicznej (weryfikacja sprawozda rzeczowych i finansowych oraz wniosków o p tno w ramach projektów, audyt wewn trzny WIZ, audyt zewn trzny WIZ) i z bud etów poszczególnych projektów (weryfikacja wydatków w ramach projektu zgodnie z Aneksem VII do umowy grantowej PRAG).

Celem **weryfikacji wydatków w ramach projektów** jest sprawdzenie czy wydatki poniesione przez beneficjenta w ramach wdra nia projektu zosta y faktycznie poniesione, czy s prawid owe i kwalifikowane. Weryfikacja b dzie przeprowadzana dla ka dego projektu i mo e obejmowa równie kontrol na miejscu realizacji projektu. Za weryfikacj wydatków b d odpowiedzialni audytorzy zewn trzni.

Zgodnie z umow , beneficjenci sk adaj sprawozdania i wnioski p tno do Wspólnego Sekretariatu Technicznego. WST przeprowadza **weryfikacj sprawozda rzeczowych i finansowych oraz wniosków o p tno** . Weryfikacja ta mo e równie obejmowa kontrol na miejscu realizacji projektu.

Po up ewie pierwszego roku wdra nia programu Wspólna Instytucja Zarz dzaj ca co roku przygotowuje roczny plan **audytu projektów finansowanych w ramach programu**. Kontrole projektów s prowadzone poprzez sprawdzenie dokumentów lub poprzez kontrol na miejscu realizacji projektu, na próbie projektów wybranych losowo przez WIZ z uwzgl dnieniem mi dzynarodowych standardów audytowych i szczególnych czynników ryzyka. Audyt projektów b dzie przeprowadzony przez zewn trzne firmy audytowe wybrane przez WIZ. Audyt projektów mo e by równie przeprowadzony przez WIZ lub WST.

Co roku Wspólna Instytucja Zarz dzaj ca sporz dza sprawozdanie dotycz ce wdro nia planu audytu projektów w roku poprzednim. W sprawozdaniu zawarte s informacje dotycz ce przeprowadzonych kontroli, metodologii zastosowanej prze wyborze próby projektów do kontroli oraz wydanych zalece pokontrolnych. Sprawozdanie zawiera równie wnioski WIZ odno nie do zarz dzania finansowego w ramach poszczególnych projektów. Wspólna Instytucja Zarz dzaj ca przekazuje Komisji Europejskiej i Wspólnemu Komitetowi Monitoruj cemu sprawozdanie jako za cznik do sprawozdania rocznego z wdra nia programu.

Stanowisko ds. **audytu wewn trznego** w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego przeprowadza coroczny audyt wewn trznych procedur WIZ i nale ytego ich stosowania, a nast pnie sporz dza roczne sprawozdanie z audytu wewn trznego.

Niezależnie od audytów zewnętrznych przeprowadzanych w WIZ na podstawie przepisów krajowych, WIZ podlega audytowi niezależnego podmiotu publicznego, który co roku przeprowadza **weryfikację ex post stanu wydatków i dochodów zadeklarowanych przez WIZ** w rocznym sprawozdaniu finansowym; audyt ten jest prowadzony z uwzględnieniem norm i zasad Międzynarodowej Federacji Księgowych²¹. Zakres audytu zewnętrznego obejmuje wydatki bezpośrednio WIZ w ramach pomocy technicznej oraz bezpośrednio dokonane przez WIZ na rzecz beneficjentów. Sprawozdanie z audytu zewnętrznego poświadczające stan wydatków i dochodów zadeklarowanych przez WIZ w rocznym sprawozdaniu finansowym, w szczególności potwierdza, czy zadeklarowane wydatki zostały faktycznie poniesione oraz czy są prawidłowe i kwalifikowane.

Przeprowadzenie audytu zewnętrznego WIZ jest obowiązkiem Głównego Inspektora Kontroli Skarbowej. Audyt ten jest dokonywany w jego imieniu przez Departament Certyfikacji i Poświadczonych z Unii Europejskiej w Ministerstwie Finansów oraz Urząd Kontroli Skarbowej.

Najpóźniej 30 czerwca każdego roku Wspólna Instytucja Zarządzająca przedstawia Komisji Europejskiej sprawozdanie roczne z wdrażania programu w poprzednim roku, zatwierdzone przez WKM i poświadczone sprawozdaniem z audytu zewnętrznego. Pierwsze sprawozdanie roczne należy złożyć najpóźniej 30 czerwca drugiego roku wdrażania programu. Sprawozdanie roczne obejmuje części techniczną, części finansową i o świadczenie dotyczące systemu zarządzania i kontroli zgodnie z art. 28 Rozporządzenia wykonawczego.

Odzyskiwanie kwot należnych nie przekazanych

Zgodnie z art. 27 pkt. 7 Rozporządzenia wykonawczego umowy zawierane przez Wspólną Instytucję Zarządzającą, które w ramach programu powinny zawierać klauzulę pozwalającą Komisji lub państwu członkowskiemu na odzyskiwanie kwot należnych nie przekazanych od beneficjenta, wykonawcy lub partnera, gdy mimo odzyskania wierzytelności w ciągu 1 roku po wystawieniu nakazu zwrotu przez Wspólną Instytucję Zarządzającą

Jeżeli podczas weryfikacji sprawozdania rocznego lub w wyniku kontroli albo audytu zostaną stwierdzone wydatki niekwalifikowane, które byłyby przedmiotem płatności, WIZ sporządza nakazy zwrotu skierowane do odpowiednich beneficjentów i wykonawców.

Jeżeli zwrot dotyczy wierzytelności wobec beneficjenta, wykonawcy lub partnera z siedzibą w Polsce, a WIZ nie może odzyskać wydatków w terminie jednego roku po wystawieniu nakazu zwrotu, państwo członkowskie (Polska) jest zobowiązane do zwrotu Komisji Europejskiej kwoty, która nie mogłaby być odzyskana.

²¹ International Federation of Accountants (IFAC).

Jeżeli zwrot dotyczy wierzytelności wobec beneficjenta, wykonawcy lub partnera z siedzibą na Białorusi lub na Ukrainie, a WIZ nie może odzyskać wydatków w terminie jednego roku po wystawieniu nakazu zwrotu, WIZ kieruje sprawę do Komisji Europejskiej, która przejmuje obowiązki odzyskania należności.

2.4. Wdrażanie na poziomie projektu

W ramach programu istnieją trzy rodzaje projektów:

- projekty zintegrowane, w których partnerzy realizują na swoim terytorium części działań projektu;
- projekty symetryczne, w których podobne działania są prowadzone równolegle w obu stronach granicy;
- projekty posiadające efekt transgraniczny, realizowane głównie lub wyłącznie po jednej stronie granicy, lecz na rzecz obu partnerów.

Dla każdego projektu wszyscy partnerzy wybierają spośród siebie **partnera wiodącego** przed złożeniem wniosku. Partner wiodący składa wniosek, podpisuje umowę o dofinansowanie ze Wspólną Instytucją Zarządzającą oraz odpowiada prawnie i finansowo za realizację projektu przed tą instytucją. Jest samodzielnie i bezpośrednio odpowiedzialny przed Wspólną Instytucją Zarządzającą z tytułu rzeczowego i finansowego postępowania. Partner wiodący ma w związku z tym następujące obowiązki:

- a) określa relacje z partnerami uczestniczącymi w projekcie w porozumieniu o partnerstwie obejmującym m.in. przepisy gwarantujące należyte zarządzanie finansowe funduszami przeznaczonymi na realizację projektu, a także ustalenia dotyczące odzyskiwania kwot należnych nieprzekazanych;
- b) składa wniosek o dofinansowanie projektu;
- c) podpisuje umowę o dofinansowanie projektu z WIZ. W rezultacie będzie odpowiedzialny finansowo za fundusze EISP i współfinansowanie wszystkich partnerów, w tym odpowiada przed WIZ za całkowite kwoty dotacji EISP;
- d) odpowiada za zapewnienie realizacji całego projektu tzn. zarządzanie projektem i całkowitą koordynację działań w ramach projektu;
- e) zapewnia monitoring i sprawozdawczość na temat postępowania przy realizacji projektu;
- f) zapewnia, że wydatki zadeklarowane przez partnerów uczestniczących w projekcie zostaną poniesione na cele związane z realizacją projektu, są kwalifikowane i zgodne z działaniami ustalonymi pomiędzy partnerami;

- g) otrzymuje środki finansowe od Wspólnej Instytucji Zarządzającej i odpowiada za przekazywanie ich części do partnerów uczestniczących w projekcie;
- h) zwraca WIZ kwoty nienależnie przekazane na realizację projektu;
- i) ułatwi prowadzenie audytu wszystkim właściwym instytucjom wspólnotowym, Wspólnej Instytucji Zarządzającej i władzom krajowym, w tym też odpowiada za przechowywanie dokumentów zgodnie z art. 45 Rozporządzenia wykonawczego i z odpowiednimi przepisami PRAG.

Partner uczestniczący w realizacji projektu przyjmuje następujące obowiązki:

- a) odpowiada za wdrożenie odpowiadających mu części, zgodnie z planem realizacji projektu i z porozumieniem o partnerstwie zawartym z beneficjentem (partnerem wiodącym);
- b) współpracuje z beneficjentem (partnerem wiodącym) przy realizacji projektu, sprawozdawczości i monitoringu;
- c) ponosi całkowitą odpowiedzialność za jakiegokolwiek nieprawidłowości dotyczących zadeklarowanych przez siebie wydatków i musi zwrócić beneficjentowi (partnerowi wiodącemu) kwoty nienależnie przekazane.
- d) ułatwi prowadzenie audytu wszystkim właściwym instytucjom wspólnotowym, Wspólnej Instytucji Zarządzającej i władzom krajowym, w tym też odpowiada za przechowywanie dokumentów zgodnie z art. 45 Rozporządzenia wykonawczego i z odpowiednimi przepisami PRAG.

Projekt będzie przedstawiony przez beneficjenta (partnera wiodącego), który pełni rolę jedynego bezpośredniego punktu kontaktowego pomiędzy projektem a instytucjami odpowiedzialnymi za wdrażanie programu. Beneficjent (partner wiodący) jest odpowiedzialny za stworzenie skutecznego partnerstwa zapewniającego realizację projektu.

Procedury przetargowe na poziomie projektów zależą od narodowości beneficjenta (partnera wiodącego) lub partnera uruchamiającego procedurę. Beneficjenci (partnerzy wiodący) i partnerzy z siedzibą w Polsce muszą działać zgodnie z polskim Prawem Zamówień Publicznych zgodnym z dyrektywami Wspólnoty mającymi zastosowanie do procedur zamówień publicznych. Beneficjenci (partnerzy wiodący) i partnerzy z siedzibą na Białorusi i Ukrainie muszą działać zgodnie z *Praktycznym Przewodnikiem po procedurach zawierania umów dla zewnętrznych działań Wspólnot Europejskich*.

Działanie 3.2 (Inicjatywy społeczno lokalnych)

Działanie 3.2 będzie wdrażane poprzez projekty parasolowe. Projekt parasolowy to projekt, w którym jest jeden partner wiodący (beneficjent) i wielu innych partnerów. Każdy partner wdraża określoną część projektu (tzw. mikroprojekt). Wszystkie działania mikroprojektów w ramach projektu parasolowego muszą tworzyć ogólnie

zgodny projekt mający wspólne cele. Działania realizowane w ramach mikroprojektów będą opisane we wniosku o dofinansowanie projektu parasolowego. Minimalny i maksymalny poziom budżetu projektu parasolowego oraz minimalny i maksymalny poziom budżetu mikroprojektu zostaną ustalone przez Wspólną Instytucję Zarządzającą. Projekty parasolowe z budżetem przekraczającym 350.000 euro będą traktowane w sposób priorytetowy.

Jedynie beneficjenci z odpowiednimi kompetencjami i mający siedzibę w obszarze wsparcia programu mogą uczestniczyć w naborze wniosków o dofinansowanie projektów parasolowych. W Polsce mogą to być euroregiony i inne organizacje z odpowiednim doświadczeniem wdrażania projektów finansowanych z funduszy UE, przede wszystkim projektów transgranicznych. W przypadku Białorusi i Ukrainy mogą to być organizacje z odpowiednim doświadczeniem wdrażania projektów transgranicznych.

Proces aplikowania, oceny oraz procedury zawierania umów w odniesieniu do projektów parasolowych są takie same jak w przypadku innych działań programu. W celu przeprowadzania oceny merytorycznej wniosków o dofinansowanie projektów parasolowych zostanie powołana specjalna komisja oceniająca. Beneficjent projektu parasolowego ponosi pełną odpowiedzialność prawną i finansową za realizację projektu parasolowego. Jest samodzielnie i bezpośrednio odpowiedzialny przed Wspólną Instytucją Zarządzającą z tytułu rzeczowego i finansowego postępu prac prowadzonych przez wszystkich partnerów.

2.5. Informacja, promocja i języki programu

Wspólna Instytucja Zarządzająca odpowiada za działania informacyjne i promocyjne prowadzone w celu zapewnienia możliwości udziału potencjalnych beneficjentów w programie. W tym celu do programu załączony jest plan informacji i promocji, który opisuje cele, grupy docelowe oraz strategię działań. Rodziki budżetowe na realizację działań promocyjnych i informacyjnych uwzględnione są w budżecie pomocy technicznej. Odpowiedni rozdział na temat informacji i promocji będzie zawarty w sprawozdaniach rocznych. Program stosuje wytyczne dotyczące promowania działań zewnętrznych UE.

Opinia publiczna, a w szczególności potencjalni beneficjenci są odpowiednio informowani przez Wspólną Instytucję Zarządzającą, Wspólny Sekretariat Techniczny i punkty informacyjne o celach programu, zasadach przyznawania dofinansowania i szczegółowych procedurach wdrażania.

Instytucje odpowiedzialne za wdrażanie programu (WKM, WIZ, WST, komisje oceniające) używają języka angielskiego jako języka roboczego. Wnioski o dofinansowanie projektów mogą być składane w języku angielskim lub w języku ojczystym, zgodnie z decyzją Wspólnego Komitetu Monitorującego podjętą na pierwszym posiedzeniu.

Koszty techniczne ustnych i pisemnych przewidziane są w budżecie pomocy technicznej lub w przypadku kosztów związanych z projektem w budżecie projektu.

ANEKS 1. PLAN INFORMACJI I PROMOCJI

1. Główny cel działań informacyjno-promocyjnych

Głównym celem prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych jest zapewnienie szerokiego dostępu do informacji na temat Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013 oraz sposobu jego finansowania zarówno wśród beneficjentów i potencjalnych beneficjentów jak i w opinii publicznej, a tym samym wzmocnienie współpracy między partnerami/ krajami uczestniczącymi w programie i efektywniejsze wdrażanie programu.

Cel ten będzie realizowany poprzez:

- stać i obszerne informowanie o możliwościach uzyskania dofinansowania, w tym o celach, priorytetach i działaniach programu oraz o krokach jakie należy podjąć aby móc aplikować o środki, a także o kryteriach wyboru i oceny projektów,
- regularne informowanie opinii publicznej o stanie realizacji programu, a w szczególności o wynikach wsparcia oraz o wzorcowych przykładach wspólnych projektów (tzw. best practice),
- zapewnienie promocji współfinansowania ze środków Unii Europejskiej.

2. Grupy docelowe i poziomy przekazywania informacji

Aby usprawnić przepływ informacji, a tym samym umożliwić lepsze i efektywniejsze wdrażanie programu, działania informacyjno-promocyjne powinny być prowadzone na dwóch poziomach: zewnętrznym i wewnętrznym. Pierwszy z nich skierowany jest do beneficjentów i potencjalnych beneficjentów programu, w tym do:

- władz regionalnych i lokalnych oraz innych właściwych instytucji publicznych,
- podmiotów lokalnych i regionalnych,
- euroregionów,
- stowarzyszeń zawodowych i kół gospodarczych, w szczególności organizacji pozarządowych i non profit, a zwłaszcza organizacji działających na rzecz ochrony środowiska naturalnego, wspierających przedsiębiorczość, rozwój turystyki, wspierających edukację, instytucji szkoleniowych itp.,
- oraz do opinii publicznej, w tym również do mediów oraz osób zainteresowanych programem w celach naukowych.

Z kolei wewnętrżny poziom komunikacji dotyczy przede wszystkim instytucji zaangażowanych we wdrażanie programu.

3. Instytucje zaangażowane w prowadzenie i koordynację działań informacyjno-promocyjnych

Za koordynację działań informacyjno-promocyjnych odpowiedzialna jest Wspólna Instytucja Zarządzająca, która człobowi zków i kompetencji w tym zakresie przekazuje Wspólnemu Sekretariatowi Technicznemu. Wspólny Sekretariat Techniczny będzie odpowiedzialny za wdrażanie Planu informacji i promocji Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013, a tym samym za przedstawianie postępów w realizacji tego Planu w postaci rocznego sprawozdania. Realizacja poszczególnych działań informacyjno-promocyjnych powinna odbywać się we współpracy z Sekretariatem.

Wspólna Instytucja Zarządzająca odpowiada za koordynację całości tych działań. W tym celu prowadzi monitoring zarówno pracy Wspólnego Sekretariatu Technicznego, jak i innych

instytucji i podmiotów zaangażowanych we wdrażanie programu, a tym samym w rozpowszechnianie informacji na jego temat.

Każdy z państw uczestniczących w programie odpowiedzialne jest za informowanie zarówno beneficjentów jak i opinii publicznej o celach, priorytetach i możliwościach uzyskania wsparcia w programie. W tym celu państwa te mogą tworzyć Regionalne Punkty Kontaktowe i te Agencje lub inne instytucje zajmujące się informowaniem, które będą ściśle współpracować ze Wspólnym Sekretariatem Technicznym.

4. Strategia i treść działań informacyjno-promocyjnych

Działania informacyjno-promocyjne powinny przede wszystkim zapewnić przejrzystość procedur wsparcia w ramach programu, a tym samym w sposób rzeczowy i wyczerpujący informować o:

- celach,
- priorytetach,
- działaniach,
- możliwych przedmiotach wsparcia,
- zasadach kwalifikowania wydatków,
- wysokości współfinansowania ze środków unijnych,
- procedurach rozpatrywania wniosków,
- kryteriach wyboru projektów,
- naborach,
- punktach kontaktowych na poziomie krajowym, w których można uzyskać informacje na temat programu.

Dodatkowo opinia publiczna powinna być na bieżąco informowana o postępach we wdrażaniu programu oraz o przykładach najlepszych projektów.

4.1. Logo programu

W celu wzmocnienia identyfikacji z programem opracowane zostanie logo programu nawiązujące graficznie do logo Programu Siedziwa Polska-Białoruż-Ukraina 2004-2006, na podstawie którego opracowany zostanie jednolity wizerunek graficzny. Wspólne logo programu będzie umieszczane na wszystkich materiałach promocyjnych i informacyjnych, stronie internetowej oraz siedzibach instytucji zajmujących się informowaniem beneficjentów. Będzie ono również stosowane przy promocji poszczególnych projektów.

5. Główne kanały komunikacyjne

Do przekazywania informacji na temat programu wykorzystane zostaną następujące kanały komunikacyjne:

- a) Internet - opracowana zostanie strona poświęcona programowi, której administracja i aktualizacja powierzona zostanie Wspólnemu Sekretariatowi Technicznemu.

Najważniejsze informacje o programie, w tym dokument programowy, będą publikowane na stronie internetowej w językach: angielskim, polskim, rosyjskim, ukraińskim (wybór języków przewidziany zostanie na stronie startowej). Będzie ona dostarczała informacje o celach i treściach programu, podstawach prawnych, procedurze składania wniosków aplikacyjnych i wyborze projektów oraz o osobach kontaktowych i aktualnych tematach. Ponadto udostępnione na niej zostaną wszystkie ważne dokumenty dotyczące programu oraz będzie zawierała

przekierowanie do przydatnych stron internetowych, w tym do instytucji koordynujących wdrażanie programu. Strona będzie zawierać również informacje na temat najważniejszych imprez, spotkań i warsztatów dotyczących programu. Informacje o technicznym charakterze (dokumenty inne niż dokument programowy) będą publikowane w języku angielskim.

b) media klasyczne (prasa, radio, telewizja)

Publikowanie i rozpowszechnianie informacji na temat programu odbywać się będzie głównie za pośrednictwem prasy oraz przez radio i telewizję. Wymienione media będą przede wszystkim wykorzystane do informacji dotyczących aktualnych wydarzeń, w tym również do prezentacji osiągnięć programu.

Planowane jest przeprowadzenie akcji informacyjnej dotyczącej programu.

Przygotowaniem i realizacją odnoszącą się do danego projektu pracy z mediami zajmuje się Wspólny Sekretariat Techniczny, działający na zlecenie Wspólnej Instytucji Zarządzającej oraz instytucje, którym powierzono wdrażanie programu.

Ponadto beneficjenci w ramach realizacji projektu mogą planować i we własnym zakresie realizować kontakty z mediami. W razie potrzeby Wspólny Sekretariat Techniczny będzie ich wspierał w tych działaniach.

c) publikacje

Dokument programowy będzie zamieszczony w wersji elektronicznej w języku angielskim, polskim, rosyjskim i ukraińskim na stronie internetowej. Ponadto na życzenie będzie on udostępniany w formie drukowanej.

Inne dokumenty uszczegółwiającej zostaną zamieszczone w języku polskim i angielskim na stronie internetowej. Na życzenie będą mogły być udostępniane w formie drukowanej.

Wydana zostanie wielojęzyczna broszura poświęcona Programowi Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013. Będzie się ona koncentrowała głównie na informacjach o podstawach prawnych, kryteriach wyboru projektów, głównych celach i działaniach programu. Zostanie opublikowana w wersji drukowanej i jako plik do pobrania ze strony internetowej. Dalsze materiały promocyjne będą publikowane w zależności od zapotrzebowania.

Wszystkie publikacje zostaną odpowiednio oznakowane oraz będą zawierać informacje o współfinansowaniu ze środków UE.

d) imprezy

Imprezy w formie konferencji, spotkań informacyjnych i warsztatowych, posiedzeń i szkoleń w ramach przejrzystego i efektywnego wdrażania programu są nieodzownym instrumentem przekazywania wiedzy i komunikacji między odpowiedzialnymi jednostkami administracji, beneficjentami oraz innymi instytucjami na obszarze wsparcia. Ponadto imprezy stanowią także odpowiednią platformę do prezentacji osiągniętych wyników oraz przykładów tzw. best practice.

6. Indykatywny budżet

Wspólna Instytucja Zarządzająca podejmuje wszystkie niezbędne środki instytucjonalne, administracyjne, personalne i finansowe w celu realizacji Planu informacji i promocji. W związku z tym kwota przewidziana na informację i promocję umieszczona jest w budżecie pomocy technicznej Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013.

ANEKS 2. INFORMACJA NA TEMAT POSTĘPOWANIA W SPRAWIE OCENY ODDZIAŁYWANIA NA RODOWISKO

Aneks ten zawiera w szczególności:

- 1) Streszczenie w języku niespecjalistycznym prognozy oddziaływania na środowisko, zgodnie z Aneksami I (j) Dyrektywy SEA oraz art. 41 ust. 2 pkt 12 ustawy Prawo ochrony środowiska.
- 2) Owiadczenie podsumujące zgodnie z art. 9(1)(b) Dyrektywy i art. 44 ust. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska, w jaki sposób aspekty środowiskowe oraz wyrażone opinie zostały wzięte pod uwagę w programie, jak również uzasadnienie wyboru programu w formie przyjętej, w tym w innych rozpatrywanych rozwiązaniach alternatywnych. W treści tej opisano także przyjęte środki dotyczące monitoringu, zgodnie z art. 10.

Owiadczenie to, jak również ostateczna wersja programu zostanie udostępniona podmiotom biorącym udział w konsultacjach, poprzez zamieszczenie go na stronach internetowych, na których konsultacje zostały ogłoszone. W niektórych przypadkach zostanie on wysłany bezpośrednio do interesariuszy pocztą elektroniczną.

1. Streszczenie w języku niespecjalistycznym prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina na lata 2007-2013

1.1. Podstawy formalne, cele i zakres

Prognoza oddziaływania na środowisko, zgodnie z prawodawstwem UE²² i zapisami polskiej Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²³ (ustawa PO) jest oddzielnym dokumentem stanowiącym załącznik do projektu programu. W Polsce, dokument taki nosi nazwę *Prognoza oddziaływania na środowisko* (š*Prognoza*), a zgodnie z Dyrektywą SEA nazywa się on *Raportem środowiskowym*. Prognoza została opracowana na podstawie ustawy PO oraz zgodnie z zaleceniami organów, które na podstawie swoich statutowych kompetencji opiniują zakres i stopień szczegółowości takich dokumentów. W tym przypadku zakres był opiniowany przez Ministra środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego.

Po przygotowaniu projektu Prognozy, organ opracowujący projekt programu (w tym wypadku Ministerstwo Rozwoju Regionalnego RP) przekazuje zarówno projekt programu jak i Prognozę do zaopiniowania organowi, z którym uzgadniano zakres Prognozy.

Ze względu na geograficzny charakter dokumentu strategicznego należy wziąć pod uwagę również zalecenia dotyczące oddziaływania transgranicznego (zgodnie z Konwencją Espoo).

²² Dyrektywa nr 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dyrektywa SEA (Strategic Environmental Assessment) OJ EC L 197 z 21.07.2001), która weszła w życie 21 lipca 2004 r.

²³ Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 - Obwieszczenie Marszałka Sejmu RP z dnia 23 stycznia 2008 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Prawo ochrony środowiska.

Zgodnie z art. 43 ust. 2 PO oraz art. 6.4 Dyrektywy SEA udziałem stron w postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko programów i planów jest ważnym elementem tego postępowania. Organ przygotowujący projekt programu powinien przeprowadzić proces konsultacji społecznych zarówno projektu programu jak i prognozy oddziaływania na środowisko i uwzględnić wyniki tych konsultacji w ostatecznej wersji programu. Ze względu na międzynarodowy charakter programu, proces konsultacji społecznych powinien obejmować także przedstawicieli stron z Ukrainy i Polski.

Celem Prognozy jest identyfikacja potencjalnych pozytywnych i negatywnych elementów potencjalnego oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Transgranicznej Polska - Ukraina 2007-2013 (PBU) w uzgodnieniu z trzema partnerami programu.

W dokumencie tym omówiono strukturę i zawartość projektu programu i wyróżniono cele środowiskowe. W zasadniczej części przeanalizowano możliwe efekty środowiskowe i związane ze zrównoważonym rozwojem wynikające z realizacji priorytetów i działań przyjętych w projekcie programu. Takiej ocenie poddano wszystkie priorytety programu i na tej podstawie zidentyfikowano zagrożenia, które mogą się pojawić wskutek ich wdrożenia. Dodatkowo, Prognoza zawiera perspektywne diagnozy warunków środowiskowych analizowanego obszaru. Konkluzje wynikające z prognozy oddziaływania na środowisko można podsumować w kilku zasadniczych punktach.

1.2. Metodyka analizy

Podstawową metodą zastosowaną w Prognozie jest analiza porównawcza teleologicznych zapisów programu z przyjętymi przez Państwa PBU wzorcami zarządzania ochroną środowiska i wdrażania zrównoważonego rozwoju. Wzorce te wynikają z formalnie zaakceptowanych dokumentów takich, jak traktaty, konwencje, dyrektywy, ustawy i porozumienia, zarówno o zasięgu ogólnonieuropejskim, europejskim jak i regionalnym. Analiza porównawcza przeprowadzona została metodą bonitacji i rankingu z określonym poziomem akceptowania ewentualnych różnic pomiędzy wzorcami i regulacjami. Przeprowadzono to metodą porównawczą tabelami i macierzami.

1.3. Obszar programu

Obszar objęty programem obejmuje południowo-wschodnią część zlewni Białego (z wyłączeniem niewielkiej części obszaru Ukrainy) i jest delimitowany administracyjnie.

Po stronie polskiej są to: region krośnieński-przemyski (województwo podkarpackie), białostocko-suwalski (województwo podlaskie), białkopodlaski i chełmsko-zamojski (województwo lubelskie), ostrołęcki-siedlecki (województwo mazowieckie) oraz jako regiony przyległe: rzeszowski-tarnobrzeski (województwo podkarpackie), śląski (województwo podlaskie), i lubelski (województwo lubelskie). Po stronie ukraińskiej program obejmuje całość obwodów grodzieński i brzeski, 7 zachodnich okręgów obwodów mińskiego oraz jako terytoria przyległe 15 wschodnich okręgów tego obwodu i obwód homelski. Po stronie ukraińskiej włączone są obwody lwowski, wołyński i zakarpacki, a jako przyległe również: tarnopolski i iwanofrankowski.

Całkowita powierzchnia tak wyznaczonego terenu wynosi 316 300 km², z czego na Ukrainie 44%, na Ukrainie 32% i w Polsce 24%.

1.4. Stan rodowiska

Obszar programu jest jednym z najcenniejszych przyrodniczo regionów Europy. Stąd te, uzasadnione jest takie ukształtowanie priorytetów rozwojowych, aby nie tworzy zagrożenia dla jego zasobów przyrodniczych czy też zaburzy równowagę między działalnością człowieka a potrzebami ochrony rodowiska. Cechy wyróżniające ten obszar stanowi szczególnie, z pewnością, niezwykle atrakcyjny produkt. Mowa o:

- niskiej gęstości zaludnienia dostosowanej do warunków naturalnych; występowaniu obszarów mało zmienionej przyrody mało znanych nawet w krajach objętych współpracą;
- czystym, najczystszym w tej części Europy powietrzem;
- dobrą jakością wód, zanieczyszczonych praktycznie tylko ciekami komunalnymi i działalnością rolniczą;
- wyjątkowej różnorodności systemu przyrodniczego; bogactwie ekosystemów hydrogenicznych, obecności gatunków rzadkich, dla których trzeba organizować specjalne systemy ochrony;
- atrakcyjnych kompleksach lasów (w tym pierwotnych puszczy), jezior i ujętych zielonych;
- możliwości obcowania z przyrodą nie zmienioną przez cywilizację;
- bogactwie kultur, tradycji i obyczajów;
- dobrej, tradycyjnej i zdrowej kuchni; dobrych warunkach do produkcji zdrowej żywności i lokalizacji szlachetnego przemysłu.

Teren ten niestety nie jest wolny od zagrożeń ekologicznych.

Obszar PBU obecnie nie wykazuje podwyższonych stężeń zanieczyszczeń. Występują tylko różnielocalne zanieczyszczenia pospolitych (energetycznych i transportowych). Gospodarka odpadami komunalnymi, szczególnie na obszarach wiejskich jest technicznie prymitywna i nieefektywna. Wody powierzchniowe są silnie zeutrofizowane, w tym także odcinki różnielocalne. Praktycznie nie występują rzeki o najwyższej klasie przydatności do bezpośredniego spożycia, choć z drugiej strony wód całkowicie zdegradowanych praktycznie nie ma. Poprawia się jakość wód w jeziorach, z których około 30% uznaje się za niezagrażone degradacją.

Co do zagrożeń przemysłowych, to obszar ten charakteryzuje się przeciwnym lub niskim oddziaływaniem przemysłu na atmosferę, hydrosferę, pedosferę i biosferę. Powodującym zagrożeniem dla rodowiska są nieuprzednio określone rodzaje obiektów przemysłowych, wydobywczych oraz paramilitarnych, które na tym terenie występują licznie i często pozostawione są w niekorzystnych warunkach powodując zniszczenia krajobrazu, ziemi, wód i roślinności.

Wschodnie rubiele obszaru na Białorusi oraz na Ukrainie przeżyły jedną z największych tragedii ekologicznych - awarię reaktora jądrowego w Czarnobylu. Do dziś znaczne przestrzenie, zwłaszcza w Obwodzie Homelskim są uważane za skażone i praktycznie nie są wykorzystywane. Ogniska skażenia występują także na Ukrainie i w zdecydowanie mniejszym stopniu w północno-wschodniej Polsce. Poziom zagrożenie nadal jest lokalnie znaczące, co ogranicza produkcję rolną oraz wykorzystanie zasobów naturalnych.

Poważne, negatywne skutki rodowiskowe miały prowadzone na tych terenach intensywne prace melioracyjne, szczególnie na Polesiu.

Obszar PBU wykazuje duży różnorodność regionalną flory, szczególnie w rejonie Puszczy Białowieskiej, Augustowskiej i Karpackiej, a także w Dolinie Bugu, Narwi, Biebrzy, górnego Dniestru, Cisy. Faunistycznie najliczniej występują ssaki, gady i ptaki drapieżne oraz wodno-błotne.

Na omawianym obszarze wyróżnić trzeba siedem transgranicznych obszarów o wyjątkowych walorach przyrodniczych i kulturowych. To kolejno, od północy: Zespół puszczy otaczających Kanał Augustowski (Augustowska, Grodziska i Dajnowska), Puszcza Białowieska, Pobrzeże Podlaskie, Polesie Włodawskie, Obniżenie Dubiejskie, Roztocze, Przemyski/uk Sanu i Bieszczady z pogórzami.

Najwenniejsze obszary chronione zajmują ponad połowę strefy przygranicznej PBU. Warto zaznaczyć, że ta część Europy Centralnej charakteryzuje się wyjątkowo rzadkimi zasobami naturalnymi, zarówno pod względem ekologicznym jak i krajobrazowym, które trudno znaleźć w innych częściach Europy, czy nawet świata. Stanowią one wyjątkowo różnorodną różnorodność i krajobrazu, cenioną przez przyrodników i turystów.

Ostatnio utworzone obszary NATURA 2000, zarówno obszary specjalnej ochrony (OSO) ustanawiane zgodnie z Dyrektywą Ptasią jak i specjalne obszary ochronne (SOO) ustanawiane zgodnie z Dyrektywą Siedliskową, odgrywają na obszarze PBU szczególnie ważną rolę. Sieć NATURA 2000 pokrywa wszystkie parki narodowe (6) a także długą listę innych obszarów (NATURA 2000 na obszarze PBU obejmuje 95 miejsc). Podobna liczba takich obszarów zlokalizowana jest także po białoruskiej i ukraińskiej stronie granicy.

1.5. Priorytety programu

Projekt programu jest dokumentem zwartym i eksponującym problematykę potencjalnie interesującą wszystkie trzy strony. Zidentyfikowano kilka potencjalnych zagregowanych kierunków rozwojowych. Zostały one zapisane jako priorytety, z podziałem wewnętrznym na działania.

Celem ogólnym programu jest zrównoważony społeczny i ekonomiczny rozwój dokonywany z wykorzystaniem transgranicznej współpracy i integracji. Zapis taki jest bliski ogólnym ideaom zrównoważonego rozwoju.

Analiza społeczno-gospodarcza, na której opiera się struktura priorytetów i działania programu zawiera bezpośrednio odniesienie do kwestii środowiskowych i działań koniecznych do ich poprawy. Analiza podkreśla potrzebę poprawy infrastruktury ochrony środowiska i wiadomości ekologicznej ludności zamieszkującej obszar przygraniczny. Wskazuje również na możliwość budowania potencjału rozwojowego w oparciu o zasoby przyrodnicze i niskie zanieczyszczenie obszaru przygranicznego.

Pierwszym priorytetem jest wzrost konkurencyjności obszarów przygranicznych. Z ekologicznego punktu widzenia należy zauważyć tu dwa aspekty. Wzrost konkurencyjności w sensie przestrzennym w Europie odbywa się obecnie przy wyraźnym wzroście poziomu infrastruktury socjotechnicznej oraz pojawianiu się kryteriów zrównoważonego rozwoju w stosunku do działalności gospodarczej. Ponadto obszary opóźnione rozwojowo zwiększają swoją konkurencyjność przede wszystkim dzięki rozwojowi sfery usług, w tym zwłaszcza usług niematerialnych. Oba te aspekty mogą wywołać korzystne lub neutralne skutki środowiskowe. Priorytet ten ma być osi gany dzięki realizacji następujących działań :

Działanie 1.1. Lepsze warunki dla przedsiębiorczości

Działanie 1.2. Rozwój turystyki

Działanie 1.3. Poprawa dostępności regionu

Oznacza to poprawę warunków sprzyjających rozwojowi turystyki, w tym kwalifikowanej (np. ekologicznej), poprawę dostępności terenu oraz wykorzystanie możliwości rozwoju przedsiębiorczości w ogóle i w ramach MSP w szczególności. Taki zapis działania jest zrozumiały i ekologicznie trafny.

Bardzo istotnym z ekologicznego punktu widzenia są działania przewidziane w priorytecie drugim dotyczącym poprawy jakości:

Działanie 2.1. Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym

Działanie 2.2. Bezpieczne i sprawnie funkcjonujące granice.

Mowa tu zatem wprost o poprawie stanu środowiska, przede wszystkim w rozumieniu emisyjnym oraz o poprawie bezpieczeństwa cywilnego i bezpieczeństwa granic. W tym aspekcie jest wzmocnienie ochrony przeciwpowodziowej. Drugi priorytet bezpośrednio i zdecydowanie wspiera realizację zasad zrównowaczonego rozwoju.

Trzecim priorytetem jest współpraca społeczno lokalnych, w tym rozwój kontaktów i inicjatyw pomiędzy obywatelami z działaniami:

Działanie 3.1. Rozwój regionalnych i lokalnych możliwości współpracy transgranicznej.

Działanie 3.2. Inicjatywy społeczno lokalnych

Ten priorytet także, bezpośrednio, wspiera zasady zrównowaczonego rozwoju, bo wprowadza inicjatywy lokalne, które mogą być wspierane przez samorządy dobrze znające uwarunkowania środowiskowe.

Program ma zdecydowanie prośrodowiskowy charakter. Eksponuje w szczególności zrównowoczonego rozwój gospodarki wiejskiej (rolnictwa, przemysł spożywczy, leśnictwa), z wprowadzaniem nowych aktywności gospodarczo-społecznych oraz ochroną zasobów środowiska (zwłaszcza wód, powietrza i bogactw biosfery) w celu przekazania ich przyszłym pokoleniom, ale też z założeniem wykorzystania ich dla potrzeb dzisiejszego społeczeństwa. Priorytety i działania z jednej strony silnie związane z procesem geopolitycznym regionu, z drugiej z jego przyrodniczym i demograficznym specyfiką oraz z tradycją, kulturą i historią.

W rezultacie nie nastąpi eskalacja zagrożeń środowiskowych na analizowanym obszarze. Przeciwnie, dzięki programowi presja na środowisko zmniejszy się. Można stwierdzić, że realizacja programu przyczyni się do zagodzenia występujących na tym terenie konfliktów ekologicznych, do lepszego i oszczędniejszego wykorzystania zasobów środowiska, skierowania tendencji konsumpcyjnych oraz struktury produkcji i usług w stronę zgodniejszą dla środowiska, a tym samym korzystniejszą dla ludzi.

1.6. Cele ochrony środowiska

Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, europejskim, krajowym i regionalnym grupują się obecnie w dwóch zasadniczych nurtach: oddalania zagrożeń globalnych, w tym tych związanych z wyczerpywaniem się zasobów planety oraz związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem ekologicznym oraz wiadomości ekologicznej jednostki działającej w określonej społeczności. Celem

głównym, uniwersalnym, jest podanie zgodne z ideami i zasadami zrównoważonego rozwoju, co praktycznie powtarzają wszystkie dokumenty strategiczne.

Analiza strategicznych dokumentów krajowych, bilateralnych, międzynarodowych oraz globalnych, pozwoliła na zestawienie najważniejszych celów strategicznych związanych z ochroną środowiska i wdrażaniem zrównoważonego rozwoju.

Program PBU w wielu aspektach odnosi się do podstawowych zasad i zasad zrównoważonego rozwoju. W specjalnych tabelach umieszczonych w pełnej wersji prognozy oddziaływania na środowisko zawarto liczne bezpośrednie i pośrednie odniesienia do celu głównego, jakim jest wprowadzenie w życie idei i zasad zrównoważonego rozwoju.

Program wyraźnie wpisuje się w unijną strategię zrównoważonego rozwoju i co więcej, wspiera jej realizację na szczeblu regionalnym.

1.7. Znaczenie oddziaływanie na środowisko

W raporcie stwierdzono, iż wdrożenie Programu PBU nie spowoduje znaczących zagrożeń dla środowiska przyrodniczego omawianego terenu. Przeciwdziałanie ewentualnym zagrożeniom odbywa się przede wszystkim na podstawie ogólnie przyjętych metod i środków (np. ocen oddziaływania na środowisko).

Program nie zawiera zapisów, z których wynikałoby konieczność lub dążenia do realizowania dużych inwestycji i związanych z nimi koncentracji populacji mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Trudno byłoby szybko oddać liczne zagrożenia środowiskowe powodowane przez rolnictwo, które co prawda ma na tym terenie w znacznym stopniu charakter ekstensywny, jednak wykazuje poważne niedoinwestowanie w najważniejsze urządzenia chroniące przed presją na wody, glebę i porządek przestrzenny. Tu podstawowym sposobem unikania rosnących zagrożeń jest edukacja.

1.8. Środki mitygacyjne, warianty, monitoring środowiskowy i ewaluacja

Prognoza oddziaływania na środowisko powinna wskazać na możliwości, związane z wdrażaniem programu realizację przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i określić pakiet zalecanych czynności mitygacyjnych. Powinna także badać różne warianty realizacji programu oraz wskazywać niezbędne działania monitorujące i ewaluacyjne.

W zakresie działań zgodnych dotyczących realizacji potencjalnych inwestycji w ramach programu, szczególne znaczenie będą miały realizacje nowych przebiegów granicznych, zwłaszcza związane z nowymi lub modernizowanymi przeprawami mostowymi. Tu zasadą, która powinna być powszechnie wprowadzona na tym cennym terenie jest budowa przepraw jako przekraczających doliny, a nie koryta.

Przewidywane należy zwiększenie intensywności realizacyjnej w dziedzinie gospodarki odpadami. Tu wystarczy stosować się do europejskich standardów. Kolejną grupą spodziewanych inwestycji mających związek z ochroną środowiska jest branża gospodarki wodno-ściekowej. Tu kierunek technologiczny powinien uwzględniać specyfikę osadnictwa i sprzyjać indywidualnym rozwiązaniom w zakresie gospodarki ściekami. Rozwój przedsiębiorstw i usług różnego typu także wprowadza oszczędzające środowisko rozwiązania i technologie w zakresie zaopatrzenia w energię

(zwłaszcza w ciepłocie przy wykorzystaniu surowców lokalnych, ograniczaniu zbędnych transportów, promowaniu korzystnych rozwiązań architektonicznych).

Rozważymy natomiast, w ramach komplementarnego programu, stworzenie ekologicznych standardów regionalnych dla obszaru PBU dla takich dziedzin gospodarowania jak usługi budowlane, przetwórstwo żywności, transport lokalny, plantacje roślin, przetwarzanie odpadów, instalacje wodno-kanalizacyjne, turystyka.

Realizowane przedsięwzięcia związane z programem powinny być objęte procedurami ocen środowiskowych, jeżeli to wynika z ich charakteru. Zgodnie z zasadami prowadzenia takich ocen uwzględnione być powinny wszystkie znaczące oddziaływania na środowisko oraz zabytki, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe.

Wyodrębnione być powinny oddziaływania na biosferę i krajobraz z formalnym wydzieleniem wpływu na obszary NATURA 2000.

Program ma charakter transgraniczny. Kraje sygnujące program nie wypracowały jeszcze trybu uzgadniania inwestycji przygranicznych mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Procedury takie ustaliła UE i są respektowane w znacznej części w Europie. Program może mieć wkład w znalezienie sposobu rozwiązania tej kwestii.

Program PBU jest skonstruowany zasadniczo w zgodzie z zasadami, których dotrzymanie zdecydowanie ogranicza niekorzystne tendencje w zmianach warunków środowiskowych. Należy jednak starać się wprowadzić organizacyjne zabiegi pozwalające złagodzić ewentualne zagrożenia środowiskowe związane z wdrażaniem programu. Mowa tu o: ewaluacji efektów ekologicznych wdrażania programu, udziale społeczeństwa przy podejmowaniu decyzji o przeznaczeniu środków na poszczególne projekty, regularnej ewaluacji projektów oraz wyznaczenia ekologicznych kryteriów wyboru projektów.

Kwestia monitorowania stanu środowiska w trakcie realizacji zadań programu PBU jest na tym terenie szczególnie istotna, ale rozmiary programu nie umożliwiają wprowadzenia odrębnego systemu badań i pomiarów.

Postuluje się wprowadzenie do programu kilku wskaźników uwzględniających aspekty środowiskowe, w tym: udział gospodarstw domowych w produkcji cieków, odpady komunalne, powierzchnia terenów wymagających rekultywacji, liczba gospodarstw agro i ekoturystycznych, liczba lokalnych organizacji ekologicznych, ruch na przebiegach turystycznych i inne.

Wszystkie dokumenty strategiczne powinny posiadać system oceniania postępów w ich wdrażaniu. Program zakłada tak procedury. Program zawiera trafne zalecenia dotyczące monitorowania i doskonalenia zarówno programu jak i zestawu zadań z niego wynikających. Z punktu widzenia ochrony środowiska metody ewaluacyjne powinny być proponowane wraz z pakietem wskaźników obejmujących aspekty ekologiczne i ekorozwojowe.

W Polsce przyjmuje się, że dokumenty strategiczne powinny być oceniane co dwa lata, a co cztery poddawane weryfikacji i uzupełnieniu.

1.9. Wnioski

Prognoza została przygotowana w zgodzie z zasadniczymi wyzwaniami zrównoważonego rozwoju i nie zapowiada nasilenia zagrożeń środowiskowych w analizowanym obszarze. Przeciwnie, zapisane priorytety pozwalają prognozować

zmniejszenie presji na środowisko. W szczególności realizacja wyszczególnionych działań związanych z priorytetami powinna doprowadzić do:

- stabilizacji dobrego stanu aerosanitarnej części terenu oraz likwidacji lokalnych ognisk zanieczyszczenia powietrza przy pewnym nasileniu emisji ze środków transportu;
- stopniowej poprawy jakości wody, w tym poprawy dostępu do zdrowej wody pitnej, przy niestety rosnących kosztach z nieograniczonym dostępem do zasobów wodnych;
- stabilizacji jakości gleb, gruntów, krajobrazu oraz roślinności;
- poprawienia struktury konserwatorskiej ochrony przyrody;
- poprawy gospodarki odpadami;
- znacznej poprawy w zakresie czystości przestrzennego oraz sanitacji siedzib ludzkich;
- poprawy wiadomości ekologicznej;
- wprowadzenia na obszar PBU proekologicznej przedsiębiorczości, ekoturystyki oraz przyjaznej środowisku produkcji (odnawialne źródła energii, szosotechnika, odzysk i recykling).

Program jest sformułowany realnie i powinien być dobrze odebrany przez pozarządowe organizacje ekologiczne, a także obywatele dbające o swoje otoczenie.

2. O wiadczenie podsumowujące dotyczące postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko Programu Współpracy Transgranicznej Europejskiego Instrumentu Ścisłego i Partnerstwa Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013.

Wstęp

Postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko projektu Programu Współpracy Transgranicznej Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2013 (šprogramö) zostało przeprowadzone zgodnie z rozporządzeniami WE²⁴ i polskim ustawem Prawo ochrony środowiska (šPO ö). Prognoza oddziaływania na środowisko (šPrognozaö) została opracowana zgodnie z rekomendacjami Ministerstwa środowiska i Głównego Inspektora Sanitarnego Polski, z którymi to podmiotami uzgodniono zakres i stopień szczegółowości Prognozy, zgodnie z wymaganiami ustawowymi. Opracowano projekt Prognozy i, wraz z projektem dokumentu programowego, przedstawiono go do konsultacji krajowym władzom środowiskowym w trzech państwach, a także do konsultacji społecznych. Biorąc pod uwagę regionalny zakres programu konsultacje zostały przeprowadzone w głównych regionach wsparcia i regionach przyległych Polski, Białorusi i Ukrainy.

Niniejsze o wiadczenie zostało opracowane jako część procesu zatwierdzania Programu Współpracy Transgranicznej Europejskiego Instrumentu Ścisłego i Partnerstwa Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2013. O wiadczenie przedstawia sposób, w jaki podczas opracowywania programu zostały wzięte pod uwagę kwestie związane ze środowiskiem

²⁴ Dyrektywa 2001/42/WE z 27 czerwca 2001 w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko oraz Dyrektywa Strategiczna Ocena Oddziaływania na środowisko (SEA) Dz. U. WE L 197 z 21 lipca 2001 r., która weszła w życie 21 lipca 2004 r.

zgodnie z wymaganiami Dyrektywy SEA²⁵. W szczególności przedstawione są następujące zagadnienia:

1. Jak kwestie dotyczące środowiska zostały włączone do programu,
2. w jaki sposób uwzględniono rekomendacje i uwagi zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, wyniki konsultacji z odpowiednimi władzami krajowymi oraz wyniki konsultacji społecznych,
3. powody wybrania przyjętego programu w świetle innych uzasadnionych alternatyw.

Niniejsze oświadczenie zawiera także informacje dotyczące sposobu, w jaki będzie realizowany monitoring oddziaływania na środowisko oraz informacje o metodach i częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu.

1. Włączenie kwestii środowiskowych do programu

Ogólne uwagi o programie

Analiza społeczno-ekonomiczna, na której oparte są priorytety i działania programu, podkreśla, że infrastruktura ochrony środowiska musi zostać ulepszona, a wiadomo, że środowiskowa w populacji zamieszkującej tereny przygraniczne musi zostać zwikszoana. Analiza podkreśla także istnienie dużego potencjału walorów środowiskowych regionów przygranicznych, jeżeli chodzi o ich niskie poziomy zanieczyszczenia środowiska.

Głównym celem programu jest zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy osiedli przygranicznych poprzez współpracę i integrację transgraniczną. Takie postanowienie jest bliskie ogólnym ideom zrównoważonego rozwoju.

Pierwszym priorytetem jest wzrost konkurencyjności regionów przygranicznych. Wzrostowi konkurencyjności w sensie przestrzennym w Europie towarzyszy obecnie wyraźny wzrost poziomu infrastruktury inżynierii środowiskowej oraz pojawianie się kryteriów zrównoważonego rozwoju w stosunku do działalności gospodarczej. Ponadto obszary silnie rozwinięte zwikszoają swój konkurencyjny potencjał przede wszystkim dzięki rozwojowi sektora usług, w tym zwłaszcza usług niematerialnych, takich jak ekoturystyka. Oba te wymienione aspekty mogą mieć pozytywne lub neutralne skutki środowiskowe.

Z ekologicznego punktu widzenia bardzo istotne są działania przewidziane w priorytecie drugim dotyczące poprawy jakości powietrza. Poprawienie ochrony środowiska, przede wszystkim pod względem emisji oraz poprawa bezpieczeństwa cywilnego i bezpieczeństwa ochrony granic są wymienione w tym miejscu. W tym aspekcie jest wzmocnienie ochrony przeciwpowodziowej. Drugi priorytet bezpośrednio i zdecydowanie wspiera realizację zasad zrównoważonego rozwoju.

Trzeci priorytet obejmuje współpracę społeczno-ekonomiczną lokalnych, w tym rozwój kontaktów i inicjatyw pomiędzy obywatelami. Ten priorytet także, choć pośrednio, wspiera zasady zrównoważonego rozwoju, ponieważ wprowadza inicjatywy lokalne, które mogą być inicjowane i wspierane przez samorządy lokalne dobrze znające uwarunkowania środowiskowe.

²⁵ Artykuł 1(b) Dyrektywy 2001/42/WE.

Prognoza oddziaływania na środowisko

Potencjalny wpływ na środowisko w wyniku realizacji programu został oceniony w Prognozie. Dyskusja w Prognozie skoncentrowała się na kwestiach środowiskowych, jak również, w szerszym zakresie, na relacji programu do celów i zasad zrównoważonego rozwoju. Podstawowe metody zastosowane w Prognozie były analiza porównawcza teleologicznych zapisów projektu programu z przyjętymi przez odpowiednie kraje wzorcami zarządzania ochroną środowiska oraz wdrażania zrównoważonego rozwoju. Wzorce te wynikają z formalnie przyjętych dokumentów, takich jak traktaty, konwencje, dyrektywy, ustawy i porozumienia, zarówno ogólnowiatowe, jak i europejskie oraz regionalne. Analiza porównawcza została przeprowadzona metodami bonitacji i rankingu z ustanowionym poziomem akceptowania ewentualnych różnic pomiędzy wzorcami i zapisami. Zostało to przeprowadzone poprzez porównywanie tabel i macierzy.

Prognoza zawiera wnioski, a wdrożenie programu nie będzie prowadziło do zwiększenia zagrożenia dla środowiska na analizowanym obszarze. Wręcz przeciwnie, priorytety programu będą prowadziły do zmniejszenia presji na środowisko naturalne.

Prognoza stwierdza, że program ma charakter pro-środowiskowy. Realizacja określonych działań związanych z poszczególnymi priorytetami powinna w szczególności prowadzić do:

- Stabilizacji dobrej jakości powietrza na całym obszarze oraz redukcji lokalnych źródeł zanieczyszczenia powietrza przy pewnym nasileniu emisji ze środków transportu;
- Stopniowej poprawy jakości wody, w tym poprawy dostępu do zdrowej wody pitnej, przy niestetycznych kłopotach z nieograniczonym dostępem do zasobów wody;
- Stabilizacji jakości gleb, gruntów, krajobrazów oraz roślinności;
- Poprawienia struktur konserwatorskiej ochrony przyrody;
- Poprawienia gospodarki odpadami;
- Znaczącej poprawy w zakresie czystości przestrzennej oraz warunków sanitarnych w siedzibach ludzkich;
- Poprawy wiadomości ekologicznej;
- Wprowadzenia na obszarze PBU proekologicznej przedsiębiorczości, ekoturystyki i produkcji przyjaznej dla środowiska (odnawialne źródła energii, nauka i technologia środowiskowa, odzysk i recykling).

2. W jaki sposób uwzględniono rekomendacje i uwagi zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, wyniki konsultacji z odpowiednimi władzami krajowymi oraz wyniki konsultacji społecznych

Podsumowanie procesu konsultacji

Konsultacje dotyczące projektu dokumentu programowego i Prognozy zostały przeprowadzone z właściwymi władzami publicznymi i ze społeczeństwem we wszystkich trzech krajach.

Wśród podmiotów zainteresowanych uczestniczących w procesie konsultacji byli przedstawiciele społeczeństwa z głównych regionów wsparcia i regionów przyległych do terytorium Polski, Białorusi i Ukrainy. Uczestwem w procesie konsultacji wzięły udział organizacje zaangażowane w ochronę środowiska, takie jak organizacje pozarządowe zajmujące się ekologią i ochroną środowiska, instytucje badawcze i naukowe, lokalne stowarzyszenia

biznesowe, instytucje edukacyjne oraz lokalne i regionalne władze odpowiedzialne za ochronę środowiska i zdrowie. Podmioty te miały także możliwość wysłania pisemnych uwag.

Proces konsultacji jest opisany szczegółowo w tabeli poniżej.

Proces	Opis
Konsultacje z odpowiednimi władzami krajowymi w Polsce	Zgodnie z art. 42 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie został uzgodniony z Ministrem środowiska oraz Głównym Inspektorem Sanitarnym (październik - listopad 2006 r.). Zgodnie z art. 43 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska sama Prognoza oraz projekt dokumentu programowego zostały przedstawione do konsultacji do Ministra środowiska i do Głównego Inspektora Sanitarnego w Polsce (lipiec 2007 r.).
Konsultacje z odpowiednimi władzami krajowymi Białorusi i Ukrainy	Przeprowadzono konsultacje z Ministerstwem środowiska na Ukrainie i z Ministerstwem Zasobów Naturalnych i Ochrony środowiska na Białorusi. Na Białorusi na wniosek Ministerstwa przetłumaczone zostały dodatkowe cztery prognozy oddziaływania na środowisko.
Konsultacje społeczne w Polsce	Debaty publiczne odbyły się: w Rzeszowie w dniu 18 czerwca 2007 r. (102 przedstawicieli organizacji i społeczeństwa), w Białymstoku w dniu 25 czerwca 2007 r. (47 przedstawicieli organizacji i społeczeństwa) oraz w Lublinie w dniu 29 czerwca 2007 r. (92 przedstawicieli organizacji i społeczeństwa). W debatach uczestniczyły wszystkie kluczowe kategorie społeczeństwa, to jest: przedstawiciele władz lokalnych i regionalnych, partnerzy społeczni i gospodarczy, instytucje kulturalne, organizacje pozarządowe, instytucje edukacyjne itd. Prognoza będzie dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Rozwoju Regionalnego wraz z projektem programu i odpowiednią notą dotyczącą konsultacji. Okres konsultacji trwa od 4 do 24 lipca 2007 r.
Konsultacje społeczne na Białorusi i Ukrainie	Na Ukrainie projekt programu oraz Prognoza (w języku angielskim) będzie dostępna na stronie internetowej Ministerstwa Gospodarki. Streszczenie Prognozy w języku niespecjalistycznym, informacje dotyczące priorytetów i działań oraz odpowiednia nota dotycząca konsultacji społecznych (w języku ukraińskim) także zostały umieszczone na stronie internetowej Ministerstwa. Konsultacje trwały od 24 października do 28 listopada 2007 r. Na Białorusi dokumenty będą dostępne na wniosek zainteresowanych oraz umieszczone na portalu internetowym organizacji pozarządowych działających w dziedzinie ochrony środowiska ²⁶ . Okres konsultacji rozpoczął się 9 listopada z możliwością przedstawiania uwag w okresie jednego tygodnia po debacie publicznej. Na Ukrainie i Białorusi skontaktowano się bezpośrednio z odpowiednimi organizacjami, poinformowano je o konsultacjach i zaproszono na debatę publiczną. Do zaproszonych podmiotów zostały wysłane dokumenty w językach lokalnych. Uwagi zgłaszane były w trakcie debat publicznych; można było także przedkładać uwagi na piśmie. Debaty publiczne odbyły się: we Lwowie w dniu 6 listopada 2007 r. (28 przedstawicieli organizacji i społeczeństwa) i w Mińsku w dniu 20 grudnia 2007 r. (23 przedstawicieli organizacji i społeczeństwa).

²⁶ <http://greenbelarus.info>.

	W debatach uczestniczyły wszystkie kluczowe kategorie zainteresowanej społeczności, w tym przedstawiciele odpowiednich władz lokalnych Ukrainy i Białorusi. Na Białorusi w debacie publicznej wzięli udział przedstawiciele Ministerstwa Zasobów Naturalnych i Ochrony środowiska.

Główne zagadnienia zgłoszone w trakcie konsultacji i sposób, w jaki wyniki konsultacji zostały wzięte pod uwagę

Postępowanie w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko było procesem interaktywnym, podczas którego rekomendacje zawarte w Prognozie oraz sugestie otrzymane w wyniku konsultacji zostały następnie uwzględniane w projekcie programu.

Podczas procesu konsultacji podmioty zainteresowane z Polski, Białorusi i Ukrainy mogły przedstawić swoje uwagi dotyczące projektu programu i Prognozy. Te dwa dokumenty zostały także konsultowane z odpowiednimi władzami środowiskowymi. Otrzymane komentarze oraz uwagi polskiego Ministerstwa środowiska dotyczące treści i struktury Prognozy zostały uwzględnione w kolejnych wersjach dokumentu.

Wszystkie uwagi zostały rozważane i oceniane pod względem ich znaczenia. Uwagi uznane za istotne zostały włączone do projektu dokumentu programowego, o ile nie były im tam już wcześniej.

Uwzględnienie uwag Ministra środowiska RP i Głównego Inspektora Sanitarnego

Na etapie uzgadniania zakresu Prognozy Główny Inspektor Sanitarny w Polsce zgłosił uwagi, w Prognozie uwzględniono zapis z ustawy Prawo ochrony środowiska wskazujący, że poprzez oddziaływanie na środowisko rozumie się również oddziaływanie na zdrowie ludzi. W stanowisku Ministra środowiska RP podkreślono, że zakres prognozy musi być zgodny z art. 41 ust. 2 i 2a ustawy PO oraz wskazano kilka aspektów, na które należy zwrócić szczególną uwagę, w tym np. stan środowiska obszarów objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem na środowisko, istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia projektowanego programu, obszary sieci NATURA 2000. Ww. uwagi zostały uwzględnione w procesie opracowywania Prognozy, co znalazło wyraz w treści dokumentu, który został przesłany do konsultacji do organów, które te uwagi zgłosiły.

Na etapie konsultowania dokumentu Prognozy wraz z dokumentem programowym Główny Inspektor Sanitarny nie zgłosił uwag. Wskazano uwagi zgłoszonych przez Ministra środowiska RP dotyczące samej Prognozy i informacji, których w niej brakuje, które powinny zostać uporządkowane. W Prognozie dokonano zmian i uzupełnienie zgodnie z uwagami zgłoszonymi przez Ministra środowiska, w szczególności:

- uzupełniono zapisy dotyczące wyjściowego stanu środowiska, analizy celów Programu i celów środowiskowych o charakterze ogólnym, gospodarki odpadami, powierzchni obszarów OSO i SOO, wpływu programu na przyrodę i obszary NATURA 2000 oraz bieżących problemów środowiska istotnych z punktu widzenia programu,
- uzupełniono list obszarów NATURA 2000 na obszarze wsparcia programu, zgodnie z listą przesłaną przez Ministra środowiska,
- na nowo opracowano streszczenie w języku niespecjalistycznym, które zostało rozszerzone, a zagadnienia metodologiczne, mitygacyjne i ewaluacyjne zostały wyeksponowane,

- poprawiono nieścisłości terminologiczne (w tym np. tytuł Dyrektywy, artykuł z ustawy Prawo ochrony środowiska, zastosowano powszechnie używane skróty OSO i SOO zamiast OSOP i SOOS),
- poprawiono bądź wyeliminowano budzące wątpliwość zapisy, w tym np. w kwestii obszarów NATURA 2000, zasad zrównoważonego rozwoju, środków mitygujących.

W odniesieniu do kwestii możliwości transgranicznego oddziaływania na środowisko stwierdzi należy, iż rozmiar finansowy programu raczej wyklucza przedsięwzięcia o znaczących oddziaływaniach transgranicznych. Ponadto wszystkie przedsięwzięcia będą zatwierdzane przez Wspólny Komitet Monitorujący, w którym zasiadają przedstawiciele władz państw siedzib, co wyeliminuje przypadki uciążliwej dla kraju potencjalnej narażenia. W pracach Wspólnego Komitetu Monitorującego przewiduje się udział eksperta ds. ochrony środowiska.

ii Uwzględnienie uwag zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych

Zgłoszone w trakcie konsultacji punkty odnoszą się głównie do fazy wdrażania programu.

Najczęściej zgłaszane uwagi we wszystkich przypadkach dotyczą tego, że kwestie środowiskowe powinny być brane pod uwagę w procesie wyboru projektów oraz że dla określonych rodzajów projektów, w szczególności dla projektów infrastrukturalnych, powinny być sporządzane odrębne oceny oddziaływania na środowisko, a także powinny być organizowane konsultacje społeczne.

Do kryteriów wyboru projektów i przyznawania funduszy określonych w projekcie programu zostało dodane wymaganie dotyczące potencjalnego wpływu projektu na środowisko. Zgodnie z tym wymaganiem projekty o potencjalnie poważnym negatywnym oddziaływaniu na środowisko (określonym w ocenie oddziaływania na środowisko) nie otrzymają dotacji w ramach programu, natomiast potencjalnie pozytywny wpływ projektu na środowisko zostanie uwzględniony w procesie oceny. Stosowanie tego kryterium w procesie oceny pomoże także uwzględnić aspekt ekologicznego zbilansowania w projektach przyczyniających się do rozwoju potencjału turystycznego, co było także jednym z podnoszonych w trakcie konsultacji kwestii.

Inną zgłoszoną uwagę było to, że program nie powinien wspierać działań związanych z transferem odpadów i starych technologii z UE na Ukrainę. Zgodnie z zasadami programu nie będzie możliwe wspieranie tego typu działań ze środków programu.

Zaakceptowano propozycję dostosowania opisu Działania 2.2 i dodano w nim zdanie: „zapobieganie i eliminowanie nielegalnego handlu rzadkimi i zagrożonymi gatunkami zwierząt”.

Wiele uwag dotyczyło poparcia dla projektów pro-środowiskowych, w szczególności projektów prowadzących do zwiększenia świadomości ekologicznej, poprawy ochrony środowiska, ochrony bioróżnorodności, zmniejszenia nacisku na wrażliwe ekologicznie obszary, promocji oszczędzania energii i energii odnawialnej, zapobiegania zanieczyszczeniom radioaktywnym, ograniczenia degradacji ziemi, efektywnej gospodarki odpadami oraz odtworzenia naturalnych dróg migracyjnych przez granice. Projekty takiego rodzaju będą wspierane przez program i jest na to przewidziane specjalne działanie 2.1 - Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym. Niektóre z tych inicjatyw mogłyby być także rozwijane jako projekty w ramach innych działań programu, na przykład Działania 3.2 o Inicjatywy społecznie i lokalnych. Ponadto, jak wspomniano powyżej, potencjalny pozytywny wpływ projektu na środowisko będzie uwzględniany w procesie oceny projektów.

Inne uwagi wskazujące, że aspekty środowiskowe powinny być włączone do wskaźników programu i do systemu jego monitorowania. Ta kwestia jest omówiona poniżej.

W jakim stopniu rekomendacje i uwagi z prognozy oddziaływania na środowisko zostały uwzględnione w programie

Zgodnie z Prognozą oczekuje się, że wszystkie interwencje podejmowane w ramach programu przyczynią się do zrównoważonego gospodarczego i społecznego rozwoju obszaru objętego programem. Należy dodać, że interwencje te przyczynią się także do zrównoważonego rozwoju środowiska. Zasady zrównoważonego rozwoju (rozumiane jako branie pod uwagę czynników środowiskowych) będą traktowane jako tematy istotne w ramach programu.

W Prognozie zostały wskazane wiele rekomendacji dotyczących działań ograniczających, monitoringu i oceny. Proponowane działania ograniczające związane są z przejściami granicznymi, gospodarką odpadami, gospodarką wodną i ciekami oraz z uwzględnieniem opcji odnawialnych źródeł energii w rozwoju przedsiębiorstw. Prognoza rekomenduje także, by projekty były przedmiotem oceny oddziaływania na środowisko, jeżeli to potrzebne, by program przyczynił się do znalezienia sposobu na zapewnienie konsultacji pomiędzy partnerami programu w zakresie inwestycji przygranicznych, które mogą mieć znaczący wpływ na środowisko oraz by wpływ programu na środowisko również podlegał ocenie. Prognoza zaleca także, by społeczeństwo było zaangażowane w podejmowanie decyzji w zakresie alokacji funduszy na poszczególne zadania.

Kwestie te zostały rozpatrzone i będą uwzględnione w procesie oceny projektów. Jak wspomniano powyżej, do kryteriów oceny projektów określonych w projekcie programu dodano wymóg związany z wpływem projektu na środowisko. Przeprowadzenie oceny oddziaływania na środowisko w przypadku projektów, które będą miały znaczący wpływ na środowisko, także pomoże ograniczyć negatywne oddziaływanie na środowisko.

Prognoza wskazuje, że konieczna jest poprawa współpracy transgranicznej w dziedzinie środowiska. Prognoza przewiduje także, że wdrożenie programu wzmocni sięby zajmujące się ochroną środowiska oraz administrację odpowiedzialną za wprowadzanie zasad zrównoważonego rozwoju.

3. Przyczyny wyboru przy tego programu w wietle innych uzasadnionych alternatyw

W trakcie opracowywania programu były brane pod uwagę określone alternatywy. Jednak, jak wspomniano powyżej, kołowemu program odzwierciedla wyniki analizy społeczno-ekonomicznej, które podkreśliły potrzebę ochrony i poprawy środowiska naturalnego oraz priorytetów określonych przez partnerów ze wszystkich trzech krajów uczestniczących w procesie programowania.

Oczekuje się, że realizacja programu będzie miała pozytywny wpływ na środowisko. Rezygnacja z realizacji programu zmniejszyłaby możliwość poprawy środowiska w regionie i jako cięcia jego mieszkańców. Jakikolwiek negatywne wpływy będą kontrolowane poprzez monitoring i przeprowadzane w razie potrzeby oceny oddziaływania projektów na środowisko.

Opis działań monitorujących (w tym informacja nt. metod i częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu)

Monitorowanie oddziaływania na środowisko wynikających z realizacji programu jest bezpośrednio związane z systemem monitorowania programu jako całości oraz odnosi się do rodzajów działań przewidzianych w ramach programu.

Informacje o metodach i częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień programu znajdują się w podrozdziale 2.3 programu o Monitoring, kontrola i audyt oraz w podrozdziale 1.2 o Wspólna Instytucja Zarządzająca. Zgodnie z informacjami tam zawartymi, oraz zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z podstawy prawnej programu, tj. z *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 951/2007 z dnia 9 sierpnia 2007 r. ustanawiającego zasady stosowania programów współpracy transgranicznej finansowanych w ramach rozporządzenia (WE) nr 1638/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady określającego przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Siedlstwa i Partnerstwa*, Wspólna Instytucja Zarządzająca będzie sporządzać co roku raport z realizacji programu, zawierający czynniki operacyjne i finansowe. Zgodnie z zapisami programu, które zostały wprowadzone w wyniku konsultacji społecznych, raport ten będzie uwzględniał również kwestie środowiskowe.

Monitorowanie programu obejmuje wskaźniki, które pokazują, jak program przyczynia się do osiągnięcia europejskich celów przekrojowych, celów oceny oddziaływania na środowisko i celów *Strategy Paper*. W odniesieniu do środowiska zaproponowano, by zrównoważony rozwój był monitorowany przy zastosowaniu jako wskaźnika liczby projektów mających pozytywny wpływ na środowisko i na zrównoważony rozwój.

Monitorowanie środowiskowe na poziomie programu jest przedstawione poniżej.

Priorytet	Wykąd budżetowy	Wskaźnik produktu	Wskaźnik rezultatu
2. Poprawa jakości	35% całości budżetu programu	Liczba projektów poprawiających ochronę środowiska w obszarze przygranicznym	• Dodatkowa liczba osób obsługiwanych przez poprawioną infrastrukturę ochrony środowiska • Dodatkowa liczba osób objętych kampaniami zwiastującymi wiadomościami ekologicznymi • Liczba stworzonych/przetestowanych narzędzi/metod/rozwiązań modelowych w zakresie ochrony środowiska • Liczba wspólnych działań/inicjatyw planistycznych

Prognoza zaleca, by do programu zostały włączone kilka wskaźników, które wezmą pod uwagę aspekty środowiskowe. Wskaźniki zaproponowane w Prognozie obejmują wykąd gospodarstw domowych do ilości cieków, odpady komunalne, ziemi wymagające rewitalizacji, liczb gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych, liczb lokalnych organizacji ekologicznych, ruch na turystycznych przejściach granicznych oraz inne wskaźniki.

Kwestia monitorowania stanu środowiska w trakcie realizacji programu jest szczególnie istotna na tym obszarze, ale, co wskazała Prognoza, wielkość programu nie pozwala na wprowadzenie odrębnego badania oraz systemu monitorowania i pomiaru.

Jednak, jak wspomniano powyżej, kryteria oceny projektów będą obejmowały wymóg, by nie były finansowane projekty o potencjalnie poważnym negatywnym wpływie na środowisko (określonym w ocenie oddziaływania na środowisko). Projekty, które będą zobowiązane do

wprowadzenia działań w celu ograniczenia negatywnych wpływów na środowisko (w następstwie oceny oddziaływania na środowisko), będzie także zobowiązane do monitorowania realizacji tych działań.

Działania ewaluacyjne

Zgodnie z Prognozą projekt programu zawiera procedury umożliwiającej ocenę postępu w jego realizacji oraz odpowiednie rekomendacje dotyczące poprawy zarówno programu, jak i jego działań. Prognoza stwierdza, że z punktu widzenia ochrony środowiska do procedur oceny powinny zostać włączone dodatkowe kryteria.

W Polsce przyjęte i zatwierdzone dokumenty strategiczne powinny być oceniane co dwa lata, a weryfikowane i uzupełniane co cztery lata. Ewaluacja programu będzie brała pod uwagę zagrożenia środowiskowe. Ponadto Komisja Europejska dokona oceny okresowej programu w 2009 r.

ANEKS 3. WYBRANE DANE O PODREGIONACH 2005

Region		Obszar (km ²)	Liczba mieszkańców	Procent zaludnienia (osób/km ²)	Liczba miejsc noclegowych całorocznych
Polska	podregion rzeszowsko-tarnobrzeski	7512	1 158 156	154	6250
	podregion krośnieński-przemyski	10332	940 107	91	10966
	podregion ostrołęcki-siedlecki	12090	753598	62	2756
	podregion białkopodlaski	5977	311600	52	5483
	podregion chełmsko-zamojski	9290	660427	71	5908
	podregion lubelski	9847	1213129	123	8115
	podregion białostocko-suwalski	14871	892000	60	10451
	podregion łomżyński	5316	310400	58	2130
Ukraina	obwód lwowski	21831	2577129	118	8701
	obwód wołyński	20143	1040429	52	907
	obwód zakarpacki	12800	1245500	97	2005
	obwód rówieński	20058	1155419	58	3600
	obwód tarnopolski	13823	1112126	80	3082
	obwód iwanofrankowski	13900	1393600	100	12500
Białoruś	obwód brzeski	32800	1445600	44	3193
	obwód homelski	40400	1485100	37	7500
	obwód grodzieński	25100	1123500	45	7314
	Mińsk (miasto)	40200	1780700	81	16100
	obwód miński		1474100		

Region		Ludno w wieku:			Przyrost naturalny (osób)	Migracje netto (osób)	Całkowity przyrost/spadek ludności (osób)
		przedprodukcyjnym (wiek 0-14)* (w %)	produkcyjnym (wiek 15-64)* (w %)	poprodukcyjnym (wiek ponad 65)* (w %)			
Polska	podregion rzeszowsko-tarnobrzeski	18,0	69,4	12,6	1706	-898	808
	podregion krosno-przemyski	18,2	68,5	13,3	530	-1487	-957
	podregion ostrołęcko-siedlecki	18,7	67,4	13,9	367	-1962	-1595
	podregion białkopodlaski	18,4	67,5	14,2	-140	-1189	-1329
	podregion chełmsko-zamojski	17,1	67,9	15,0	-1325	-1995	-3320
	podregion lubelski	16,5	69,6	13,9	-371	-1717	-2088
	podregion białostocko-suwalski	18,4	67,0	14,6	-1050	-751	-1801
	podregion łomżyński	21,0	65,5	13,5	14	-904	-890
Ukraina	obwód lwowski	16,5	68,8	14,7	-9189	-1723	-10219
	obwód wołyński	18,7	66,7	14,6	-3256	-1092	-4348
	obwód zakarpacki	21,0	60,8	18,2	-706	-2333	-3039
	obwód rówieński	19,5	67,0	13,5	-1938	-2278	-4216
	obwód tarnopolski	16,7	66,6	16,7	-5767	-1680	-7447
	obwód iwanofrankowski	19,8	58,7	21,5	-3039	-1167	-4206
Białoruś	obwód brzeski	18,6	60,1	21,3	-5472	-3575	-9047
	obwód homelski	17,3	61,3	21,4	-8245	-1669	-9914
	obwód grodzieński	17,4	59,8	22,8	-8029	-3488	-11517
	Mińsk (miasto)	14,5	67,9	17,6	-395	16249	15854
	obwód miński	16,7	60,7	22,6	-10815	1574	-9241

* dla Białorusi: wiek przedprodukcyjny: 0-15; wiek produkcyjny: 16-60 (mężczyźni); 16-55 (kobiety); wiek poprodukcyjny: ponad 60 (mężczyźni); ponad 55 (kobiety).

Region		PKB per capita (ceny bieżące w EUR)	Stopa bezrobocia:			Bezrobotni powyżej 180 dni (%)
			łącznie (%)	w tym mężczyźni (%)	w tym kobiety (%)	
UE-25		21741	8,5	51	49	45,5
Polska	podregion rzeszowsko-tarnobrzeski	4283	16,6	47	53	54,4
	podregion krośnieński-przemyski	3338	21,0	49	51	56,2
	podregion ostrołęcki-siedlecki	3550	20,4	50	50	58,7
	podregion białkopodlaski	3404	18,5	52	48	58,3
	podregion chełmsko-zamojski	3361	18,4	50	50	54,4
	podregion lubelski	4306	15,9	49	51	53,9
	podregion białostocko-suwalski	4137	15,1	50	50	47,8
	podregion łomżyński	3409	18,9	50	50	55,5
Ukraina	obwód lwowski	816	8,8	41	59	44,7
	obwód wołyński	750	8,9	41	59	52,6
	obwód zakarpacki	625	7,0	33	67	14,6
	obwód rówieński	667	9,7	45	55	43,6
	obwód tarnopolski	517	9,1	49	52	36,6
	obwód iwanofrankowski	782	8,8	55	45	64,2
Białoruż	obwód brzeski	2490	1,8	30	70	b.d.
	obwód homelski		1,7	30	70	b.d.
	obwód grodzieński		1,6	26	74	b.d.
	Mińsk (miasto)		0,8	32	68	b.d.
	obwód miński		1,5	33	67	b.d.

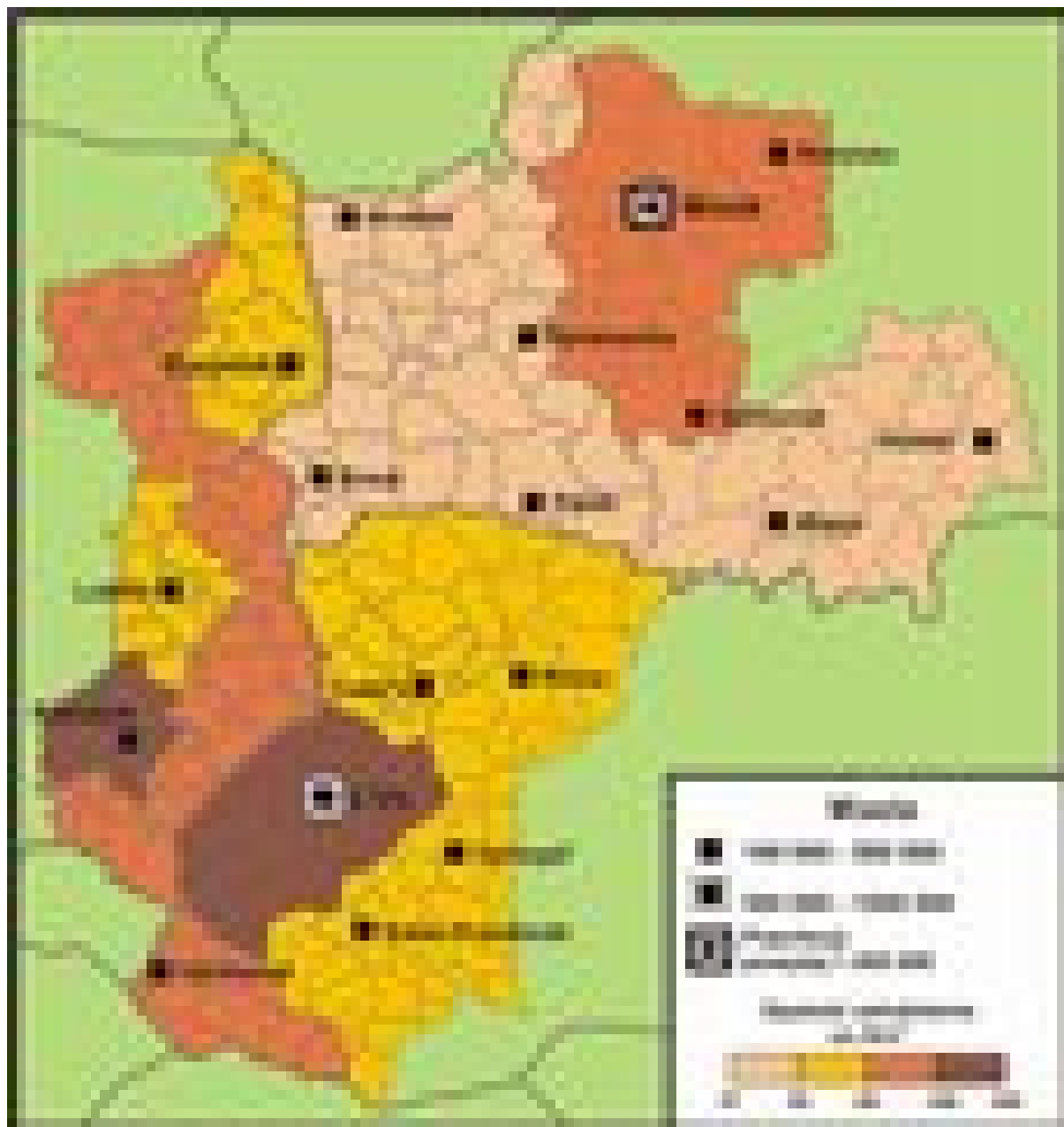
Region		Zatrudnieni w:		
		przemysł (%)	rolnictwie (%)	usługach (%)
UE-25		27,5	4,9	67,6
Polska	podregion rzeszowsko-tarnobrzeski	31,8	26,6	41,6
	podregion krośnieński-przemyski	25,1	33,9	41,0
	podregion ostrołęcki-siedlecki	16,5	51,6	31,9
	podregion białkopodlaski	14,3	50,5	35,2
	podregion chełmsko-zamojski	14,0	55,2	30,7
	podregion lubelski	20,1	38,4	41,5
	podregion białostocko-suwalski	19,4	37,6	43,0
	podregion łomżyński	14,1	56,9	29,0
Ukraina	obwód lwowski	17,1	20,0	62,9
	obwód wołyński	12,5	28,6	58,9
	obwód zakarpacki	24,5	55,9	19,6
	obwód rówieński	20,3	20,6	59,1
	obwód tarnopolski	18,4	13,7	67,9
	obwód iwanofrankowski	20,8	30,5	48,7
Białoruś	obwód brzeski	24,7	15,2	60,1
	obwód homelski	27,3	10,6	62,1
	obwód grodzieński	25,3	16,4	58,3
	Mińsk (miasto)	27,1	0,0	72,9
	obwód miński	28,7	16,2	55,1

Region	Wodociągi publiczne		Kanalizacja publiczna		Oczyszczalnie ścieków			Emisja gazów cieplarnianych w 2005 (tys. ton)	Odpady komunalne (kg per capita)	Liczba MSP
	w km	na 100 km ²	w km	na 100 km ²	komunalne	przemysłowe	woda oczyszczona (% wszystkich ścieków)			
podregion rzeszowsko-tarnobrzeski	7619,1	101,4	4111,3	54,7	85	60	93,1	2 871	9147	80 076
podregion krośnieński-przemyski	4594	44,5	3906,3	37,8	115	26	92,1	622	1852	58 744
podregion ostrołęcki-siedlecki	4288,4	35,5	482,4	4,0	60	24	94,2	3365	147	53794
podregion białkopodlaski	3161	52,9	653,0	10,9	45	14	95,2	2050	139	17776
podregion chełmsko-zamojski	5067,1	54,5	907,4	9,8	104	31	95,7	1968	118	41573
podregion lubelski	8923,5	90,6	1622,7	16,5	74	38	95,0	3071	169	90129
podregion białostocko-suwalski	7738,2	52,0	1509,6	10,2	79	13	100,0	8613	532	91633
podregion łomżyński	2882,0	54,2	368,8	6,9	27	15	100,0	3873	206	
obwód lwowski	4728,5	21,7	2176,3	10,0	65	22	96,1	3687	123	6679
obwód wołyński	2602,0	13,0	788,1	3,9	64	16	98,3	330	13,1	5406
obwód zakarpacki	1215,0	6,2	512,6	2,7	17	b.d.	94,9	2123	86	8436
obwód tarnopolski	1113,0	8,1	576,1	4,2	15	b.d.	91,7	252	b.d.	4403
obwód rówieński	1162,4	5,8	509,5	2,5	22	1	100,0	1034	300	4958
obwód iwanofrankowski	1360,0	9,8	753,7	5,4	19	30	45,97	2523	861	7259
obwód brzeski	2700,9	8,2	950,5	2,9	b.d.	b.d.	97,8	3904	265,6	2387
obwód homelski	4651,2	11,5	1240,4	3,1	b.d.	b.d.	100,0	9206	859,2	b.d.
obwód grodzieński	1993,1	7,9	788,8	3,1	68	b.d.	99,2	b.d.	613,3	3784
Miasto (miasto)	1124,9	375,0	556,1	185,4	b.d.	b.d.	100,0	b.d.	8603,9	b.d.
obwód miński	4185,2	10,5	132,0	0,3	b.d.	b.d.	98,4	95		4600

Region:	Narodowo						
	polska	białoruska	ukraińska	rumuńska	rosyjska	litewska	inna
woj. lubelskie	98,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2
woj. podkarpackie	98,6	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	1,0
woj. podlaskie	93,5	3,7	0,1	0,0	0,1	0,4	1,5
obwód brzeski	1,8	85,0	3,8	0,0	8,7	0,0	0,7
obwód homelski	0,2	84,2	3,3	0,0	11,0	0,0	1,3
obwód grodzieński	24,8	62,3	1,8	0,0	10,1	0,0	1,0
Mińsk (miasto)	1,0	79,3	2,4	0,0	15,7	0,0	1,6
obwód miński	1,9	86,6	1,6	0,0	9,0	0,0	0,9
obwód lwowski	0,7	0,2	94,8	0,0	3,6	0,0	0,7
obwód wołyński	0,1	0,3	96,9	0,0	2,4	0,0	0,3
obwód zakarpacki	0,0	0,0	80,5	2,6	2,5	0,0	14,4
obwód rówieński	0,2	1,0	96,0	0,0	2,6	0,0	0,0
obwód tarnopolski	0,3	0,9	97,8	0,0	1,2	0,0	0,0
obwód iwanofrankowski	0,1	0,1	97,5	0,0	1,8	0,0	0,5

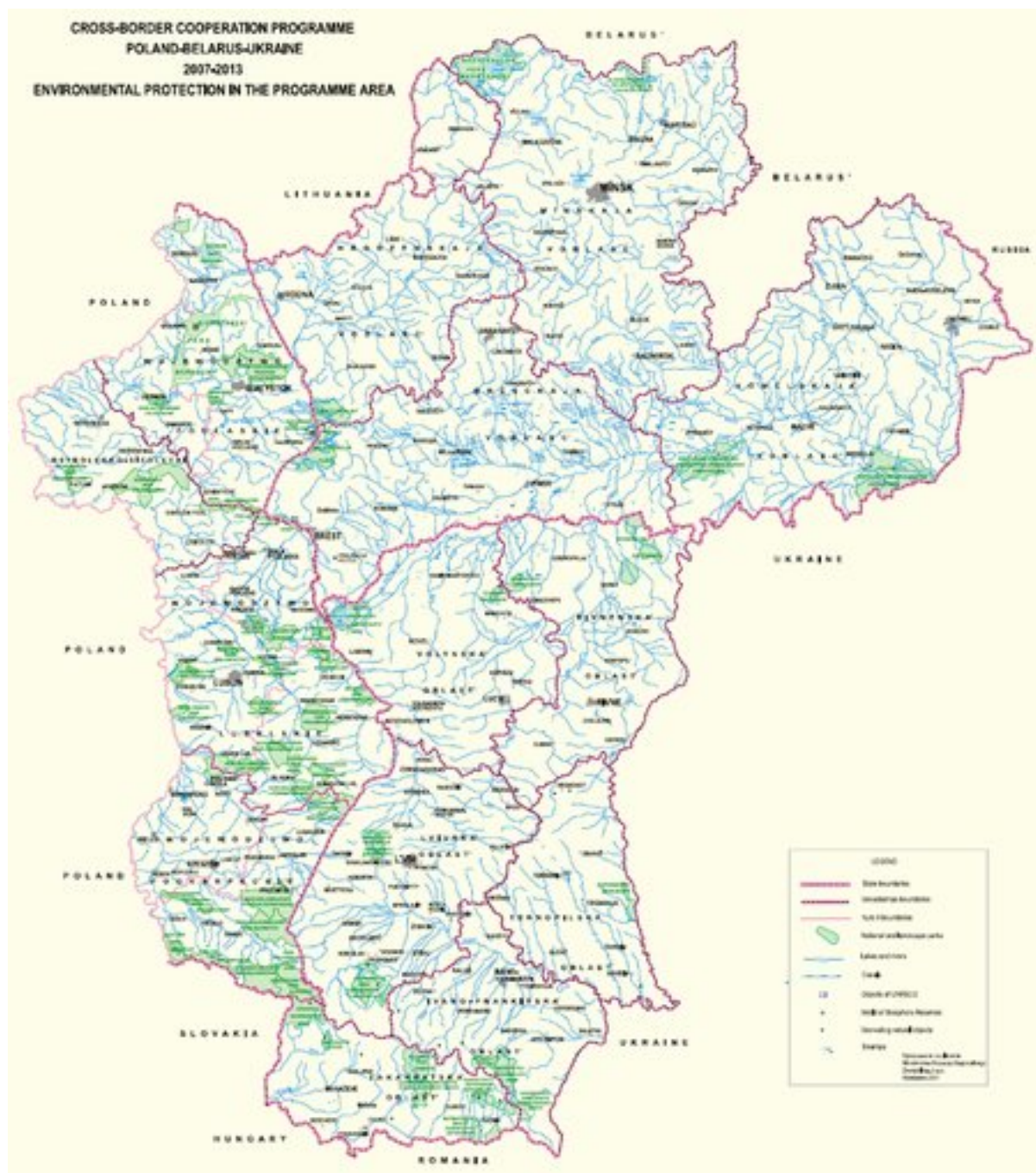
ANEKS 4. MAPY

Gęstość zaludnienia (2005)

Mapa obszarów chronionych

Mapa administracyjna

Mapa infrastruktury transportowej

